

Ігор Ольшевський



**ВІДЛУННЯ
ДОІСТОРИЧНИХ
ЦИВІЛІЗАЦІЙ?**

Луцьк - 2013

Звідки в західноафриканського племені догонів неабиякі астрономічні знання? Як пояснити знаходження предметів ручної, а то й “фабричної” роботи у покладах порід, які утворилися, здавалось би, в “долюдські” епохи? Чи відкривали Америку до вікінгів і Христофора Колумба? Чи обмежується історія Єгипту шістьма тисячоліттями? Чи літали люди у Космос до нашої ери?

Автор есею не прагне однозначно відповісти на ці запитання – він запрошує читача поміркувати разом із ним над проблемою дивовижних знань, які мали люди в ті далекі часи. Природно, не обходиться без аналізу гіпотез про контакти з інопланетянами, розвинені допотопні цивілізації, але водночас висувається й версія “інтелектуального прориву” стародавніх учених-жерців у післяпотопну, історичну епоху.

Для широкого кола читачів.

© Ольшевський І., 2013

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

ЦІ НЕЗБАГНЕННІ ДОГОНИ...

ВЧИТЕЛЬ НА ЙМЕННЯ ОАННЕС, АБО ДЕ ШУКАТИ КРАЇНУ ДІЛМУН?

ЗАГАДКА ЗАГАДОК – АТЛАНТИДА

ЦЯ ДИВНА ЗЕМЛЯ – ГІПЕРБОРЕЯ...

СПАДЩИНА ПАЦИФІДИ?

ВІТАННЯ З... “ДОЛЮДСЬКИХ” ЕПОХ

І ХТО Ж ТЕБЕ ВІДКРИВ, АМЕРИКО?

МАЛЮНКИ В ПУСТЕЛІ НАСКА: ЗАГАДКА ЗАЛИШАЄТЬСЯ

“КОЛИСКА АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛЮДИНИ” ЧИ МІСЦЕВИЙ ВИЯВ ЕТНОРОМАНТИЗМУ?

БЛИЗЬКОСХІДНИЙ “БРАТ” ТІАУАНАКО

ПРАМІДИ, “ВІЧНІ ЛАМПИ” ТА ДЕЯКІ ІНШІ ЄГИПЕТСЬКІ ТАЄМНИЦІ

ЗАГАДКОВИЙ ЕЛЛІН

“НА СЕМИ КИТАХ ЗЕМЛЯ ЗАСНОВАНА...”

ХРАМ? ОБСЕРВАТОРІЯ? КОМП’ЮТЕР? І ЧИ ЄДИНИЙ?

ЩЕ ПРО ДИВА СТАРОДАВНЬОЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ

ЯДЕРНА ВІЙНА У “МАХАБХАРАТІ”?

ПОЛЬОТИ ДРЕВНІХ: МІФИ ЧИ ДІЙСНІСТЬ?

“Є У МЕНЕ ТАКЕ ЗІЛЛЯ БІЛЯ ПЕРЕЛАЗУ...”

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ

ПРИМІТКИ

ЛІТЕРАТУРА

Що було, воно й буде, і що робилося, буде робитись воно, і немає нічого нового під сонцем!...

Буває таке, що про нього говорять: Дивись, це нове! Та воно вже було від віків, що були перед нами!

Нема згадки про перше, а також про наступне, що буде, про них згадки не буде між тими, що будуть потому...

***КНИГА ЕКЛЕЗІЯСТОВА, глава І,
вірші 9-11***

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

Здрастуй, читачу!

Дозволь одразу запитати тебе: “Чи цікавлять тебе таємниці?”

Хоч, відверто кажучи, міг би й не питати. Якщо ти взяв до рук це видання й почав уже читати передмову, можна бути певним, що перед тим ти прочитав анотацію, й вона тебе заінтригувала. А може й навпаки – тебе дратують усілякі сенсації, й ти просто вирішив дізнатися, що ж там пишуть ізнову, які ще вигадки про древні знання приготував автор, і, можливо, навіть аргументовано мені заперечити.

Так чи інакше – книжка у твоїх руках, друже, й тобі вирішувати, варта вона уваги, а чи ні.

Не знаю, чи повіриш, але витoki пропонованого тобі есею¹ коріняться аж у далекому 1970 році. Саме тоді я вперше відчув, що це таке – дотик до таїни. І сталося це... на уроці трудового навчання в Берестечківській середній школі. Бачу себе п'ятикласником у майстерні поряд зі своїми ровесниками та ровесницями, і вчителя праці Миколу Гордійовича Дрину, котрий того дня замінював хворого колегу – Олександра Лукича Жарихіна.

Не пригадаю, чому того дня ми нічого не виготовляли (електрообладнання вийшло з ладу, чи що?), але слово за слово, й Микола Гордійович прочитав нам цілу лекцію, де дивним чином переплелися історія, географія і астрономія. Знайшлося в ній місце й для Тунгуської катастрофи, й для метеоритного кратера в Аризоні, й для розмов про перспективи зіткнення Землі з кометою, і для багато чого іншого. Серед огрому фактів мою увагу найбільше привернула згадка про колону Чандрагупти – так би мовити, “восьме диво світу”, стовп із хімічно чистого заліза, що знаходиться в столиці Індії – Делі. Дискусії про те, як у давні часи міг бути здійснений такий експеримент, не стихають і досі. Свого часу не обійшлося й без версій щодо причетності до спорудження Делійської колонії... марсіян – мовляв, це міг бути їхній посадковий орієнтир. Природно, що це бентежило мою уяву, й я частенько мріяв, як, ставши дорослим, поїду до Індії, побачу диво зблизька, і, можливо, навіть зроблю якесь наукове відкриття. Більше того, іноді навіть починав відчувати себе індійцем...

Особливий інтерес викликав також біблійний Схід. Перехідний вік у мене минав із непереборним бажанням знайти й прочитати Біблію: власне мою увагу привертало все, що було пов'язане з релігією, ба навіть більше – з релігіями світу. Коран, Талмуд, Веди, Авеста теж цікавили мене – звісно, не в плані безумовного прийняття викладених там віровчень, а так би мовити, для загального розвитку (хоч роздобути бодай одну таку книгу для прочитання не

видавалося реальним). Що ж до власної духовної орієнтації, то, виховуючись у Берестечку в бабусі, котра була глибоко релігійною людиною, часто розповідала мені про Ісуса Христа, навчала молитов та колядок, я вже тоді схилявся саме до православного християнства – тим паче, знав, що охрещений. Варто сказати, що релігійність бабусина не була авторитарною – принаймні, вона не забороняла мені вступати ні до жовтенятської, ні до піонерської організації, бо розуміла – відмова може дорого коштувати як мені, так і їй та батькам: мовляв, чому вчите сина й онука? Окрім того, міркувалося, що жовтенята й піонери допомагають товаришам у навчанні, а також старшим людям – отже, роблять боговгодну справу, а в Господа поки що не вірять, бо ще малі. Виростуть – саме життя навчить їх, що без Бога – ні до порога...

Десь глибокої осені того ж таки 1970 року до бабусі в гості завітав один із відомих людей Берестечка – місцевий кравець, якого всі в містечку звали Володею або – по-дитячому, – дядьком Володею. Його розмова Володі з бабцею торкалася релігії, зокрема питання про кінець світу і Страшний Суд. Гість розповів про почуту у храмі проповідь на цю тему. Запам'яталися слова про “блискавку із сходу на захід” (тепер я розумію, що це не зовсім точно, – по пам'яті, – було процитовано 27-й вірш XXIV розділу Євангелії від св. Матвія: “Бо як блискавка та вибігає зо сходу, і з'являється аж до заходу, так буде і прихід Сина Людського”). Саме поняття “кінець світу” мене і лякало, і водночас цікавило – якимось я навіть запитав у бабусі, якою має бути та всесвітня катастрофа, на що отримав відповідь: “Це знає тільки Господь. Одне відомо, що в Ноеві часи Він покарав грішне людство потопом, а цього разу покарає вогнем. Так написано в Біблії”. Йшлося, найімовірніше, про 9-й вірш XX розділу Апокаліпсису, де йшлося про Гога і Магога (“І вийшли вони [Гог і Магог] на ширину землі, і оточили табір святих та улюблене місто. І зійшов огонь з неба – і пожер їх”)², а також 10-й вірш III глави Другого соборного послання св. апостола Петра: “День же Господній прибуде, як злодій вночі, коли з гуркотом небо мине, а стихії, розпечені, рунуть, а земля, та діла, що на ній, погорять...” Тож зрозуміло, почувши розповідь дядька Володі, я не проминув нагоди розпитати його докладніше. “Навіщо тобі це? Ти ж піонер!” – мовив кравець і одразу ж перевів розмову на інші, світські теми.

З того часу й виникла “ідея-фікс” – розшукати Біблію. Хоча ні, перед тим мені наснився досить дивний сон. Ніби лежать переді мною дві маленькі, але товстенькі книжечки ледь не кишенькового формату. Розумію, що перша з них – російськомовна, – це Євангеліє, точніше Новий Заповіт, а друга – україномовна й дещо більша за розміром і обсягом, – Біблія, де Старий і Новий Заповіти зібрані воедино. Тоді ж, уві сні, я нібито прочитав Новий Заповіт і розкрив Біблію, щоб ознайомитися зі Старим, але... прокинувся, запам'ятавши лише кілька слів і словосполучень, серед яких були – “страшний рік”, “страшний день”, “Сонце” і “Суккот”. Це можна було б легко пояснити, якби я брав перед сном до рук Святе Письмо. Але синодальне видання “Нового Заповіту”, яке було в бабусі (церковнослов'янською й дореволюційною росій-

ською мовою), я гортав іще першокласником і, природно, мало що збагнув, гублячись у “ятях”, “фітах”, “іжицях” і твердих знаках наприкінці слів (ошатно ілюстровані “Дитячі Біблії” тоді до рук моїх не потрапляли). До того ж я не знав ні того, що Святе Письмо протестанти нерідко видають саме в кишеньковому форматі, ні того, що існують українські переклади Слова Божого, ані, тим паче, того, що у старозаповітній Книзі пророка Йоїла є рядки, які перегукуються з побаченими вві сні: “Замініться сонце на темність, а місяць на кров перед приходом Господнього дня, великого та страшного” (Йоїл, 3: 4; у синодальному перекладі – 2: 31). Знаменно, що у Новому Заповіті (йдеться про той же таки сон) я не побачив рядків про “страшний день”, і це зрозуміло – в Діях святих апостолів при посиленні на Йоїла “день Господній” іменується “великим і славним”. Але найцікавіше, що десь через рік, перебуваючи з батьками на гастролях у Скадовську (Херсонська область) і переглядаючи щойно придбану татом “Настільну книгу атеїста” я натрапив як на слово “Суккот” (назва гебрейського свята врожаю), так і на інформацію про те, що юдейський Новий рік (Рош-Гашана) та Судний день (одне з найсуворіших свят у гебреїв) тамтешні священики називають “страшними днями”³

Коли я міг чути ці слова раніше й як вони могли потрапили в мій, по суті, дитячий сон – так і залишилося для мене загадкою. До речі, десь через півтора року (вже в Білій Церкві) мені так само наснилася книга – тільки вже не Біблія, а якийсь історичний роман із часів Київської Русі, – й там я надібав слово “Бусок”, а вдень, механічно і знову ж таки ледь чи не вперше взявши до рук “Слово про Ігорів похід”, натрапив на “время Бусово”, яке, попри численні й часом досить вдалі та вірогідні спроби розшифрування, й досі вважається одним із “темних місць” згаданої пам’ятки...

Як уже згадувалося, в бабусі було дореволюційне синодальне видання Нового Заповіту (якщо мені не зраджує пам’ять – рік 1905-й). Саме звідти (хоча й не одразу) я довідався про Життя та Вчення Господа нашого Ісуса Христа, діяння апостолів, їхні послання, пророцтва святого апостола та євангеліста Івана Богослова про кінцеву долю людства. А от відомості зі Священної Історії, описані у Старому Заповіті, доводилося збирати буквально “по крупицях” – із “Біблійних оповідей” Зенона Косідовського, з кількох старозаповітних книг, опублікованих у збірнику “Поэзия и проза Древнего Востока” (книга вийшла друком 1973 року в “Библиотеке всемирной литературы”), й навіть із побіжного і вельми тенденційного викладу змісту Святого Письма у наскрізь атеїстичній кривелевській “Книзі про Біблію” тощо. Більше того, я й пасквілі Омеляна Ярославського й Лео Таксіля навчився читати досить своєрідно, вибираючи лише цитати з Книги Книг і нехтуючи знущальними, богозневажними коментарями цих горе-дослідників... Либонь, якраз за читанням однієї з таких книг мене застала бабусина приятелька тітка Надя, дружина ще однієї берестечківської знаменитості – неперевершеного електромонтера дядька Якова. Саме вона, дізнавшись, що саме я читаю, одразу ж застерегла мене: “Ти,

дитино, всієї Біблії не дочитуй – *не мона* (так тітка Надя – та й більшість берестюків, – вимовляла “не можна”). Йшлося про відомий іще з “царських” часів абсурдний забобон, згідно з яким вважалося, що той, хто дочитає до кінця Святе Письмо – обов’язково збожеволіє. На доказ цього навіть вказували на одного з таких нещасних – мовляв, “від Біблії сталося” (хоча багато хто говорив про зовсім протилежне, а саме про зацікавлення останнього – в часи повного здоров’я, – аж ніяк не Біблією, а чорною магією, від якої нібито й “поїхав” у нього “дах”).

Застереження тітки Наді мене, однак, не злякало, а навпаки, заінтригувало – а що ж там таке? – і я ще з більшою цікавістю почав вчитуватися у євангельські рядки та пророцтва Апокаліпсису. Ні бабуся, ні батьки, до яких я, зрештою, переїхав в останній тиждень 1971 року, не чинили мені в цьому перешкод – хіба що сліdkували, аби це не було на шкоду навчанню в школі. Іноді символи однієї з найбільш тайномовних біблійних книг приходили у мої сни, ясна річ, не додаючи спокою, а спонукаючи до нових запитань – яке місто (чи держава) приховане під назвою Вавилону? хто така Вавилонська розпусниця? хто ховається під “числом звіра”? – а то й “відгукувалися” у формі нічних кошмарів. Хоч, варто сказати, я не був цілковито зацикленним на цих питаннях – адже ходив до школи, отримував пристойні оцінки, брав участь у громадських заходах, спілкувався з однокласниками, дивився кіно, читав відповідну до віку художню літературу (найбільше любив пригоди та фантастику, був активним слухачем радіопередачі “Клуб фантазерів”). Але щойно траплялася нагода – знову розмірковував над загадками Книги Книг...

Саме тоді в Україні (і загалом у СРСР) широко відзначалося 250-річчя Григорія Савича Сковороди, й до рук мені потрапила його збірка “Літературні твори”, яку видрукувало з нагоди ювілею Філософа видавництво “Наукова думка”. До книги входили “Сад Божественних пісень”, “Байки Харківські”, ряд трактатів та листів, зокрема, до улюбленого учня й друга Сковороди Михайла Ковалінського. Звичайно, чотирнадцятилітньому отроку важко було осягнути всю глибину думок Мислителя, та коли читав рядки його пісень, чомусь здалося мені тоді, що саме у Григорія Савича, – можливо не зараз, а коли стану дорослим, – я зможу все-таки знайти відповіді на свої запитання. Упевненості в цьому додала й наявність у придбаній книзі трактату “Боротьба Архистратига Михаїла з сатаною про це: легко бути добрим”, який і за змістом, і за образністю перегукувався з Об’явленням Івана Богослова (вже сама назва твору викликала асоціацію з 7–9 віршами XII глави Апокаліпсису: “І сталась на небі війна: Михаїл та його Анголи вчинили зо змієм війну. І змій воював та його анголи, та не втрималися, і вже не знайшлося їм місця на небі. І скинений був змій великий, вуж стародавній, що зветься диявол і сатана, що зводить усесвіт, і скинений він був додолу, а з ним і його анголи були скинені”), а також той факт, що творчість Філософа все життя любив Павло Тичина, який на той час уже був моїм улюбленим Поетом (у його “Плузі” в образі “огняного коня в ночі” я теж побачив перегук з “вершниками” Об’явлення). Окрім Сковороди й

Тичини, були ще Алоїз Їрасек із його чудовою інтерпретацією старовинних чеських переказів та пророцтв, і Олександр Блок із його “Дванадцятьма”, “Скіфами” й “Відплатою”, і, зрештою, “Кінь блідий” Валерія Брюсова, почутий від тодішнього директора Київського обласного музично-драматичного театру імені П. К. Саксаганського Валентина Ілліча Петька (брюсовського “огнеликого всадника” я теж асоціював із Тичининим “огняним конем”).

Ще однією мрією було знайти й прочитати старовинний духовний вірш про Голубину або Глибинну Книгу – скарбницю прадавніх знань про Всесвіт і Землю, тим паче, що поява цієї легендарної книги на нашій планеті зображалася у згаданому вірші в апокаліптичних символах. Заспів до неї, – чимось схожий на давньоруські билини, які (як і українські думи) я теж дуже любив, – був надрукований у “Поетичному словнику” Олександра Квятковського, звісно ж, російською мовою, дещо вдалося прочитати у “Князеві Сріблянному” Олексія Костянтиновича Толстого, дещо – у книзі знаного вченого-біолога й популяризатора науки Ігоря Акимущкіна “Стежкою легенд”, й лише на початку ХХІ століття я зробив спробу українського перекладу, точніше вільного переспіву пам’ятки, щоправда не всієї, а лише найхарактерніших фрагментів.

Працюючи згодом над есеєм, присвяченим постаті й творчості Павла Тичини, й аналізуючи юнацький вірш Поета “Що Місяцю зіроньки кажуть ясененькі?..” звернув увагу на те, що і у згаданій поезії, і у старовинній пам’ятці впадає у вічі наявність запитань, на які юний Павло, немов царі із “Голубиної книги”, воліє почути відповідь.

У вірші про Голубину книгу:

*З чого ж бо зачався та й весь білий світ?
З чого ж зачалось сонце краснеє?
З чого ж місяць світлий-молодий?
З чого появились зорі частії?
Чом у нас світанки ясні-світлії?
З чого зачалися вітри буйнії?
З чого зачалися хмари грізнії?
Звідки узялися ночі темнії?
З чого Божий на́рід-мир постав у нас?*

(Переспів автора цих рядків)

У поезії П. Тичини:

*Що місяцю зіроньки кажуть ясененькі?
Що шепчуть квітки уночі над рікою?
Про що зітха вітер? Що чують тумани,
Коли гай зелений цілують-милують?*

[121, I, 274]

І хоч характер запитань у двох згаданих творах, не був зовсім тотожним (герої давньоруського духовного вірша, питаючи, не вдаються до явної персоніфікації сил природи, тоді як у Тичини світ повністю одухотворений – що не рядок, то образ, де докільля наділене ознаками живих істот), все ж тематична схожість перших запитань видалася мені очевидною: адже й царів, і Поета цікавили загадки Всесвіту й природи, і, варто сказати, впродовж ледь не всього свого життя Павло Тичина підтверджував це зацікавлення:

*Я над всесвітом чудовим
Все життя своє гадаю,
Бо люблю казки прекрасні,
Бо фантазії кохаю.*

[121, I, 294]

1973 року по кіноекранах тодішнього СРСР тріумфально пройшов кольоровий західнонімецький фільм “Спогади про майбутнє”, блискуче знятий за однойменною книгою Еріха фон Денікена та деякими іншими його працями. Це нині його можна знайти й на DVD-дисках, і в Інтернеті, а тоді рекламні застереження – “Тільки один раз”, “Без права показу по телебаченню” тощо, – вельми інтригували й тільки сприяли аншлагам. У фільмі йшлося про можливість відвідання нашої планети у давні часи прибульцями з космосу. Печерні малюнки, циклопічні споруди далекого минулого, біблійні оповіді й легенди народів світу – все це було представлено не те, щоб як аргументи, а радше як перелік фактів, на які повинна звернути увагу наука і, зрештою, довести чи спростувати гіпотезу про інопланетян. Щоправда, чимало прикладів здавалися надуманими й, так би мовити, “притягнутими за вуха”, але розповідь про них велася досить коректно, без категоричного нав’язування авторської точки зору, чого, однак, не скажеш про тон статей багатьох відомих учених (як радянських, так і зарубіжних), котрі, образно кажучи, виставили авторам картини жирну “двійку”. Це, однак не зупинило польоту людської думки в напрямі до зірок – тим паче, що космічний простір освоювався вже дванадцять літ і, попри трагедії на цьому шляху, ніхто не збирався згортати своїх програм ні в СРСР, ні в США. Та й пан Еріх був не єдиним, хто висував версії про палеоконтакти. Ті, чия юність припала на першу половину 60-х, пам’ятають “Космонавтів давнини” Матеста Агреста, статті Олександра Казанцева, популяризаторські праці Карпа Земляка та Павла Клушанцева, повість Валентина Річа та Михайла Черненка “Мушкетери” (згаданий уже М. Агрест виведений був у творі під ім’ям ученого Матвія Белова) та інші публікації, які читалися з неослабним інтересом – книги й журнали передавалися з рук у руки. Про можливість існування високорозвиненої цивілізації на гіпотетичній планеті Фаєтон і її самознищення розмірковував у своєму есе “Слідами космічної катастрофи”, а також у романі “Фаєтон – син Сонця” відомий письменник (а згодом ще й дисидент) Микола Руденко. Окрім того, в низці книг висловлювалися припущення щодо наявності такої цивілізації в далекому минулому й на Землі – зокрема бестселерами були “Загадки історії” та “Крізь темінь віків” Олександ-

ра Горбовського, “Адрес – Лемурия?” Олександра Кондратова, статті Володимира Щербакова, Олени Андрєєвої, Володимира Кючар’янца та ін. Та й праці Володимира Гуляєва, Зенона Косідовського, частково навіть згаданого мною Олександра Кондратова люд ухитрявся читати, уподібнюючись папузі з відомого анекдоту:

– *Вовчику, це ти навчив папугу непристойних слів?*

– *Ні, я йому тільки сказав, яких слів не можна говорити!*

Себто заперечення цими та й багатьма іншими авторами приналежності ідолів острова Пасхи, руїн Тіауанако чи Нан-Мадолу до цивілізації, яка передувала нашій, ігнорувалося, а “на вус моталася” тільки інформація про те, що десь хтось “такий-сякий” казав, що ці пам’ятки – спадок допотопної протоцивілізації. На роздуми щодо її реальності наштовхували відомості про незвичайні медичні, математичні, астрономічні, інженерні, навігаційні знання древніх. Тож не дивно, що журнал “Техника – молодёжи” автор цих рядків спершу відкривав на сторінках, де публікувалися матеріали рубрики “Антология таинственных случаев”, а вже потім читав його повністю (таку “мето-дику” я застосовував і щодо таких журналів, як “Наука и жизнь”, “Знание – сила”, “Вокруг света”, українських – “Наука і суспільство”, “Знання та праця” /згодом “Наука – фантастика”/, де публікувалися подібні статті /мінялися тільки назви рубрик/). Ще тоді, на межі школярства й студентства виникало бажання написати щось подібне, але далі мрій справа не йшла. Лише у грудні 1992 року в “Молоді України” з’явився фрагмент есею “І небо – прапор України”, в якому я намагався докопатися до космоісторичних (!) коренів української національної символіки. Спроб подібного підходу тоді було чимало (згадаймо хоч би відомий есей Юрія Канигіна “Шлях аріїв”, деякі інші публікації), тож і моя праця не була вільною від зрозумілого на той час націонал-романтизму, давалося визнавати і некритичне сприйняття окремих езотеричних доктрин, проте вона була першою спробою “проникнення в Таїну” й поклала початок наступним заміткам, які – за згодою головного редактора газети “Луцьк молодий” Андрія Криштальського, – я почав систематично публікувати в часописі тодішнього Волинського державного (нині – Східноєвропейського національного) університету імені Лесі Українки.

Згодом рубрика, присвячена загадковим випадкам, явищам, знахідкам, постатям, з благословення тодішнього головного редактора Антоніни Митко “перекочувала” на сторінки нової газети Лесиного вишу, яка має назву “Наш університет”. Ясна річ, специфіка газетної роботи вимагає стислості викладу, й замітку нерідко доводиться скорочувати до розміру сторінки часопису (формат А4). Тому неодноразово виникала думка видати уже опубліковані (й деякі поки що не надруковані) статті в повному обсязі, зібравши їх під однією обкладинкою. Нині цей задум реалізований, і свідченням цьому – книжка, яку ти, читачу, тримаєш зараз у руках.

ЦІ НЕЗБАГНЕННІ ДОГОНИ...

Де що про користь енциклопедій. – Такий мінливий Сиріус. – Езотеричні знання чи плід діяльності католицьких місіонерів?

Якось у підлітковому віці, гортаючи календар “У світі Прекрасного” (“В мире Прекрасного”), я натрапив на сторінку, присвячену культовому та прикладному мистецтву Африки. Ілюстрація містила зображення зразків спадщини трьох народів – Дан, Бакота й Догон. Усі ці назви писалися з великої літери, наче йшлося не про окремі народи, а про цілі країни. Я непогано знав географію й політичну карту світу, але годі було відшукати на ній держав чи міст із такими назвами. Щоправда, у щорічному додатку “Большой Советской Энциклопедии” я таки відшукав згадку про “бакоту” (представники цієї народності мешкали в Габоні). Тож цілком зрозумілим було моє тодішнє припущення, що йдеться про країни, які існували в минулому, але згодом на їхній території постали нові держави, що є нині на картах і в спеціальних довідниках. З усього розмаїття літератури (пригнобленим народам зарубіжних країн у Радянському Союзі приділялася велика увага), я найбільше довіряв згаданій уже БСЭ, й частенько “мандрував” томами цього універсального на той час енциклопедичного видання. На жаль, попри всю універсальність, “Дан” там виявився лише один – відомий свого часу меншовик Федір Дан (та й у того справжнє прізвище було Гурвич). Набагато більше пощастило з “Догоном” – у 8-му томі натрапив на зовсім маленьку інформацію, яку й статтею не назвеш:

“ДОГОН, д о г о м, народ, живущий в Республике Мали, в р-не плато Бандиагара. Численность св. 300 тыс. чел. (1967, оценка). По языку принадлежат к группе гур (центр. бантоидной). Ок. 50% Д. исповедуют ислам, остальные сохраняют древние традиц. верования. Осн. занятие – земледелие (в нек-рых р-нах применяют ирригацию), разводят также кр. рог. скот” [14, VIII, 387].



Догонська дерев'яна статуетка XVII – XVIII ст. Лувр. Париж.

Автор: *Master of the Slanted Eyes* ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dogon_sculpture_Louvre_70-1999-9-2.jpg?uselang=ru

Почерпнути що-небудь із цієї мізерії було важко, але принаймні я дізнався, що догони живуть у конкретній державі – Республіці Малі (як згодом стало відомо, вони мешкають і в кількох прикордонних з Малі селищах Буркіна-Фасо або, як тоді казали, Верхньої Вольти). Про те, скільки загадок таїть у собі цей малочисельний, але талановитий народ, пощастило довідатися далеко пізніше – аж у 1978 році, коли вже готувався до вступних іспитів у тодішній Луцький педінститут (нині це Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки).

Я не знав, що мине кілька місяців і мені пощастить таки вступити до цього вишу, а потім доволі пристойно закінчити його, а вже на зламі століть розпочати працю у стінах нашої альма-матер, в університетській газеті, ведучи там рубрику, присвячену загадкам історії, природи, Землі і Всесвіту. А тоді, прагнучи бодай трохи відпочити від підручників та посібників, я розгорнув “Технику – молодежи” – один зі своїх улюблених часописів, – і з нетерпінням зазирнув у зміст: чим же цього разу порадує “Антологія таинственных случаев”? Це було перше число за 1978 рік і довгоочікувана рубрика містила статтю Володимира Рубцова (до речі, харків'янина) та Юрія Морозова “Сиріус, якого ми не знаємо”. Астрономією я цікавився з дитинства, тож читати журнал почав одразу з цієї статті.

Як відомо, Сиріус – α Великого Пса – найяскравіша зоря нічного неба, й за спектральною класифікацією відноситься до класу А1 (умовно кажучи, білих зір). Однак у першому розділі першої ж такої книги трактату давньоримського філософа-стоїка (а за деякими переказами навіть таємного християнина, котрий листувався зі св. апостолом Павлом) Луція Аннея Сенеки (4 р. до Р. Х. – 65 р. після Р. Х.) “Про природу”, що має назву “Про вогні в повітрі”, читаємо, що Пес [Сиріус – І. О.] – яскраво-червоний, Марс – тьмяніший, Юпітер зовсім безбарвний і випромінює чисте світло [107, 186].

Червоний Сиріус? Як таке може бути? Щоправда, у примітці визначної вченої, перекладачки трактату на російську мову Тетяни Бородай є спроба дати цьому пояснення – виявляється, в античній поезії Сиріус (*лат.* Canicula) традиційно називається “червоним”. При цьому Тетяна Юріївна посилається на другу книгу сатир давньоримського поета Квінта Горація Флакка (65 – 8 рр. до Р. Х.), зокрема на п'яту сатиру, де в російських перекладах Михайла Дмитрієва згадується “рдеющий Пёс” [29] и “зной Каникул” [55, 302], а в українській інтерпретації Андрія Содомори – “лютий пал Канікул” [56]. Канікулами у Древньому Римі називали найспекотнішу пору в липні (саме тоді сходить Сиріус), коли через загрозу епідемії припинялися заняття у школах (звідси сучасні шкільні, студентські та депутатські канікули, хоч нині вони бувають не лише влітку) – тож “червоний Пес” може бути алегоричним зображенням липневої спеки й колір зірки тут ні до чого?.. З цим можна було б погодитися, якби йшлося тільки про поезію (зрештою, й Сенека писав вірші), але ж трактат римського мислителя (на відміну від сатир Горація) – зразок тогочасної

наукової, а не художньої літератури. І як тоді бути з “Альмагестом” видатного давньогрецького астронома Клавдія Птолемея (87 – 165), себто представника точної науки? Адже у VIII книзі “Альмагесту”, яка є каталогом сузір’їв південного неба, про Пса (Сиріус) мовиться як про найяскравішу зорю з... червонуватим забарвленням [98, VIII, 256]. Про здатність Лан (Сиріуса) змінювати колір писав і китайський історик та астроном Сима Цянь [115, IV, 121], причому описував його, як... білу зірку й саме до неї уподібнював планету Тай-бо (Венеру) [115, IV, 27, 134]. Виходить, що у 109 – 91 рр. до Р. Х., коли були написані “Ші-цзі” (“Історичні записки”) Сима Цяня, Сиріус був білим, у часи створення трактату Сенеки “Про природу” (I ст. після Р. Х.) – яскраво-червоним, а під час написання Птолемеєм “Альмагесту” (II ст.) послабив своє забарвлення, став лише “червонуватим”, а в X ст. знову візуально був блакитнувато-білим – адже саме таким його бачив перський астроном Абу-л-Хусейн Абд-ар-Рахман ібн Умар ас-Суфі (903 – 986).

Що це? Порушення кольоросприймання у авторів? Помилки перекладачів або переписувачів, як вважав данський астроном Шеллеруп, котрий опублікував 1874 року в Санкт-Петербурзі переклад однієї з праць Ас-Суфі? Чи, може, йдеться про зміну кольору світила, яка не просто сталася на пам’яті людства, а була помічена за астрономічними мірками зовсім недавно – в перших століттях нашої ери? Принаймні, відомий російський астрофізик, проф. Дмитро Мартинов не виключав можливості минулого існування супутника Сиріуса (α Великого Пса – подвійна зоря) як червоного гіганта, забарвлення якого могло впливати на колір усієї системи (див. статтю вченого “Червоний Сиріус” у 1-му числі часопису “Земля и Вселенная” за 1976 рік [73, 36–39]).

Уявімо вслід за Дмитром Яковичем, що Сиріус В був масивною зорею. Вигорання водню в таких небесних тіл відбувається стрімкіше, аніж у легших за масою, внаслідок чого розміри зірки збільшуються, а температура, навпаки, падає. Зоря стає червоним гігантом. Її ядро поступово стискується і розігрівається. При досягненні температури 100 млн. градусів відбувається об’єднання трьох ядер гелію в одне ядро вуглецю (“гелієвий спалах”). Ядро ще більш стискається, і в разі масивності зорі (скажімо 5-10 сонячних мас), вона скидає з себе оболонку. При цьому вивільняється стільки енергії, що зірка (її звуть Надновою) сяє яскравіше цілої галактики. Ядро, що лишилося без оболонки набуває надвисокої густини й на місці катастрофи утворюється чорна діра (якщо зоря була надто “важкою”), або нейтронна зірка, або ж (у разі невеликої залишкової маси) – білий карлик, яким і є нині супутник Сиріуса.

Проте, як слушно зазначав Д. Мартинов, еволюція зорі від червоного гіганта до білого карлика відбувається впродовж багатьох мільйонів років, тоді, як проміжок між “Сиріусом Птолемея” й “Сиріусом Ас-Суфі” обмежується вісьмома століттями. Очевидно, катастрофа сталася саме в ту незапам’ятну епоху, коли по Землі бродили динозаври, але візуально її наслідки стали доступними уже в історичні, можливо, “післяптолемеївські”, часи, і грецький

астроном бачив іще не заключний акт космічної трагедії – згадаймо: у Клавдія Птолемея Сиріус уже не яскраво-червоний (як у Сенеки), а “червонуватий”, але ще не білий.

Однак є ще одна умова, існування якої може довести правильність припущень щодо вибуху Наднової в системі Сиріуса – утворення на місці катастрофи планетарної туманності. Її ж досі не відкрито. І вибух Наднової у випадку з Сиріусом мав би бути помічений багатьма людьми у багатьох країнах.

Тут варто згадати про ще один феномен, пов’язаний із Надною зорею, що спалахнула в сузір’ї Тельця, і поява її була відзначена 1054 року в арабських, китайських, японських хроніках, але цілковито замовчана в європейських джерелах, зокрема у багатих на “знамення” давньоруських літописах. “Повість врем’яних літ”, наприклад, серед подій того року відзначає лише смерть Ярослава Мудрого. Жодного посилання на якісь незвичні небесні явища, що передували відходу князя з земного життя чи супроводжували його, не знаходимо (й це при стійкій тенденції стародавніх літописців, – і, ясна річ, Нестора – до пов’язування знамень зі страшними чи славними земними подіями: принаймні про комету Галлея писано, не шкодуючи похмурих барв – просто-таки “трилер” тогочасний).

З гіпотетичною ж Надною в системі Сиріуса справи ще гірші. І все ж таки є про неї свідчення – у міфах згаданих на початку розділу догонів (саме їхнім астрономічним та космогонічним уявленням було присвячено статтю В. Рубцова та Ю. Морозова [102]).

Як відомо, догони мешкають у важкодоступних районах плато Бандіагара – туди вони переселилися у X – XIII ст. з країни Манден у верхів’ях Нігеру – витіснивши корінне населення, але певною мірою засвоївши їхню культуру і, судячи з усього, багато що запозичивши з їх мов.

Контакти з навколишнім світом у догонів був доволі обмежений – мусульманські місіонери-тукулери з’явилися на Бандіагарі лише у XIX ст., християнські (європейці) – ще пізніше (наприкінці XIX – на початку XX ст.), – тому народ в основному зберіг свої звичаї, спосіб життя, традиційні вірування, міфологію. І тут починаються дива. Примітивні уявлення про земний світ і природу незбагненим чином поєднуються у догонів з неабиякими астрономічними знаннями. Наприклад, вони визнають множинність і населеність галактик (“спіральних світів”), Полярну зорю (α Малої Ведмедиці) та Акрукс (α Південного Хреста) звать “Очима світу”, причому Акрукс – “Подвійним оком світу” (про те, що α Південного Хреста є системою з двох зір, причому одна з них теж подвійна, стало відомо тоді, коли в арсеналі астрономів з’явилися потужні телескопи та спектроскопи), знають про те, що Земля обертається навколо Сонця, про кільця Сатурна, супутники Юпітера (щоправда, їм чомусь відомі лише чотири Галілеєвих сателіти), про еліптичні орбіти

планет, однак догонам не відомий Меркурій як самостійна планета – натомість вони стверджують, що у Венери є супутник (версію про саме таке минуле Меркурія висунули астрономи Том ван Фландерн та Роберт Харрінгтон на основі багаторічних спостережень та складних математичних обчислень аж у 1976 році – згідно з їх гіпотезою супутник Венери вийшов на самостійну орбіту близько 400 тисяч літ тому!). Міф же про створення світу верховним божеством Амма має чимало спільного з теорією “Великого вибуху”.

Але найдивовижніші знання у догонів стосуються Сиріуса. Згідно з міфами цього народу в основній зірці (“Сігі толо”) є супутник (“По толо”). За астрономічними мірками він дуже малий – приблизно як наша Земля (“по” мовою догонів означає “просяне зерно”; у тамтешніх святилищах “білий карлик” Сиріус В уособлює саме білий камінь), але дуже важкий (так і є: маса “зірочки”десь порядку сонячної [26, 58]). Періодичність відзначення головного догонського свята “Сігі” – раз на 60 років, – може викликати певні асоціації з відомим нині періодом обертання супутника навколо чільної зорі ($50, 4 \pm 0, 09$ земних літ). Знаний французький етнолог Марсель Гріоль, посвячений в езотерику догонських міфів, підрахував кількість масок, виготовлених до “Сігі” й на основі цього зробив висновок, що вперше це свято почало відзначатисядесь 1300 р. н. е. Й це ще не все. Догони стверджують, що в системі Сиріуса є ще й третій компонент – Емме Йа толо (астрономи умовно називають це небесне тіло Сиріусом С), у якого є дві планети – Ара толо та Йу толо (з Ара толо начебто прилетів ковчег з Номмо – обожненими згодом прародичами догонів). До речі, в 1976 році, коли вийшло перше видання надзвичайно цікавої книги Роберта Темпла “Містерія Сиріуса”, цей компонент фігурував як гіпотетичний. У виданні ж 1998 року автор уже стверджує, що можна з певністю говорити про існування такої зірки-супутника – судячи з усього, “червоного карлика” [118]. Йдеться про відкриття у 1995 році французькими астрономами Даніелем Бене та Ж. Л. Дюваном збурень у русі Сиріуса А й Сиріуса В, яке, за їх висновками, можна пояснити лише наявністю третьої зірки. Щоправда стаття “Сиріус” у “Вікіпедії” нічого в цьому плані не прояснює... [110]

Знають догони й про вибух Наднової, внаслідок чого Сиріус В став “білим карликом” (проф. Д. Мартинов припускав, що це “відхилений від стандарту, неканонічний феномен Наднової, який розтягся на довгі роки чи століття” [73, 39] – т. зв. “напів-Наднова”).

Звідки ж ці знання? Відповідь на це запитання шукав не один дослідник, і першість, звісно, належить французам Марселеві Гріолю та Жермені Дітерлен, які ще 1931 року, потрапивши у складі експедиції на територію Французького Судану, всерйоз зацікавилися побутом, звичаями та міфологією догонів. Це було не просто захоплення екзотикою – 1946 року мсьє Гріоль за рішенням ради старійшин та жерців племені пройшов складний ритуал утаємничення і йому був відкритий прихований зміст догонських міфів. Передача знань

супроводжувалася показом численних малюнків на стінах печерного храму. Серед цих малюнків були зображення Дана толо (Юпітера) з чотирма дітьми (супутниками), Йалу уло толо (Сатурна) з “гало” (кільцем), небесного ковчега, на якому нібито прибули пращури догонів, а також схеми, яка довгий час становила загадку для дослідників, аж поки з появою комп’ютера не було обчислено орбіту Сиріуса В (догонський малюнок і вищезгадана орбіта виявилися, по суті, однаковими)

Через п’ять років після посвячення Гріоля з’явилася друком його спільна із Ж. Дітерлен стаття “Суданська система Сиріуса”, де вчені вперше зробили спробу узагальнити інформацію, отриману, до речі, не лише від догонів, а й від сусідніх із ними народів – бамбара, бозо, мін’янка. Ширше астрономічні й космогонічні уявлення догонів (щоправда, без висунення якихось приголомшливих гіпотез) були висвітлені у монографії цих же авторів “Бліда Лисиця” (так зветься один із персонажів догонської міфології – Ого, котрий, подібно до Люцифера у християнській традиції, повстав проти верховного бога Амма, й був ним перетворений у бліду лисицю Йуругу), яка побачила світ 1965 року, вже після смерті пана Марселя.

Чи мав право вчений розкривати те, про що дізнався? Судячи з тієї шани, яку йому воздали догони під час поховання, навряд чи це може свідчити про переступ ним небезпечних меж. Очевидно, Марсель Гріоль, як посвячений, розповідав лише про те, що йому було дозволено...

Новий сплеск інтересу до загадкового африканського племені ознаменувався в 70-ті роки ХХ ст. появою двох знакових книг – “Есей на тему догонської космогонії: ковчег Номмо” Еріка Гер’є та “Містерія Сиріуса” Роберта Темпла (один зі співавторів російського перекладу останньої книги – згаданий уже В. Рубцов).

Обидва автори співвідносять знання догонів із даними сучасної науки і пояснюють походження цих знань, прадавніми палеоконтактами – відвіданням Землі прибульцями з далеких зоряних світів. Зокрема проф. Р. Темпл прагне довести, що астрономія догонів бере початок від контактів із мешканцями системи Сиріуса, причому підкреслює одну характерну рису інопланетян – земноводний спосіб їх життя [119] (мимоволі виникають аналогії з творцем шумерської цивілізації Еа або Оаннесом, котрий мав ще й імення... Дагон). Зрештою, Номмо, котрі прибули на Землю в ковчезі, що обертався, зображаються з кінцівкою, схожою на риб’ячий хвіст.

Далеко не всі згодні з такою концепцією – адже визнання факту палеовізитів змусило б не лише наново переписати певні сторінки історії (зокрема історії науки), а й написати “з нуля” численні кандидатські та докторські дисертації, які вже принесли багатьом ученим і славу, й відповідний статус у суспільстві (не виключаючи й матеріальних вигод). Тому зрозумілою є й тенденція до

більш “приземленого” пояснення загадок минулого й сучасності. Наприклад, нині покійний визначний американський астрофізик і популяризатор науки Карл Едвард Саган (до речі, його батько – уродженець України) був певний, що свої астрономічні знання догони могли запозичити у європейців, котрі побували в них до Гріоля [38].

Такими європейцями, судячи з усього, могли бути католицькі місіонери. На користь цієї гіпотези в принципі могло б свідчити уявлення догонів про Сиріус В як про найменшу й найважчу зірку, що відповідало науковим даним у 20-ті роки минулого століття (згодом були відкриті набагато менші й важчі зорі). В Західній Африці тоді вів свою діяльність орден “Білих отців” [84, 82]. Можливо, хтось із них, будучи обізнаним із астрономією, бачачи увагу місцевих племен до Сиріуса й бажаючи ввійти в довіру до них, розповів те, що тубільці могли “вмістити”, враховуючи рівень їхнього знання французької мови та знання місіонерами мов місцевого населення, цілком достатній для простого спілкування, але проблематичний для пояснення складних наукових термінів і формул.

Проте викликає подив відсутність даних про відомий із сивої давнини Меркурій, а також Уран і Нептун, відкриті відповідно в 1781 та 1846 році (Плутон, якому нині “відмовлено” у “праві” бути повноцінною планетою, був відкритий 1930 року), а також те, що з супутників Юпітера догонам були відомі лише чотири, відкриті Галілео Галілеєм у 1610 році, тоді як у 1920-ті роки було відомо вже дев’ять. А от гіпотези, висунуті сучасними вченими, дають підстави припустити, що супутники Юпітера, окрім чотирьох згаданих – так би мовити, не “рідні”, а астероїди, що потрапили в поле тяжіння планети-гіганта, й тому були “проігноровані” догонською астрономією, а Меркурій, як уже говорилося, раніше міг бути супутником Венери. І, звичайно, віднаходження Бене та Дюваном третього компонента Сиріуса вже зовсім не працює на “гіпотезу про місіонерів”.

То що, таки прибульці? Чи може, особливі здібності тамтешніх старійшин? Адже є люди, котрі можуть навіть неозброєним оком розрізняти, скажімо, на Місяці деталі розміром до 39 кілометрів, а мешканці Південної Африки – бушмени – бачать таким чином... кільця Сатурна. Ймовірно, що існували й особливі духовні практики, які давали змогу доволно збільшити гостроту людського зору (можливо, в цьому криється розгадка поширеної у східнослов’янському світі назви “Стожари” на означення зоряного скупчення, – Плеяд, – яке неозброєним оком можна побачити лише в кількості п’яти-семи зір), і навіть “побувати” у позаземних світах (фольклорний килим-самоліт, отже, міг бути не літальним апаратом, а звичайним килимом, призначеним для здійснення на ньому спеціальних медитацій чи молитов – чи не звідси уявлення давніх греків про гіпербореїців як людей, здатних літати?).

Та залишимо ці запитання поки що без відповідей. Вони – в майбутньому.

ВЧИТЕЛЬ НА ЙМЕННЯ ОАННЕС, АБО ДЕ ШУКАТИ КРАЇНУ ДІЛМУН?

Де жив цар Зіусудра? – “Земноводні” вчителі шумерів. – Розгадка тайни Ділмуну – на морському дні? – Від “чарівних вітряків – до стартів НЛО. – “Телепередача” з океанських глибин. – Дельфіни – паралельна цивілізація?

Продовжуючи тему “земноводних прибульців” варто згадати місцевість, яка посідає далеко не останнє місце серед загадкових країн давнини (поряд з Пунтом, Офіром, Туле, Таршішем-Тартессом та ін.). Це – відомий з месопотамських переказів Ділмун (Дільмун, Тільмун). Міфологічна традиція розташовувала його в місці, “де сходить сонце”, себто на схід від Шумеру. Цю священну країну (чи острів) описували як рай, своєрідний Едем, де немає ні смерті, ні старості, ні хвороб, а панує суцільна гармонія. Власне, Ділмун і не був створений для людей – там жив лиш бог Еа (Енкі) з дружиною, а згодом оселився цар Зіусудра (у вавилонян – Ут-Напіштім), котрому боги допомогли пережити всесвітній потоп.

В історії є чимало випадків, коли мореплавці, мандрівники, вчені шукали реальних основ стародавніх легенд (у т. ч. і про райські землі). Не став винятком і Ділмун. Чимало дослідників, наприклад, американець Пітер Корнуелл (у деяких джерелах – Корнуолл), розміщував країну на території сучасного Бахрейну.

Однак наявність у Ділмуні слонів, яких на Бахрейнї немає, змушувало шукати загадкову країну ближче до Індії (або, принаймні, до Африки). Таким чином виникли гіпотези щодо тотожності з легендарною країною Хараппської цивілізації в долині Інду (цивілізація ця, як на той час це була вельми розвинена, мала великий досвід містобудування та дотримувалася усталених санітарно-гігієнічних норм, які навіть середньовічній Європі часто-густо були невідомими – йдеться, передовсім про розгалужену систему каналізації та водопостачання). Покійний нині російський учений і популяризатор науки Олександр Кондратов свого часу навіть обстоював версію, що Ділмуном могли бути... рештки затонулого в Індійському океані острова чи материка Лемурії (не плутати з Лемурією Тихого океану – Пацифідою або Гаваїкі) [61]. Надбання лемурійців, на тодішню думку вченого, могли справити вирішальний вплив на формування убаїдської, шумерської та протоіндійської цивілізацій (а частково, можливо, й давньоєгипетської), саме там він вбачав джерела йоги і вчення Тантри. Всі ці гіпотези так і залишаються на сьогоднішній день тільки гіпотезами, та, зрештою, і сам О. Кондратов в останні роки вже не наполягав на існуванні Ділмуну як Лемурії [62]...

То, можливо, взагалі жодного Ділмуну не існувало, а це – просто казкова країна “молочних рік та кисільних берегів”, утілення мрій людства про земний рай. Але ж у шумерських і пізніших письмових джерелах згадуються реальні

“кораблі з Ділмуну”, тамтешні хоробрі вояки, що допомагали правителям держав Межиріччя перемагати ворогів та ін. Що це – “накладання” реальних історичних подій на міфічні? Принаймні, інформація про слонову кістку, як основний об’єкт “імпорту” нібито з Ділмуну, наштовхує на думку про таке “накладання” (Ділмуном могла видатись будь-яка з екзотичних країн на схід від Месопотамії, де водилися слони). Згаданий уже Корнуелл, до речі, розмежовував Ділмун історичний (Бахрейн) і Ділмун легендарний (святина земля месопотамських переказів). Окрім того, Бахрейн міг бути “перевалочним пунктом”, звідки товари, скажімо, з протоіндійської держави (чи держав), переправлялися до Шумеру.

А що, як і так звані “міфічні” події теж не позбавлені ознак реальності? У переказах шумерів часто фігурує обоженна істота на ймення Оаннес (інші імена божества – Еа, Енкі, Дагон), котрий раніше жив у країні Ділмун, а згодом, поселившись (разом з іншими представниками своєї раси) в Месопотамії, вчив місцеве населення писемності, землеробству, архітектурі, металургії, математиці, астрономії й тому, що нині звуть державним будівництвом. За словами шумеролога Володимира Якобсона, месопотамська цивілізація викристалізувалась ніби за одну ніч. Найцікавішим є опис самого Оаннеса, поданий вавилонським жерцем Белріушу або інакше – Беросом (IV – III ст. до Р.Х. Як стверджує стародавній історик, тіло в Оаннеса було, як у риби, а нижче голови у нього була інша голова і внизу, поряд з риб’ячим хвостом, були ноги, як у людини. Голос і мова у нього були людські й зрозумілі [11]. Оаннес удень спілкувався з людьми, але не приймав їхньої їжі. Коли сонце сідало, істота знову занурювалася в море, бо була земноводною (як і прибульці із догонських переказів).

Як бачимо, йдеться про якусь невідому науці цивілізацію “людей-амфібій” (хоча наявність “риб’ячих хвостів”, “кількох голів” і т. д. може бути пояснена застосуванням спеціальних пристроїв, які допомагали їм швидко долати великі відстані, дихати сухоподібним повітрям тощо), й вищезгадана країна Ділмун – не земне, а, найрадіше, їхнє “підводне царство”, яке в разі космічного походження цієї раси могло бути їх довготривалою базою на Землі.

Тоді шумерська цивілізація, убаїдська, що передувала їй, а також, імовірно, протоіндійська, можуть виявитися віддаленими земними аналогами Ділмуну, частково створеними за образом і подобою “підводного”. Перекази про “aborигенів морських глибин” (термін професора Айвена Сандерсона) можна знайти в різних народів – це данави-“ніватакавачі” в “Махабхараті” (як стверджувалося, цей підводний народ нараховував понад 300 мільйонів осіб і жив у споруджених під водою фортецях), схожі на сучасних аквалангістів “очеретяні люди” Японії, античний Нептун або Посейдон, морський цар у давньоруській билині “Садко” та ін. – аж до водяників, русалок і подібних добре знайомих слов’янам легендарних мешканців гідросфери). Але чи вичерпується історія контактів людства з представниками підводної цивілізації

(або ж цивілізацій) лише згадками у стародавньому фольклорі чи писемних хроніках?

Дослідження згаданого вище А.Сандерсона (див. його статтю “Аборигени морських глибин” у 9-му числі часопису “Техника – молодёжи” за 1972 рік [105]) переконують, що ні. Вчений зафіксував свідчення про загадкові світлові явища в океані, ба навіть про старт НЛО з-під води. Згадує він і про сфотографований на величезній глибині предмет, схожий на розгалужену радіоантену (оскільки на такій глибині немає світла й фотосинтез, отже, не є можливим, напевно чи йдеться про якусь рослину).

До речі, про одне із загадкових світінь океану – т. зв. “чарівний вітряк” – відомо давно: воно являє собою видиво велетенських коліс без ободів, або ж вітрякових крил, що обертаються, періодично змінюючи напрям, що не “в’яжеться” з поясненням явища як фосфоресценції планктону [40].

Про світіння якихось незбагнених істот, що набували різноманітних геометричних форм, голови діаметром у 2-3 фути⁴ із великими сяючими очима, які час від часу виникали навколо плоту “Кон-Тікі”, писав і Тур Хейєрдал [130]. Свідками багатьох світлових явищ, ба навіть цілої “телепередачі” з глибин океану із зображенням якогось старовинного корабля, по палубі якого снували дивно одягнені люди чи антропоморфні істоти, стали відважні болгари Юлія та Дончо Папазови [89]. З року в рік ведуться спостереження й за дельфінами, яких чимало хто вважає аж ніяк не тваринами, а розумними представниками паралельної цивілізації. Американський нейрофізіолог Джон Ліллі після тривалих дослідів прийшов до висновку, що саме дельфіни можуть стати першими живими істотами, які встановлять із людьми *свідомий* контакт, оскільки мають великий головний мозок із добре розвинутою корою, складну систему власної мови й здатністю розумно користуватися мовним даром, а також володіють знанням і колективною пам’яттю (див. сайт <http://sci-lib.net/index.php?showtopic=7348>).

Наяву, отже, виразні пошуки контакту підводних цивілізацій з нашою. Інша річ, чи готове людство до цього...

ЗАГАДКА ЗАГАДОК – АТЛАНТИДА

Слідами Всесвітнього потопу. – Платон про Атлантиду. – Егейська версія. – Таємниця біблійного Таршішу. – А може, не в Атлантиці? – Шукач загублених світів.

Одним з найбільш разючих епізодів Старого Заповіту, поза всяким сумнівом, є опис Всесвітнього потопу, який Бог послав на Землю, щоб покарати людство, яке погрузло у гріхах і зухвальстві (Книга Буття, глави VI-VIII).



Іван Айвазовський. Всесвітній потоп. 1864 р.

Автор: Іван Айвазовський ■

Репродукція з сайту

http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Айвазовский_И.К._Всемирный_потоп.jpg

Зазвичай учені співвідносили цю жахливу катастрофу з руйнівною повінню, що сталася десь у 3300 році до Р.Х. До цієї події “прив’язували” й аналогічні таблиці асиро-вавилонського епосу про Гільгамеша. В пам’ятці розповідається, зокрема, про те, як праведник Ут-Напіштім здобув від богів безсмертя, після того, як вижив, подібно до Ноя, під час потопу. Як і біблійний персонаж, Ут-Напіштім збудував ковчег, який по закінченні повені пристав до вершини гори Ніцир (у Біблії Ноїв ковчег зупиняється на горі Арарат). Варто сказати, що в обох джерелах, подібними є способи будівництва ковчега, поведінка героїв – як Ной випускав крука й голубку для того, щоб дізнатися, чи не з’явилася земля з-під води, так і Ут-Напіштім випускає з цією ж метою голуба й ластівку. Можна думати, що йдеться про одну й ту ж подію, а саме про вищезгадану повінь у Месопотамії й на прилеглих до неї територіях, повінь, що підтверджується даними археології й цілком могла сприйматися тамтешніми народами як всесвітня катастрофа.

Однак про цю страшну сторінку в історії людства мовиться не лише у близькосхідних пам’ятках. Описи катаклізму, що знищив квітучі доісторичні цивілізації, знаходимо у майя, ацтеків, стародавніх китайців та індіців, аборигенів Австралії тощо. І всюди культурний герой, отримавши від богів звістку про катастрофу, будує судно (ковчег, кадуб, пліт), на якому рятується й рятує свій рід, тваринний та рослинний світ. Отже, маємо справу з явищем планетарного масштабу. В ряді пам’яток велика злива – не єдина й не основна причина трагедії. В тому ж таки епосі про Гільгамеша читаємо:

*Від грому вклякає небо,
Що було світлим – на тьму обернулось
Вся земля розкололась,
як чаша.*

*Першого дня бушує Південний вітер,
Швидко налетів, позатоплював гори,
Наче війною пішов на землю.*

[78, 145]

Хроніки майя подають надзвичайно моторошну картину:

“Пішов вогнений дощ із каміння, випав попіл, скелі й дерева повалилися на землю, розбиваючися вщент один об одного. І величезна змія зірвалася з неба... І потім її шкіра і кістки впали вниз на землю, і стріли вразили сиріт і старих, удівців і вдів, які... не мали сил вижити. І їх поховали на піщаному березі. Й тоді примчалися страшні потоки води. І з величезною змією небо обвалилося вниз, і земля потонула” [142, 47].

У ряді переказів згадується, окрім потопу, ураганів і землетрусів, про активну вулканічну та горотворну діяльність, а також про те, що Сонце сходило... на заході й сідало на сході. Після катастрофи ж Сонця взагалі не стало видно, моря вкрилися кригою й настали неймовірні холоди (щось на кшталт “ядерної зими”). Все це свідчить про те, що Земля змінила свою орбіту, кут нахилу й, можливо, напрямок обертання... Принаймні, в чудовій книзі гіпотез відомого вченого-історика та письменника Олександра Горбовського (1930 – 2003) “Крізь темінь віків”, наводяться слова єзуїтського місіонера XVII ст. Мартіна Мартініуса, котрий, посилаючись на стародавні китайські хроніки, писав у своїй “Історії Китаю”:

“...Опора неба обвалилась, земля здригнулася до самої своєї основи. Небо почало падати на північ... Вся система Всесвіту поринула в безладдя. Сонце потьмарилося, і планети змінили свої шляхи” [30, 56].

Що ж стало причиною такого потужного катаклізму? На цей рахунок існують принаймні дві версії. Перша (її обстоював німецький астроном Г. Герстенкорн) стверджує, ніби Місяць раніш був самостійною планетою і лише згодом під час свого протистояння потрапив у поле земного тяжіння, сягнувши небезпечної межі зближення, внаслідок чого виникли велетенські, багатокілометрові припливні хвилі, що й викликали потоп (у міфах і переказах стародавніх греків, майя, бушменів згадується, що до катастрофи Місяця на небі не було – так, скажімо, у майя допотопне нічне небо освітлює... Венера).

Згідно з іншою гіпотезою (авторами її є теж німці М. Віссінг та О. Мук) до катаклізму спричинилося зіткнення Землі з астероїдом або ж величезним метеоритом, який, упавши в Атлантичний океан і пробивши земну кору на дні,

“розбудив” надра планети, викликав жахливі виверження вулканів (попіл від них надовго затьмарив сонячне світло), “моретруси” й – як наслідок – гігантські цунамі... На користь “метеоритної” теорії можуть слугувати згадки майя про “велетенську змію”, що зірвалася з неба перед потопом (вогнистий слід від небесного тіла, що падає) та “вогненний дощ із каміння”. Варто згадати також, що в індійських переказах саме змії викрадає Сонце й ховається з ним під водою, а єгиптяни зображали катастрофу як битву змія і птаха (або крилатого диска, який символізує Сонце).

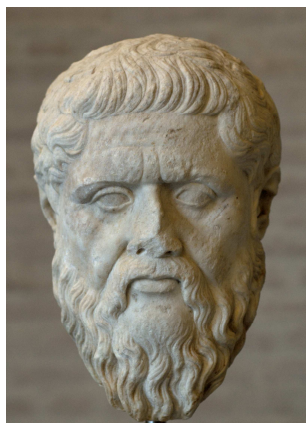
Може бути й ще одне пояснення образу “велетенської змії”. Як відомо, комета Галлея наближається до Сонця кожні 76 літ (плюс-мінус 1 рік), і, як стверджують містики, завжди несе якісь лиха. Так, поява комети 1910 року начебто віщувала Першу світову війну, 1986-го – Чорнобильську катастрофу. Є згадки про згубну дію небесної гості і в римських джерелах (зокрема, в анналах Корнелія Таціта). Якщо прослідкувати періодичність появ комети, так би мовити, у зворотному порядку, то одне з таких зближень припадає на 11542 рік до Р. Х., а саме з цим роком більшість атлантологів пов’язує час загибелі легендарної (чи таки реальної?) Атлантиди...

Вдумливі й небайдужі люди завжди звертали увагу на те, що, скажімо, перекази про той же таки потоп, спорудження “вежі до неба” й наступне змішання мов тощо, які існували по обидва боки океану, будівництво пірамідальних споруд у Єгипті, Межиріччі, Китаї, Мексиці, загадкові лабіринти на Криті, в Арктиці, приголомшливі знахідки у Перу та долині Інду, відкриття стародавньої науки мають дещо спільне – так, ніби навчителями кожної з відомих цивілізацій були вихідці з однієї й тієї ж місцевості.

Російський поет-символіст Валерій Брюсов у дослідженні “Вчителі вчителів” (1917) дійшов висновку, що існував своєрідний “Центр ікс”, який “підштовхнув до розвитку всі відомі нам цивілізації”. Щодо його назви й розташування двох думок для Поета не існувало – це Атлантида.

Острів, материк або архіпелаг перед Геракловими стовпами (Гібралтарською протокою) був, як стверджував колись давньогрецький мислитель Платон, більшим за разом узяті Азію та Лівію (Африку), й мандрівникам з нього було легко перебратися на інші острови й на “протилежний материк” (Америку?) [91, III, 429]. Атлантида як держава (а найімовірніше, союз держав – адже мовиться про “союз царів”) відзначалася сильною політичною владою, могутньою армією і флотом. Правителі Атлантиди впродовж багатьох поколінь жили у згоді з Божественним Началом, аж поки не змінили природні ресурси. Тоді атланти наважилися на зухвалий крок – підкорити й захопити у рабство землі й країни по європейсько-африканський бік протоки. У боротьбі з народами, які тоді населяли нинішню територію Греції, вони зазнали поразки, а невдовзі, через страшні катаклізми, “в один день і лиховісну ніч” острів опустився на дно океану, залишивши після себе силу-силенну мулу, внаслідок

чого Атлантика надовго стала несуднохідною. Відбулося це за 9000 років до Солона (одного з предків Платона по матері й найбільших мудреців Еллади, котрий жив у VII – VI ст. до Р. Х. і дізнався про Атлантиду від жерців Єгипту).



Скульптурний портрет Платона роботи Сіланіона (IV ст. до Р. Х.). Гліптоотека. Мюнхен.

Автор: Silanion ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Head_Platon_Glyptothek_Munich_548.jpg?uselang=ru

“Як же єгипетські жерці могли пам’ятати те, що сталося за багато тисяч років до перших державних утворень у долині Нілу?” – можеш запитати мене ти, читачу. Що ж, продовжу тебе дивувати далі (щоправда, мліти від несподіванки не раджу – хтозна чи виявиться під рукою нашатирний спирт): античний мислитель Діоген Лаертський стверджував, що касту єгипетських жерців-філософів започаткував обожнений згодом Гефест за... 48 863 роки до Александра Македонського! [35, 63] В долині Нілу, отже, міг існувати своєрідний науково-дослідний центр, де вчені знали про майбутню катастрофу за тисячі років наперед і прагнули зберегти цінні інтелектуальні надбання.

Дехто з істориків схильний пристати на думку грецького вченого Ангелоса Галанопулоса, який свого часу припустив, що Солон, розмовляючи з єгипетськими жерцями через тлумача, помилився, прийнявши число 900 за 9000, і насправді йшлося про Крито-Мінойську цивілізацію, яку в XV ст. до Р. Х. занапастило катастрофічне виверження вулкану Санторин (саме тоді й утворилася Гібралтарська протока).

Гіпотеза пана Галанопулоса містить у собі певне раціональне зерно (Крит знаходиться теж “перед Геракловими стовпами” – тільки на схід від них), і навіть визнання цивілізації Атлантиди як “бронзової” (а саме такою бачимо її у Платона), не принижує її здобутків – рівня стародавніх знань ми достеменно не знаємо і досі. Країною Східного Середземномор’я вважає Атлантиду й сучасний український дослідник Віктор Березяк [10, 38–65]

Є, зрештою, і західна альтернатива – багате й могутнє місто-держава Тартесс, що містилося на атлантичному узбережжі Піренейського півострова й, можливо, прилеглих до нього й згодом затоплених островах.

Перші згадки про це диво-місто подибуємо в античних джерелах (власне Тартесс у римлян, Тартессос у греків). Але набагато раніше його згадано у Старому Заповіті Біблії, наприклад у 2-й Книзі Хронік (11: 21): “Раз на три роки приходили таршіські кораблі, що привозили золото та срібло, слонову кість, і мавп та пав”. На думку багатьох учених, біблійний Таршіш (у російському синодальному перекладі – “Фарсис”) і Тартесс античних хронік – ідентичні.

Німецький археолог Адольф Шультен, уважно прочитавши все, що стосувалося Платонові Атлантиди, сповнився впевненості, що саме на місці Тартессу варто пошукати слідів матеріальної культури острова, знищеного потопом. Багато хто сходиться на слушності цих припущень.

За словами Платона, країна ця була надзвичайно багатою. Справді на прощується паралель із Таршішем, де цар Соломон отоварювався золотом та сріблом (деякі дослідники ототожнюють Таршіш і з іншим біблійним Ельдорадо – Офіром). Звідки такі багатства?

Якщо справді пристати на версію А. Шультена щодо місцезнаходження зниклого міста на південному заході Іспанії, поблизу нинішнього Кадіса (античний Гадес), “таршіські кораблі” могли базуватися в портах по обидва боки Гібралтарської протоки. Досконале географічне розташування давало змогу добувати благородні метали в горах Сьєрра-Морена (південь Іспанії). Окрім того, на Піренеях містилося чимало родовищ олова: цей метал – особливо в період ранньої й середньої бронзи (II тис. до Р. Х., коли, за твердженнями більшості істориків Тартесс переживав свій найбільший розквіт) – був важливою технічною і навіть стратегічною сировиною, а тому коштував дуже дорого і, ясна річ, становив одне з чільних джерел прибутку держави.

“А звідки в Європі (нехай і південній, теплій) слони, мавпи і пави?” – можеш ти запитати. Справді, ця обставина багатьох змушує шукати реальних основ легенди у трактуванні поняття “таршіські кораблі” як суден, здатних долати морські шляхи, приблизно рівні відстані від порту Еціон-Гавер на Червоному морі до Таршішу. Тоді всю цю екзотичну розкіш фінікійці (а саме вони були основним флотським контингентом) могли привозити Соломонові не лише з Заходу, а й зі Сходу, скажімо, з Цейлону (Шрі-Ланки) або Золотого Херсонесу (Малакки). “Таршіш”, таким чином, міг мислитися не як буквальна назва держави, а як образне означення багатих земель – причому необов’язково з належним для цивілізації рівнем розвитку місцевого населення.

Однак могло бути й інакше. Тартесс – як морська держава – мав могутню флотилію, спроможну здійснювати далекі експедиції (наприклад, до Екваторіальної Африки), а звідси випливає й можливість широких торгівельних зв’язків.

Комерційні (і, ймовірно, також піратсько-браконьєрські) операції потребували тривалих морських походів і значних витрат часу. Не виключено, що привезені до Тартессу екзотичні тварини, птахи (а можливо, й люди-бранці), згодом продавалися, як живий товар – тож і європейську версію походів Соломонових кораблів до Таршішу-Офіру навряд чи доречно “з коліс” заперечувати.

Яким же був кінець цієї країни – потенційного прототипа Атлантиди? У книзі Ісайї (22: 1) читаємо: “Голосіть, кораблі Таршішу, бо Тир поруйнований: без домів і без входу з кіттейського краю...”. Кіттейську землю дехто з біблієзнавців ототожнює з Критом. Тір, як правило, розміщують на Близькому Сході, однак не виключено, що йдеться про Теру (Санторин) – острів, майже повністю стертий з лиця землі виверженням вулкану в XV ст. до Р. Х. Можливо, спомини про катастрофу в Егейському морі, наклавшись у свідомості тих, хто вижив, на аналогічну трагедію в Тартессі (скажімо, у IX – VIII ст.) і покликали до життя перекази про загибель Атлантиди як кару за гріхи її мешканців (у 7-му вірші 48-го псалма сини Корееві звертаються до Господа зі словами: “Ти східним вітром розбив кораблі ці Таршіські”).

Але якщо Атлантида – це Тартесс, як тоді бути з відомостями Платона про владу, яку атланти поширювали й на “протилежний материк” (на думку декого з дослідників, ідеться про Америку)? Гадаю, навіть якщо систематичних трансокеанічних зв’язків тоді не існувало, спонтанні походи до берегів Америки надмірним таршіським кораблям були, очевидно, під силу. Знахідки фінікійських та інших стародавніх письмен у Новому Світі, наявність слів, схожих на “Таршіш” [47, 281] у деяких тамтешніх племен (їхні предки могли запозичити ці слова якраз у прибульців), здається, можуть бути обнадійливими, якщо, звісно, це не збіги й не “приколи” пізніших містифікаторів.

А як щодо переказів про високорозвинену техногенну цивілізацію із давністю щонайменше у 10 – 12 тисяч літ, про яку говорили езотерики, і твердження Діогена Лаертського про майже 50 000-літнє існування жрецької касты у Єгипті? Навіть якщо, подібно до Галанопулоса, вдсятеро зменшити цю цифру, все одно виходить, що каста жерців постала понад 7000 літ тому, в пізньому неоліті, а отже до появи перших державних утворень. Звідки ж узялися знання, сліди впливу яких можна простежити не лише в історії Єгипту?

По-перше, ми явно недооцінюємо рівня наукових і технічних знань древніх. По-друге, Тартесс міг бути вторинним поселенням, своєрідним пам’ятником попередній цивілізації, про яку знали тамтешні жерці, котрі, можливо, були спадкоємцями жерців Атлантиди. Відомості про загиблий в океані острів чи материк могли передаватися з покоління до покоління впродовж тисячоліть. І по-третє, не треба забувати, що золотим правилом мудреців давнини було звертання до співрозмовника виключно за рівнем його свідомості. То, може, й про Атлантиду Платон розповідав тільки те, що інші могли на той час “вмістити”? Окрім того, стародавні вчені розуміли й ризикованість передачі

інформації “непосвяченим” і тому багато чого приховували. Тому не варто виключати й того, що доісторичний “Центр ікс” міг бути й не в Атлантиці.

Так, у пам’ятці старофризської літератури – книзі “Ура Лінда Бук”⁵ загиблій землі Атланд дається ще й ім’я Алдланд (“стара, попередня земля”) [43], а український письменник і філософ Василь Хитрук називає Атлантиду “Альтантидою”, себто першою, “альфа-цивілізацією” – без прив’язки до Атлантики [132]⁶.

Легендарну країну “розміщували” по всьому світу – на Кавказі, в Америці, Океанії, в Арктиці, Антарктиці, навіть у Сибіру... То де ж вона була насправді? І чи одна була? А дже в різних народів існують перекази про землі Гаваїкі, Навалам, Панхайю, Гіперборею, гіпотези про Арктиду, Лемурию. Пацифіду, Андинію та інші “щасливі острови” та материки з нещасливою долею...

Можна було б, зрештою, на цій трикрапці й спинитися, проте навряд чи правомірно буде обійти мовчанням чи не найзагадковішу постать серед



Персі Гаррісон Фосетт – шукач “загублених світів”.

Автор: Daniel Candido ■

Фото з сайту

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:PercyFawcett.jpg?uselang=ru>

географів та мандрівників ХХ ст., невтомного шукача слідів протоцивілізації – полковника (за іншими даними – підполковника) Персі Гарррісона Фосетта.

Тверезість досвідченого топографа, котрий, уточнюючи кордони між державами Південної А мерики, “стер” чимало «білих плям» у географії материка, поєднувалася у вченого з романтичністю вдачі: він вірив у реальність розповідей іспанських і португальських завойовників континенту про заховані

в гущавинах амазонських лісів фантастичні скарби, а також стародавні міста, покинуті людьми багато віків, а то й тисячоліть тому. Власне, відомості про ці міста й спонукали містера Фосетта до пошуків найдавнішої земної цивілізації, яка своїми витокami, можливо, сягала доісторичних часів. Америка, на думку вченого, складалася тоді з кількох островів, одним із яких була нинішня територія південно-східної Бразилії.

Саме там відомий письменник, сер Генрі Райдер Хаггард – автор популярних свого часу романів “Донька Монтесуми”, “Копальні царя Соломона” й інших – придбав 10-дюймову (1 дюйм = 2,54 см) базальтову статуетку, що мала дивну властивість: кожен, хто брав її в руки, відчував ніби легкий удар електричного струму. Взагалі існує якийсь “інофізичний” зв’язок між розмірами предметів і їхнім впливом на людську психіку (так, палички 5, 10, 20, 50 дюймів завдовжки гавайські шамани використовують як біоенергостимулятори [54]); що ж до базальту, то є дані про відкриття електромагнітних випромінювань у “тихоокеанській Венеції” – Нан-Мадолі, де всі будівлі складено з вищезгаданого матеріалу.

Коли унікальну статуетку Хаггард подарував Фосетту, той висловив переконання, що виріб був знайдений якраз в одному з міст, загублених у нетрях Амазонки та пов’язаних із доісторичною цивілізацією. “Не варто, – писав учений, – з погордою відкидати ідею про зв’язок Атлантиди з тією частиною суходолу, яку ми зараз називаємо Бразилією. Таке припущення, незалежно від того, чи визнає його наука, дає змогу пояснити багато явищ, які інакше залишаються нерозгаданими таємницями” [127].

Припущення полковника підтвердив ясновидець, якому одразу ж уявилися обриси таємничого острова або ж континенту. Його назва – Атладта – за звучанням нагадувала слово “Атлантида” (тут незле пригадати й Ацтлан – легендарну прабатьківщину ацтеків)

Персі Фосетт мріяв знайти місто, описане в одному з португальських документів XVII ст. (тоді на руїни натрапили в пошуках золото- та срібно-носних копалень). У манускрипті згадувалися храми, арки, статуї. Мешканці штату Мату-Гросу розповідали про кам’яну вежу, що знаходилася неподалік від міста (у маршруті Фосетта воно значилося як “Z”). Ночами вікна й двері цієї вежі випромінювали сліпуче світло невідомого походження.

Цікавила містера Фосетта й загадка “білих” та “чорних” аборигенів Південної Америки, себто тих, чий зовнішній вигляд є відмінним від звичних представників “американської раси” й наближається відповідно до європеоїдної та екваторіальної (до речі, скульптурні зображення облич ольмеків мають виразно африканські риси. Причину мандрівник вбачав у тій же таки Атлантиді, що могла бути колискою рас, які існують нині, і її мешканці, тікаючи від катастрофи, розбіглися по інших материках (до речі, представники екваторіальної раси є – щоправда, в невеликій кількості – навіть у Закавказзі, на території сучасної Абхазії).

Запрошення Персі Фосетта на роботу для демаркації кордонів у Болівії (1905 р.) стало, по суті, відправною точкою в пошуках “загублених світів” Дослідження вченого не принесли бажаних результатів – доісторичних міст у нетрях знайти не вдалося. Та Фосетт, вірячи у свою зорю, вирушав у нові й нові експедиції. Під час останньої з них (1925 р.) полковник зі старшим сином Джеком та його другом Релі Раймелом зникли безвісти. Через два роки було знайдено табличку з іменем Фосетта, а 1933 р. – компас самого полковника. Досі достеменно невідомо, хто став причиною їхньої загибелі – вороже налаштовані племена чи дикі звірі. Чи, може, містер Фосетт і його товариші по нещастю померли своєю смертю в полоні індіанців Мату-Гросу (є версія, що вчений втратив пам’ять і згодом став вождем одного з племен – див. сайт http://ru.wikipedia.org/wiki/Фосетт,_Перси) або навіть в одному із “загублених міст” від хвороби, що була тамтешнім аналогом “фараонової помсти”. В цілому для пошуків зниклого британця та його колег було споряджено понад 13 експедицій, однак жодного результату вони не дали, окрім нових жертв або, принаймні, небезпечних пригод. Кістки, які знайшли учасники таких експедицій у 1951 та 1998 рр., не вдалось ідентифікувати з останками ані полковника, ані будь-кого з його супутників. Натомість сповнене авантур життя й трагічна доля пана Персі дали поживу для фантастичних повістей та романів, серед яких можна назвати “Загублений світ” Артура Конан-Дойля (до речі, друга вченого) й “Останню подорож полковника Фосетта” Михайла Ємцева та Єремея Парнова.

Загадка ця, напевне, так і залишиться нерозгаданою. Тим паче, що Персі Гаррісон Фосетт, усвідомлюючи, на який ризик іде, й не бажаючи, щоби рятувальники, шукаючи мандрівників, наражалися на небезпеку, не вказував точно свого маршруту. “Чи проб’ємося ми, чи ляжемо тут кістьми, – писав мандрівник, – безсумнівно є одне: ключ до таємниць Південної Америки й, можливо, доісторичного світу буде знайдено тоді, коли ці старі міста будуть розшукані та відкриті для наукового дослідження. Що ці міста існують – я знаю...” [128].

Звідки така впевненість? Мабуть, це теж одна із нерозгаданих (принаймні поки що) загадок.

ЦЯ ДИВНА ЗЕМЛЯ – ГІПЕРБОРЕЯ...

За межами Бореєвих володінь. – Лебідь як символ. – Арктида на мапі Меркатора. – На чому могли літати гіпербореїці. – Слід “Загибелі богів” – у Аризоні?

Набагато рідше, аніж Атлантида, у спеціальній літературі фігурує материк чи архіпелаг, що, згідно з переказами багатьох народів, розташовувався поблизу теперішнього Північного полюса. Зазвичай його звать Арктидою. Хоч доволі

поширеною є й грецька назва – Гіперборея. Грецькі міфи розповідали про землю за межами володінь Борея – північного вітру. “Сонце, – писав, серйозно ставлячись до цих джерел інформації, відомий історик Стародавнього світу Пліній Старший, – світить там півроку, й це тільки один день, коли Сонце не заходить, від весняного рівнодення до осіннього, світила там сходяться раз на рік за літнього сонцестояння й заходять тільки за зимового... Це сонячна країна з помірним кліматом і позбавлена будь-якого шкідливого вітру” [23]. У своїй «Природничій історії» вчений писав також про релігійність тамтешніх мешканців (звісно, в язичницькому, політеїстичному розумінні), про те, що гіперборейці не знають ні чвар, ні хвороб, а житлом для них слугують ліси. За античними уявленнями, народ цей був улюбленцем бога Сонця Аполлона, котрий раз на 19 років прибував до гіперборейців на колісниці, запряженій лебедями. Власне, образ лебедя як сакральний символ, пов’язаний із Сонцем, морською та повітряною стихіями, вельми поширений у поморських легендах, фінських рунах, кельтських і скандинавських сагах. Богиня-Лебідка зображена також на датованих кам’яним віком наскельних малюнках Заонежжя. Відомий таїнознавець Євген Лазарев [69, 33] припускав, що це могли бути святилища етносу, від якого виникли кельти (саме кельтів інший знаний містик – Рене Генон, – вважав прямими хранителями гіперборейських традицій [24, 23])

Сліди лебединої символіки можна знайти і в Україні. Це, насамперед, історичний гідронім Либідь, уживаний на означення ріки, яка протікала колись територією Києва й була названа на честь сестри Кия, Щека та Хорива – легендарних засновників міста, а також топонім Лебедин (місто на Сумщині, засноване, щоправда, порівняно недавно – 1552 р). Тарас Шевченко у поемі “Тайдамаки” згадує й інший Лебедин – “дівичий монастир меж Чигрином є Звенигородкою” (нині – це село на Черкащині). Діва-Обида з лебединими крильми у “Слові про Ігорів похід”, Дівчина-Лебідка з казки про богатиря Буха Копитовича тощо – теж яскраві приклади поширеності символу.

Серед карт голландця Герарда Меркатора є й мапа із зображенням загадкової Північної землі. Видана вона 1595 р. сином картографа Рудольфом. Там ми бачимо материк, у центрі якого знаходиться озеро. З водойми хрестоподібно витікають, впадаючи в океан, чотири ріки (можливо, це протоки, що розділяють чотири острови). У центрі озера чи “центрального моря” – висока гора, найрадше співвідносна з космічною горою Меру у ведичній релігії й індуїзмі (дехто розміщував цю гору саме на Півночі). Судячи з усього, Меркаторова карта Арктиди-Гіпербореї, як і мапа турецького адмірала Пірі Рейса із зображенням вільної від льодового покриву Антарктиди, – це копії давніших мап. Однак закономірно постає питання: хто ж створив оригінали? Точність, із якою на них представлені берегова лінія й елементи рельєфу, гідна подиву. Її можна досягти щонайменше за умов... аерофотозйомки.



Арктида-Гіперборея на мапі Герарда Меркатора. 1595 р.

Автор: Gerardus Mercator ■

Карта з сайту

http://uk.wikipedia.org/wiki/Файл:Mercator_Septentrionalium_Terrarum_descriptio.jpg

Як кажуть, “приїхали”: якщо на картах зображено не зайняту льодовиком землю, то їм щонайменше дванадцять, а то й двадцять тисяч літ! Отже, як не крути, а таки доведеться хоч на мить стати “романтиками” й згадати ще одну рису, яку підкреслювали давні греки, а саме здатність гіпербореїв літати. Побудувати простеньку повітряну кулю у стародавні часи люди, в принципі, могли (експериментальне підтвердження повітроплавання в інків відбулось у 70-ті роки XX ст.). А йдеться про часи, коли люди, грубо кажучи, “ходили в шкурах”. Та й далекі перельоти на повітряних кулях, згодьмося, досить ризиковані. То що, знову інопланетяни?

Не стверджую нічого, але деякі знахідки в Сибіру та на півночі Європи (останки людей із рештками одягу, який, будучи реконструйованим, цілком міг би задовольнити сучасних жителів суворих широт, рештки дерев’яних ткацьких пристроїв, зображення сузір’я Великої Ведмедиці явно палеолітичної давнини – конфігурація зірок разуче відрізняється від сучасної, досить точні костяні календарі, схожий на “Галактику в розрізі” предмет із мальтинського

поховання тощо змушують нас переглянути багато в чому погордливе ставлення до т. зв. “кам’яного віку” і, можливо, навіть пристати на думку про своєрідну “інтелектуальну оазу”, що з якихось причин виникла й існувала на північних кресах нашої планети в часи, коли клімат там був далеко м’якшим. “Польоти зі зйомками” могли бути невідомими нам специфічними медитативними практиками.

Трагічний фінал цієї “оази”, найімовіше, залишився в пам’яті тих, хто вижив, і перекази про нього передавалися з покоління до покоління. Так, у “Еддах” – пам’ятках давньоскандинавської міфології (й зокрема, у ключовому сюжеті “Молодшої Едди” – “Пророцтві вьольви”) є розповідь про останню битву богів – “Рагнарьок” (або “Загибель богів”). Згадується чимало грізних явищ природи, якими супроводжувалася ця битва – страшні землетруси, потопи від гігантських морських хвиль, “падіння зірок”, прихід із півдня вогненного велетня Сурта, котрий убиває бога Фрейра і спалює світ. Цим страхіттям передуює (а за деякими текстами – слідує за ними) “велика зима” [104, 35]. Врятуватися вдається лише богам “молодшого покоління” (синам Одина і Тора) і, як виняток, повертаються до життя (для примирення) Вальдр і Хед. Із людей вижити щастить двом – чоловікові Лівтрасиру та жінці Лів, які започатковують новий людський рід [77, 452].

Що ж стоїть за цією трагедією? Судячи з усього, йдеться або про застосування якоюсь високорозвиненою протоцивілізацією надзброї, про яку згадано в “Махабхараті” (про цю зброю ще йтиметься в цьому виданні), або (що вірогідніше) зіткнення Землі з кометою, астероїдом чи велетенським метеоритом. Сліди падінь великих космічних тіл на нашу планету відкриті в кількох місцях – на півночі Аргентини (Кампо-дель-Сьєло), на півдні Африки і, звичайно, у США (штат Аризона). Останній із кратерів – Аризонський – є найбільшим у світі. Діаметр його – близько 1200 метрів, глибина – понад 170 метрів. Радіовуглецевий аналіз дає змогу припустити, що падіння метеорита відбулося 22 тисячі років тому. Удар і вибух, рівні за енергією 10 тисячам Хіросімі і 500 ашгабадським землетрусам, не тільки призвели до глобальних руйнувань, а й зрушили вісь обертання Землі, внаслідок чого сталося зміщення полюсів і катастрофічне похолодання на планеті. “Шлях Сурта з Півдня” міг бути видимою траєкторією руху тіла, а Лів та Лівтрасир – представниками або алегоричним образом нечисленного населення, що врятувалося від катаклізму.

Попри те, що у північній півкулі міститься чимало пам’яток, імовірно, пов’язаних зі спадкоємцями культурних і містичних традицій Арктиди (різноманітні дольмени, менгіри, лабіринти, славнозвісний Стоунхендж, окрім того, поширена серед частини старообрядців і духоборців усна “Голубина книга” – своєрідний “дайджест” праслов’янської езотерики), Гіперборея не поспішає розсекречувати свої “спецфонди”. Хтозна, може, так і треба? Навряд чи ми заслужили...

СПАДЩИНА ПАЦИФІДИ?

Острів суцільних “знаків питання”. – Таємничий континент Му. – Експедиція Тура Хейєрдала. – Гаваїкі – прабатьківщина полінезійців. – Мешканці Рапа-Нуї – “співавтори” катастрофи?. – “Кохау ронго-ронго”. – Загадкові знання древніх. – Підводні мегаліти Японії – підтвердження існування Пацифіди? – “Венеція Тихого океану”.

Перше, що уявляється, коли чуєш про приналежний Чилі острів Пасхи або Рапа-Нуї – це величезні кам’яні статуї чи, як називають їх місцеві мешканці – “моаї”, тобто “образи”.



Моаї Рано-Рараку.

Автор: *Aurbina* ■

Фото з сайту http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Moai_Rano_raraku.jpg

Усього на острові знайдено (включно з незакінченими) 887 кам’яних скульптур здебільшого від 3-5 до 10-12 метрів заввишки. Виготовлені вони, як правило, з вулканічного туфу. Середня вага витворів – десь порядку 5-10 тонн (у багатьох публікаціях ця цифра збільшена принаймні у півтора рази). На схилах згаслого вулкану Рано-Рараку, де містились каменоломні й своєрідні “мистецькі майстерні”, серед численних незавершених статуй виявлено 21-метрову моаї вагою в 145 – 165 тонн (дехто називає навіть цифру 270)! Тривалий час велетні стояли з порожніми очницями (дехто з дослідників вважав, що саме так і було задумано стародавніми майстрами), аж поки пасхальський вчений Серхіо Рапу

Хаоа (до речі, перший губернатор острова із місцевих мешканців) не знайшов рештки очей, зроблених із білого коралу та червоного туфу. Деякі зі статуй мають “циліндри” чи “зачіски” з червоного каменю (т. зв. “пукао”). За віруваннями рапануйців, у статуях приховано ма́ну – надприродну силу предків (саме впливом ма́ни аборигени пояснюють благодатні дощі, добрі врожаї і взагалі розквіт життя).

Встановлені статуї на спеціальних кам’яних платформах “аху” (всього відомо 255 таких платформ від 10 до 160 метрів завдовжки й 50 – завширшки). Найвідоміша з аху – т. зв. Аху Аківі, що, ймовірно, була не лише священним місцем, храмом від відкритим небом, а й обсерваторією – подібно до Стоунхенджу. На відміну від інших платформ, де встановлені моаї “дивляться” на берег, “погляд” 7-ми статуй Аху Аківі спрямований до океану. Вважається, що це посланці предка пасхальців – короля Хоту Матуа, – котрі висадились на острові з метою його дослідження на предмет умов проживання. За іншими даними сімка “здивлених в океан” – це сам Хоту Матуа та шість його синів, між якими перед смертю правитель і поділив острів.

Моаї Аху Аківі схожі за висотою (приблизно 3, 6 метрів) та стилем і розташовані з астрономічною точністю – у дні літнього сонцестояння та осіннього рівнодення (у Південній півкулі це середина зими й початок весни) Сонце їх осяває по-особливому: “погляди” скульптур стають ніби “осмисленими”. Сонячну обсерваторію виявлено й експедицією норвежця Тура Хейердала у Оронго – релігійному центрі давньої пасхальської цивілізації.

Рапа-Нуї – острів суцільних “знаків питання”. Очевидним є лише те, що виготовлення й установка аху та моаї, вимагали неабияких затрат праці та підручних матеріалів (і це при тому, що на острові панував кам’яний вік). “Авторство” ж статуй і п’єдесталів, інструменти, якими користувалися стародавні скульптори, спосіб їх транспортування від каменоломень до місця й досі є об’єктом більш або менш вірогідних (іноді й зовсім фантастичних) гіпотез.

Так, теософи пов’язували їх появу зі спадщиною загиблого в Тихому океані величезного материка Лемурії, де жили велетні, й оцінювали вік статуй аж у... 4 мільйони літ. Існує також версія, згідно з якою Лемурія не затонула, а внаслідок якогось страшного катаклізму була викинута в космічний простір, де стала... Місяцем. 1924 року англо-новозеландський археолог Джон Макміллан Браун (1845 – 1935) опублікував монографію “Загадки Тихого океану”, де так само обстоював гіпотезу про материк (тільки вже не Лемурію, а Пацифіду), що затонув унаслідок катастрофи (точніше, катастроф) і уламками цього уявного материка він якраз вважав острови Пасхи та Понапе у Мікронезії, й центром (столицею) цієї прадавньої імперії, за уявленнями вченого, був якраз Понапе (про наявні там руїни Нан-Мадолу іще йтиметься). Острів же Пасхи, вважав Браун, був своєрідним меморіалом, місцем проведення релігійних дійств. Остання з катастроф, що, ймовірно, знищила значну частину острова Пасхи, на

думку вченого, могла відбутися вже в історичну епоху, причому в часи, не такі вже й давні – десь між 1687-м роком (коли англієць Едвард Девіс побачив “велику землю”) та 1722-м (коли на її місці голландець Якоб Рогтевен відкрив... невеличкий острів, назвавши його на честь християнського свята Пасхи).

Через два роки після монографії Макміллана Брауна світ побачила книга полковника Джеймса Черчварда (1851 – 1936) “Загиблий континент Му: прабатьківщина людства” (у російському перекладі – “Древний континент Му: прародина человечества). За містером Черчвардом, легендарний материк розташовувався, по суті, там само, де й Лемурія теософів, і Пацифіда Брауна.

Якщо вірити словам письменника, відомості про Му він отримав від індійського жерця, котрий передав панові Джеймсу кам'яні таблички з записом історичних хронік стародавньої країни. За описом Д. Черчварда загиблий континент був справжнім земним раєм, “чудовою тропічною країною з безкраїми рівнинами”, з пишними пасовиськами та обробленими полями, з буйною рослинністю на невисоких пагорбах (височин у буквальному розумінні на материку не було) [138, 30-40]. Населення Му становило 64 мільйони, розмовляли вони однією мовою, однак користувалися різними видами письма. На чолі “Імперії Сонця” стояв цар – він же верховний жрець Ра-Му (як бачимо, напрошується асоціація з єгипетським богом Сонця Ра та індійським Рамою). Головну роль у житті держави відігравали жерці-“наакалі” (звідси й “Наакальські таблички”). Черчвард стверджував, що історія континенту налічує щонайменше 50 000 років і описував тамтешню цивілізацію як високорозвинену з технічного й культурного боку.. На думку письменника, Му справила вирішальний вплив на цивілізації Атлантиди, майя, Вавилону, Індії, Єгипту, Персії та ін. Статуї на острові Пасхи він, ясна річ, теж виводив із традицій Му, підкреслюючи, що катастрофа сталася невдовзі після їх спорудження.

Ідею протоцивілізації, знищеної катаклізмами, підтримував і відомий російський учений-геолог та письменник, автор науково-фантастичних романів “Плутонія” та “Земля Санникова”, академік Володимир Обручев (1863 – 1956) . Він, зокрема, припускав, що статуї місцеве населення споруджувало з метою охорони від руйнівних хвиль.

У 1955–1956 роках острів відвідала Норвезька археологічна експедиція, очолювана відомим мандрівником і антропологом Туром Хейєрдалом (1914 – 2002). Ще 1947 року, аби довести можливість стародавніх контактів між Полінезією та Південною Америкою, вчений здійснив похід на плоті “Кон-Тікі” від узбережжя Перу до островів Туамоту. Пасхальська ж експедиція ставила за мету розкрити таємницю виготовлення, перетягування та встановлення славновісних скульптур, також провадила розкопки на височинах Оронго і Поїке. У ході досліджень пан Хейєрдал дійшов висновку, що острів ще в V – VI ст.

після Р. Х. був заселений т. зв. “довговухими” з Південної Америки (таку назву вони мали через носіння важких сережок або кліпсів, які ніби подовжували мочки вух) і лише в XVI ст. туди почали прибувати з Полінезії “коротковухі”, котрі таких сережок не носили. Дискусійним є питання, чи прибуття останніх було самостійним, а чи вони були привезені “довговухими” як раби (ця обставина могла б свідчити про наявність на острові Пасхи ранньокласового суспільства і можливо, саме вона зумовила наприкінці XVII – на початку XVIII ст. повстання полінезійців, що переросло в жорстоку війну з винищенням майже всіх “довговухих”). Саме “довговухі”, на думку Тура Хейєрдала й були авторами статуй моаї (у стилі стародавніх митців учений вбачав схожість з південноамериканськими культурами, зокрема Тіауанако). Секретність, в умовах якої відбувався творчий процес, і стала причиною надання моаї містичного ореолу.

На прохання Хейєрдала, останні нащадки “довговухих” кам’яними молотками вирубали з вулканічної породи подобу старовинної статуї (важила вона 12 тонн), а після цього волоком, у лежачому положенні, перетягли, задіявши велику кількість людей. Встановлення відбувалося за допомогою... каміння, що підкладалося під основу і трьох колод-важелів.

Але в переказах “коротковухих” згадується, що статуї “йшли” до місця встановлення у вертикальному положенні (дія м’яни, яка давала змогу нехтувати законами гравітації?). 1986 року Тур Хейєрдал разом із чеським інженером Павлом Павелом здійснили експеримент, у ході якого 17 чоловік із мотузками доволі швидко перемістила 10-тонну статую “навстоячки”. Дещо інший варіант запропонував американський учений Чарльз Лав – статую (теж “навстоячки”) він із 25 помічниками “віз” на дерев’яних санях, поставлених на колоди.

То що загадки вже немає? Ба ні, є і не одна. Той же таки Чарльз Лав першопоселенцями острова вважає не тіауанаків, а саме полінезійців і називає ймовірну дату – 500 рік н. е. Висновок, що полінезійці прибули на Рапа-Нуї набагато раніше, аніж стверджував Тур Хейєрдал, зробила й Еріка Хагельберг із Великої Британії, дослідивши ДНК кісток рапануйців, датованих від 1100 до 1868 року. Аналіз показав, що виявлений тип ДНК давно відомий у Полінезії, зокрема на Гаваях та островах Чатнема біля Нової Зеландії. Це, звісно, не виключає існування на острові Пасхи й інших генетичних (зокрема й південноамериканських) груп – адже згаданий уже Якоб Роггевен у 1722 році застав на Рапа-Нуї людей як полінезійського типу, так і індіанського й навіть “білих остров’ян”.

Звідки ж прибув напівлегендарний Хоту Матуа і з якою ж усе-таки метою споруджувалися моаї? Традиційно землі короля Хоту мають назву Хіва – так полінезійці звать Маркізькі острови, де, до речі, також є своя “монументальна пропаганда”. Але в переказах згадується, що батьківщина короля зазнала якоїсь катастрофи й опустилася на дно Тихого океану. Фольклор полінезійців вказує

на існування у далекому минулому спільної для них землі-праматері – Гаваїкі (не плутати з Гавайськими островами!). Зрештою, звучання слова “Хіва” віддалено нагадує “Гаваїкі”. Згадаймо тепер розташування моаї на острові Пасхи. 7 статуй на Аху Аківі “дивляться” в бік океану. Це, на мій погляд, не так захист від хвиль, як вияв туги короля з синами за втраченою вітчизною. Натомість інші статуї, звернені у протилежний бік (до вулканів?), натякають на можливу першопричину катастрофи Гаваїкі і ніби відстежують ситуацію, аби не допустити нового лиха.

Облишмо на мить роздуми про причини заселення острова Пасхи й поміркуймо, який суспільний лад міг панувати на землях Гаваїкі (судячи з усього це був не материк, а група архіпелагів) й чи була це цивілізація в буквальному розумінні – адже на острові не виявлено жодних слідів застосування металу при спорудженні статуй. Одначе не забуваймо про феномен майя, чия матеріальна культура була, по суті, неолітичною, але при тому вони мали й державність, і писемність, і касту вчених-жерців, а високий рівень інженерної майстерності при побудові пірамід і досі дивує науковців та туристів.

Згадка про жерців аж ніяк не випадкова, оскільки вони, найрадіше, й застерегли правителя Хіви-Гаваїкі-Пацифіди про катастрофу, що має відбутися, та порадили Хоту Матуа евакуювати бодай частину населення на нові землі. Тож і роль майбутніх “вартових острова” (уже в камені) найкраще підходить саме цим жерцям (а за “сумісництвом” вони могли бути й вождями). Їхні стилізовані зображення мали б концентрувати ма́ну, якою вони володіли за життя, й за її допомогою відвертати або, принаймні, попереджати про майбутні катастрофи.

І тут починається найцікавіше. Анітрохи не нав’язуючи своєї думки (можеш її взагалі сприйняти як жарт), пропоную тобі, читачу, спробувати визначити приблизний вік цивілізації Гаваїкі. Для цього нам треба перенестися думкою в... Стародавній Єгипет, а конкретно – у часи, коли країну відвідав славетний грецький мандрівник Геродот (між 490 і 480 – бл. 425 рр. до Р. Х.). Саме він у другій книзі своєї дев’ятитомної “Історії” – “Евтерпі” – згадує розповіді єгиптян та їхніх жерців про 341 покоління (Геродот бачив саме 341 статую головних жерців), що минуло “від першого царя і до цього Гефестового жерця, що царював останнім” [25]. Прикинувши, що на 100 років припадає “три покоління чоловіків”, Геродот підрахував що 341 покоління в часовому проміжку му́сило зайняти аж... 11 340 років [25]⁷.

Скільки ж поколінь жерців утілено в камені на острові Пасхи? На сьогодні, як мовилося на початку розділу, відомо 887 моаї. Відмінувавши сімку – це, як ми знаємо, кількість перших “розвідників” (а ними були Хоту Матуа з шістьма синами), отримуємо 880. Припустимо, що, як і у випадку з єгипетськими жерцями, йдеться про число поколінь і справді на 100 років припадає три покоління. Тобі, читачу, лишається взяти до рук калькулятор, поділити 100 на 3

і отриману частку помножити на 880. Скільки у тебе вийшло? 29 333, 333? Не поспішай мліти, бо це ще не все. Підрахуй, скільки часу минуло від першопоселення на острові Пасхи до наших днів (за відправну точку можна, як і Чарльз Лав, узяти 500 рік н. е.). Більш як півтори тисячі літ (на 2013 рік – 1513). Додавши до отриманого числа попереднє, отримаємо... 30 846 років і чотири місяці. Ясна річ, підрахунки вельми приблизні, але не може не вражати п'ятизначне число, на тлі якого й 50 000 років історії континенту Му вже не виглядають надто неправдоподібними. Інша річ – чи могли люди впродовж десятків тисячоліть зберігати пам'ять про доісторичну цивілізацію, і чому спорудження моаї розпочалося не одразу, а аж у XIII ст. н. е.? Та й перші люди в Полінезії з'явилися не раніше, аніж 4000 років тому.

Так то воно так, але чи не було це поселення вторинним після тривалого періоду хаосу, викликаного всесвітньою катастрофою (не тією, що змусила Хоту Матуа евакуюватися на острів Пасхи, а набагато ранішою), й чи не рятувалися представники прадавньої протоцивілізації десь інде – скажімо, в Азії? Тут доречно згадати ще одну загадку Рапа-Нуї, яка бентежить дослідників не менш, аніж знамениті статуї. Це “кохау ронго-ронго” – пам'ятки стародавньої писемності острова Пасхи.



Зразок рапануйської писемності (фрагмент малої таблиці з Сантьяго).

Автор: *невідомий* ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rongo-rongo_script.jpg

За легендою ці письмена на дерев'яних дошках були привезені Хоту Матуа і його одноплемінниками. Знайшов їх у 1864 році перший католицький місіонер Рапа-Нуї, француз Ежен Ейро. За твердженнями отця Ежена, дошки з письменами були майже в кожному домі пасхальців, однак читати їх уже було нікому – двома роками раніше більшість працездатного і грамотного населення було вивезено в Чилі у рабство. Всього збереглося 25 “кохау ронго-ронго”, інші ж були знищені в міжусобних сутичках (дехто безпідставно звинувачував у їх загибелі самого єпископа). З того часу не вщухає інтерес до цих табличок і робляться спроби їх розшифрування.

В 1940 году ленинградський школяр Борис Кудрявцев відвідав Музей антропології та етнографії АН СРСР, де побачив серед предметів подарованої Миколою Миклухо-Маклаєм полінезійської колекції дві дошки з рапануйськими написами. Вразливого юнакові захотілося їх розшифрувати. Разом із однокласниками Валерієм Чернушковим та Олегом Китіним (хлопці жартома називали себе “нащадками Маклая”)

Порівнявши зроблені виписки, друзі побачили, що групи знаків на обох табличках точнісінько повторюються. Ознайомлення з отриманими копіями ще двох “кохау ронго-ронго” з Чилі та Бельгії підтвердило їхні припущення.

На превеликий жаль, дослідження Бориса (а саме він був лідером у “нащадків Маклая”) жорстоко перервала війна. Кудрявцев добровольцем пішов на фронт і поліг у першому ж бою. Згодом, на основі записів юнака, професор Д. Ольдерогге підготував публікацію, яка побачила світ уже по війні, в одному зі збірників ленинградського Музею антропології та етнографії.

Загалом дешифруванням “кохау ронго-ронго” займалися Томас Бартель із Німеччини, Стівен Роджер і Стівен Фішер зі США, Сергій Рябчиков, Микола Бутінов, Юрій Кнорозов, Костянтин Поздняков із Росії. Приділяв увагу рапануйським написам і неодноразово згаданий тут Тур Хейердал (він, зрозуміло, шукав південноамериканських витоків цієї писемності).

Нарешті, відомій – на жаль, уже покійній, – дослідниці “кохау ронго-ронго” Ірині Федоровій (1931 – 2000) начебто вдалося розшифрувати загадкові письмена (за це у 1995 році вона була удостоєна Премії Президії Російської Академії наук). За висновками Ірини Костянтинівни – це магічні піснеспіви, спрямовані на збільшення врожаю [126]. І хоч ці розшифрування й визнані сучасною наукою, крапку все ж ставити рано, оскільки магічний характер записів мав би передбачати окрім буквального, екзотеричного, ще й езотеричний, прихований зміст, де на дослідника можуть чекати нові несподівані відкриття. Наприклад, таємницею залишається схожість окремих знаків ронго-ронго із писемністю цивілізації долини Інду (принаймні угорський мовознавець В. фон Хевеші нарахував 175 випадків такої схожості). Більше того, австрійський учений Роберт фон Гейне-Гельдерн помітив подібність ідеограм острова Пасхи й з давньокитайським малюнковим письмом. Пан Роберт (і не лише він) вважав, що письмо зародилося в Азії й прийшло на острів Пасхи з Індії через Китай, а уже з Рапа-Нуї потрапило на територію сучасних Мексики і Панами.

А що як був якийсь єдиний центр, з якого ронго-ронго поширилося і в Азії, й в Америці, і в Океанії? І де був той центр – у гіпотетичній Пацифіді? В Антарктиді? Чи може представники допотопної цивілізації таки знайшли притулок у Азії, а частина – в Америці?

На ці запитання поки що немає відповіді – тому торкнемося дещо іншої царини, теж дотичної до нашої теми, а саме – наявності, здавалося б, у малограмотних, відірваних від широкого світу людей високих знань, шляхи отримання яких і досі лишаються незбагненими...

Скажу одразу – “інопланетних” версій Еріха фон Денікена не розглядатимемо. А от про французького етнографа і археолога Франсіса Мазьєра та його експедицію, яка працювала на острові через 8 років після Тура Хейердала, згадати незле – тим паче, що книга мсьє Мазьєра “Загадковий острів Пасхи” була досить популярною навіть у СРСР, де її опублікували головню через антирасистські переконання вченого (до речі, автором післямови до праці Ф. Мазьєра була згадана вже Ірина Федорова).

За словами вченого, йому вдалося отримати додаткові відомості, приховані від Хейердала (а можливо, просто проігноровані ним, оскільки “не вписувалися” в його доктрину). Власне кажучи, це був яскравий приклад справедливості відомого французького прислів’я “Cherchez la femme” (“Шукайте жінку”). Річ у тім, що дружина пана Франсіса родом із Таїті. Окрім рідної та французької, вона володіла й рапануйською мовою. Увійшовши, таким чином, у довіру до остров’ян, Мазьєри дізналися, що полінезійці, переселившись на острів, знайшли там останніх представників якоїсь загадкової раси (а може, просто каста – подібно до брахманів, єгипетських жерців, слов’янських волхвів, північних шаманів і т. д.). Ця доісторична раса, за легендами, прийшла зі сходу (значить усе-таки тіауанакці? – І. О.) й мала неабиякі знання “зовсім іншого світу”, зокрема в царині астрономії, геології, біології. Знання ці, очевидно, передавалася з покоління до покоління і старанно приховувалися від широкого загалу (останнім, хто передав їх децицію панові Франсісу та його дружині, був старий абориген Габріель Верівері, котрий помирав від прокази й якому вже нічого було, по суті, втрачати). Авторів “Загадкового острова Пасхи” вдалося опублікувати тільки те, що йому було дозволено (отже, дещо йому наказали приховати), але й ця інформація просто приголомшує, а подекуди й не вкладається в рамки сучасної науки:

– «Мешканці Юпітера встановили зв’язки між планетами».

– «Статуя (що її вивезли до Бельгії) – одна з найдавніших, але вона повністю позбавлена своєї сили».

– «Наше тіло зможе витримати на інших планетах не більш, ніж два місяці».

– «Всі планети вклоняються Сонцю» (Сонячна система. – І. О.).

– «Життя є на небагатьох зорях».

– «Найсвятенніша дошка з письменами була вкрадена на острові Пасхи, місто, в якому вона знаходилася, було спалене» (місто Лувен у Бельгії постраждало

двічі – від кайзерівців у 1914 році /про це, зокрема, згадував Микола Костянтинович Реріх у статті “Лувен спалений”/ та від гітлерівців у 1940-му. – І. О).

– «Атмосфера викликає бурі й світіння Венери».

– «Дві планети, Юпітер і Марс, не мають природної електрики, вони подібні до Землі (? – І. О.). Там немає повітря» (напевно, йдеться про повітря, яким би могли вільно дихати земляни. – І. О.).

– «Тільки на нашій Землі є люди різного кольору».

– «Є тільки одне Сонце, й ніхто не може на ньому жити» (? – І. О.).

– «Є одна планета без рослин, без землі, яка складається лише з води й каменю. Живі організми там інші й зароджуються в воді» (Уран? Нептун? – І. О.).

– «На цій планеті є поклади металів, які відрізняються від наших, один із них, єдиний у своєму роді, вишуканіший, аніж золото, має зелено-чорно-блакитно-жовто-червоне забарвлення».

– «Планета є кулею з каменю та заліза» (Меркурій, у якого є залізне ядро? – І. О.).

– «Щоб дістатися до цього металу, треба пропалити залізну кірку палаючим камінням».

– «Метал, завдяки палаючому камінню та воді, виходить дуже чистим. Він може бути використаний як тканина».

– «Острів Пасхи був іншим. Тут не було дощів, а вода з’являлася з-під землі. Він мав ту ж форму, клімат був дуже спекотний, на острові росли величезні рослини».

– «Перша раса жила на двох островах Полінезії, в одному місці в Азії й в одному місці в Африці, там, де є діючі вулкани».

– «Якийсь із островів Тихого океану (назва, очевидно, є таємницею. – І. О.) отримав на збереження втрачену силу острова Пасхи. На цьому острові, й це єдине місце на землі, ще живі декілька екземплярів стародавнього дерева, яке раніш росло в усіх чотирьох частинах світу. Дерево життя не мало плодів».

– «Багато тисячоліть тому камінь Рано-Рараку був іншим, твердим. Зміна клімату вплинула на структуру гірської породи».

– «На острові Матакитерангі були тварини».

– «Вулкани з'явилися за першої раси:

1. виник Рано-Арої;

2. виник Рано-Као;

3. виник Рано-Рараку, але їхню появу розділяє багато років (це значною мірою спростувало б нині прийняте уявлення про “народження” острова Пасхи внаслідок виверження трьох згаданих вулканів, оскільки свідчить про існування ще до цих вивержень суші, де жила доісторична раса – I. O.).

Це все, що ми знаємо» [72].

Ясна річ, не можна скидати з рахунку ту обставину, що Мазьєри могли побачити в цих відомостях, те, що вони... найбільше хотіли почути й побачити – тому в перекладі з рапануйської на французьку не виключені й певні натяжки (не думаю, що мова остров'ян має надто багату наукову лексику – хіба що існує ще один її різновид, призначений саме для пояснення описуваних явищ і старанно приховуваний від широкого загалу). Однак, якби це було так, дослідник заходився б тенденційно коментувати ці записи й навіть відверто (без знаків запитання, як у автора цих рядків) висунув би гіпотезу щодо походження знань, можливо, силоміць прив'язавши її до інопланетян чи лемурійців. Натомість визнаючи, що “цей документ викличе насмішки одних, скептицизм інших учених і здивування чи захоплення деяких читачів”, Франсіс Мазьєр усе ж утримується від будь-яких коментарів.

Якщо катаклізм, що знищив країну Гаваїкі – поняття гіпотетичне, то рукотворна катастрофа, яка спіткала острів Пасхи уже в II тис. н. е., є очевидною й підтверджується багатьма знахідками.

Колись на Рапа-Нуї буяли розкішні ліси, та з початком “скульптурної гігантманії” (якщо прийняти реалістичний погляд на історію острова – без апеляцій до Пацифіди й “м'яни”) усе більше деревини стало потрібно для транспортування статуй, виготовлення житла й човнів. Населення вирубувало ліси швидше, аніж ті могли відновитися. Для суто “шлункових” потреб винищувалися птахи й звірі. Зрештою, почалися посухи, неврожаї, припинення човнобудування унеможливило вихід в океан для риболовлі й полювання на морських ссавців. Голод призвів до людоджерства [93]. Екологічна катастрофа доповнилося політичною: почалися війни населення з правлячою верхівкою (за Т. Хейєрдалом – “довговухими”), що закінчилися майже цілковитим її винищенням. Народовбивство супроводжувалося вандалізмом – над скинутими з п'єдесталів статуями глумилися, обезголовлюючи їх. Знищення владного клану не принесло радості від бажаної свободи: адже серед представників

“еліти” були письменні люди, цілителі, до яких можна було звернутися в разі недуги. Відсутність лікарської допомоги вкрай негативно відбилася на здоров’ї остров’ян, чий імунітет і без того був підірваний поганою екологією, недоїданням та постійними стресами через війни – люди почали вимирати (з 10-15 тисяч у період розквіту острова на час приходу європейців населення скоротилося до 2-3 тисяч чоловік). Рабство і нові хвороби, завезені “цивілізаторами” довершили згубну дію, і в 1877 році на острові мешкало лише 111 тубільців [88]...

Ця печальна (й повчальна) історія не є крапкою в цьому розділі, оскільки нас чекають ще два надзвичайно цікавих місця. Тамтешні знахідки, ймовірно, можуть у майбутньому пролити більше світла на проблему зниклих цивілізацій.

Перше таке місце – в японській акваторії Тихого океану. Саме там, біля берегів Окінави, у середині 90-х місцеві дайвери (любители підводного плавання) на 12-метровій глибині випадково виявили арку, схожу на стародавні південноамериканські кам’яні споруди. І хоч на суходолі острова Окінава можна було знайти й природні аркоподібні утворення, відкривачі були схильні вважати підводну арку, а також інші споруди, знайдені в околицях Окінави, творінням людських рук, але чиїх? Це питання все більше стало хвилювати дослідників, які згадали, що це далеко не перше таке відкриття – адже ще 1985 року в районі невеличкого острова Йонагуні в архіпелазі Сакісіма (300 миль від Окінави) на глибині 24 метрів було знайдено будівлю, довжина сторони якої дорівнювала 200 метрам (!), а висота – 18. На ній було багато східчастих підйомів та спусків, терас, вражала геометрична правильність кладки, схожої на цегляну.

Ті, хто бачив фільм “Таємниця Йонагуні” з серії “Підводний світ Андрія Макаревича”, мабуть, уже здогадалися, що йдеться про славнозвісну піраміду або як її частіше називають, Монумент, оскільки точної пірамідальної форми споруда не має (є, щоправда, певна схожість із недобудованим зіккуратом).

Офіційна наука довго замовчувала відкриття, зроблене пірнальниками, й лише в 1997 году японський промисловець Ясуо Ватанабе експедицію на чолі з відомим дослідником старовини Грехемом Хенкоком (саме він свого часу висунув гіпотезу щодо набагато старшого віку єгипетського Сфінкса – про це ще йтиметься). По закінченні цієї експедиції один з її учасників – професор Бостонського університету Роберт Шоч, – заявив, що т. зв. Монумент є нерукотворним, себто це творіння природи. Моноліт, на його думку, складається з пісковика, який має властивість тріскатися уздовж площин – звідси й правильні лінії, кути в 90° та 60°, імітація цегляної кладки тощо. Проте упевненість ученого наприкінці заяви дещо похитнулася, й він припустив можливість часткової причетності людини до обробки граней Монумента: мовляв, він міг у далекому минулому бути кар’єром або каменоломнею.

Звісно, якщо припущення містера Шоча щодо природного походження Монумента правильні, навіть у цьому випадку його треба вважати одним із чудес, а місце, де він знаходиться – заповідником. Однаке з висновками вченого погодилися далеко не всі, й невдовзі японський науковець Масаакі Кімура організував власну експедицію до цього дива чи то природи, а чи стародавньої архітектури. Відвідавши Монумент, пан Масаакі рішуче висловився на користь його рукотворного походження – тим паче, що 2001 року було повідомлено про подібну велетенську східчасту споруду біля острова Чатан на Окінаві. Окрім того, поблизу островів Керама знайдено підводні лабіринти, а по інший бік від Йонагуні – у протоці між материковим Китаєм і Тайванем, – структури, схожі на стіни й дороги. А ще раніше, у 1998-му, в Корейській протоці на 30-метровій глибині дайвери знайшли чотири круглі кам'яні башти 27 метрів заввишки. На одній із веж були спіралеподібні сходи [82].

Неподалік від Монумента є печера зі сталактитами (кальцитовими відкладеннями у вигляді бурульок). Аналіз показав, що їх утворення завершилось не менш, аніж 10 000 років тому (час коли море затопило суходіл у цьому місці). І що дивно, це збіглося з науковими оцінками зміни рівня Світового океану в минулому. На основі цих даних вік Монумента – приблизно від 10 до 16 тисяч літ. У разі підтвердження рукотворності споруди стала б зрозумілою і її “незакінченість”, оскільки будівництву могла б завадити якась катастрофа.

До речі, підмічено схожість Монумента з будівлями доінкського міста Пачакамак у Перу [82]. Що це – випадковий збіг? Доказ трансокеанічних зв'язків Азії з Америкою? А може, непряме свідчення існування “центру Ікс” із якого пішла традиція монументального будівництва на обох континентах? Питання ці можна вважати риторичними, а можна й згадати місцеві легенди, згідно з якими існував великий острів, із якого боги (чи не натяк на високорозвинену протоцивілізацію?) прийшли на Окінаву.

Точаться дискусії й щодо призначення Монумента – причал, площа для зібрань, величезний цвинтар, недобудований зіккурат, навіть космодром... Не наполягаю на своїх міркуваннях, але при розгляді макета споруди (його зображення неважко знайти в Інтернеті), мені пригадалася розповідь згаданого вже Джеймса Черчварда про храми континенту Му, які не мали дахів, щоб промені Ра сходили на всіх, хто молиться [138, 30-40]. Що, як це один із таких храмів, і розповідь містера Черчварда – не вигадка (або, принаймні, не зовсім вигадка)?

А тепер наш шлях проляже в Мікронезію, до Каролінських островів, у “Венецію Тихого океану”.

Славнозвісне італійське місто Венеція з його каналами, мостами, задушевними піснями гондольєрів – баркаролами – здавна вважається “восьмим дивом світу”. З нею порівнюють інші міста – зокрема “північною Венецією” звався Санкт-

Петербург. Є свій аналог і в Україні, в Килійському гирлі дельти Дунаю (Вилково). Та мова сьогодні – про ту “Венецію”, що міститься... аж на острові Понапе в Тихому океані, під 7-м градусом північної широти. Точніше, містилася, бо від Нан-Мадолу (таку назву має місто) нині лишилися самі руїни.



Руїни міста Нан-Мадол у Мікронезії

Автор: NOAA ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nan_madol.jpg

Розташований цей грандіозний архітектурний комплекс у західній частині Понапе на 82 (за іншими даними – 92) розділених каналами рукотворних острівцях загальною площею 18 квадратних кілометрів. Гробниці, храми, фортеці, греблі, тунелі, інші будівлі, складені з базальтових брил, навіть у рештках вражають своєю величністю... Легенди аборигенів розповідають про двох людей (чи богів?) на ймення Олосіпа й Олосопа, що прибули до Мікронезії на великому човні (кораблі?) й нібито керували будівництвом. Нан-Мадол вони вирішили побудувати як відображення міста, що вже на той час було вкрите водами Тихого океану. Є й свідчення про транспортування велетенських базальтових брил... повітрям, яке здійснювали чаклуни-“унані”. У фільмі “Неможливий Нан-Мадол” (теж із серії “Підводний світ Андрія Макаревича”) показано ямоподібні утворення в землі, які, ймовірно, могли бути “приміщеннями” для медитацій місцевих шаманів.

Реальне підґрунтя цих переказів встановити нелегко. Є версії щодо причетності до творення Нан-Мадолу меланезійців, полінезійців, чаморо (корінного населення Маріанських островів), однак офіційна історія не засвідчує в цих народів високих технічних знань під час будівельних робіт. Виняток можуть становити хіба що жителі острова Пасхи, що вже тоді мали писемність та досвід у спорудженні монументальних скульптур і освоєнні океану (до речі, вищезгадана легенда й залишки великого порту свідчать саме на користь народу мореплавців) А можливо, існував ще якийсь цивілізований (хоча б на рівні культур Стародавнього Сходу) етнос, що переселився на Понапе, тікаючи

від якоїсь катастрофи або переслідувань з боку інших племен, і саме від нього походила династія Сеуделерів, яка правила островом у XIII – XV ст. після Р. Х.?

Відповісти на ці запитання, далебі, важко. Місцеві жителі, вважаючи Нан-Мадол сакральним, священним місцем (“містом духів”), аж ніяк не заохочують діяльності підводних археологів у цій акваторії. А там, де відсутня достовірна інформація, відкривається “зелена вулиця” для чуток і фантастичних гіпотез, тим паче, що на Потапе є аномальні зони (власне і в “Неможливому Нан-Мадолі” демонструється відхилення й навіть довільне обертання стрілки компаса). Подейкують, що на острові існує потаємний колодязь, через який можна проникнути до ще одного, не менш загадкового міста (свого часу обстоювалася теорія, за якою Нан-Мадол був столицею не середньовічної, а ... доісторичної держави, знищеної, як і Атлантида, потопом 10 – 12 тисячоліть тому). Припускають, що це “підводне царство” – своєрідний меморіал правителів країни (йшлося навіть про “платинові саркофаги”, яких, звісно, ніхто не бачив). І, звичайно, не можна обійти мовчанням версію Еріха фон Денікена: автор бестселера “Спогади про майбутнє” (і подібних) залишається вірним собі, приписуючи авторство “тихоокеанської Венеції” прибульцям із Космосу.

Поки що жодна з гіпотез не з’ясувала ситуації з походженням прадавніх руїн, проте очевидним є одне: якесь лихо поклало край квітучій цивілізації, й зовсім не виключено, що виною тут – не лише природні катаклізми, а й діяльність самої людини. Ця обставина повинна бути уроком для всіх нас у час, коли вже і в нашій державі є населені пункти, які невдовзі навряд чи можна буде назвати “населеними”, коли історико-культурні заповідники та музеї опиняються під загрозою закриття через труднощі з їх фінансуванням... То що, може, колись і “Козацькі могили” якийсь новоявлений “фон Денікен” пов’язуватиме не з козаками, що поклали життя за рідний край, а з інопланетянами, й заперечити буде нікому, бо нові покоління просто не знатимуть історії?

Господи, вбережи нас від цього!

ВІТАННЯ 3... “ДОЛЮДСЬКИХ” ЕПОХ

Прикраси, яким 300 мільйонів літ. – Болт із палеозою. – Секрети Чан-дарської плити. – Люди – сучасники динозаврів? – Взуттєва фабрика тріа-сового періоду. – “Нова концепція” історії Землі. – Місце з аслання для “космічних дисидентів”?

11 липня 1891 року в провінційній американській газеті “Моррісонвіль таймс” було опубліковано сенсаційну замітку: така собі місіс Калп, розбивши для

опалення шматок вугілля, знайшла в ньому... золотий ланцюжок вагою 192 грами.

“Ну й що?” – можеш, читачу, запитати мене. А те, що кам’яне вугілля утворилось на нашій планеті близько 300 млн. років тому. На Землі тоді не існувало не те, що людини, а навіть і людиноподібних мавп, від яких матеріалістична наука донедавна виводила походження нашого виду.

Вражає? Але це не єдина така знахідка. У 1844 році в Шотландії було знайдено металевий цвях, що застряг у шматку пісковика “віком” близько 400 мільйонів літ (є дані, що подібний цвях знайшли іспанці ще у XVI ст. під час розробок родовищ срібла в Перу [30, 82, 83]). У 1868-му шахтарі Хеммондвілю (штат Огайо, США) виявили “залишки” сланцевої стіни з ієрогліфічними написами, а через 40 років у Оклахомі робітники вугільної шахти натрапили на бетонні блоки [84, 39, 40]. 1885 року в Австрії, у третинних шарах бурого вугілля німецький інженер Фрідріх Адольф Гурльт знайшов залізний метеорит начебто зі слідами обробки (з характерними борозенками) – так званий “Зальцбургський паралелепіпед” (див. опубліковану в 7-му числі часопису “Техника – молодёжи” за 1976 рік статтю В. Рубцова та Ю. Морозова “Відкриття доктора Гурльта, або Про те, що можна знайти, розбивши шматок вугілля” [103]). Щоправда, у 1973 році азербайджанський геолог Ю. Мамедов на утвореному грязевим вулканом острівку Булла поблизу Баку виявив своєрідні кам’яні аналоги “Зальцбургського паралелепіпеда”, схожі й за розміром, і за характером борозенок на них. Люди тут були явно “не при ділах” – кам’яні утворення були продуктами вулканізму, тож, здавалось би, на відкритті доктора Гурльта можна ставити крапку, однак австрійський паралелепіпед, нагадаю, був залізним, тим паче знайденим у шарах бурого вугілля, які не могли утворитися внаслідок вулканічної діяльності. До речі, метеоритну природу “Зальцбургського паралелепіпеда” багато хто з учених теж нині заперечує. Так, на думку австрійських науковців Геро Курата і Рудольфа Грілла предмет був протиположним в старій шахтарській лебідці аж ніяк не “третинної давності” (див. сайт http://ru.wikipedia.org/wiki/Зальцбургский_параллелепипед)

Далі в “ліс” – більше “дров”, сиріч палеоартефактів. Перебуваючи в Калузькій області (Російська Федерація) у складі експедиції Центру “МАІ-Космопошук” (керівник – відомий уфолог Вадим Чорнобров), студенти Московського авіаційного інституту Дмитро Курков та Лілія Кулешова знайшли шматок кременю, всередині якого виявили... металевий болт (його невдовзі стали називати “болтом Адама” – за іменем біблійної першолюдини). Рентгенівські знімки показали, що він у камені не один. Потрапити туди ці об’єкти могли тільки до затвердіння породи, а їй за визначенням палеонтологів, щонайменше 300 мільйонів літ! [137]

У липні 1999 року експедиція доктора фізико-математичних наук, професора Башкирського державного університету Олександра Чувирова виявила в селі Чандар під Уфою кількашарову плиту 1, 5 метри заввишки, більше 1 метра

завширшки, 16 сантиметрів завтовшки та понад тонну вагою, вкриту дивними візерунками. Схоже, що виготовлена вона була штучно, перший шар – доломітовий, другий – із діопсидового скла, і третій (товщина його – 2 міліметри) – з кальцієвого фарфору. Спершу плиту жартома було названо “Дашчиним каменем” (на честь професорової онуки, яка народилася напередодні знахідки), а згодом – “картою Творця”

Спочатку вік знахідки було визначено щонайменше у 2–3 тисячі років. Проте дальші дослідження показали, згадані візерунки були нічим іншим, як... рельєфною мапою Уральського регіону, причому рельєф найрадіше не був просто вирізаний якимось стародавнім майстром – його досконалість наводила на думку про застосування якихось складних технологій.

Та найцікавіше чекало попереду. Під час розгляду “Карти Творця” було знайдено дві мушлі віком від... 50 до 120 мільйонів років! І на цьому дива не завершилися.

Вчені дійшли висновку, що на карті зображено грандіозну зрошувальну систему з каналами, греблями, іншими гідротехнічними спорудами. На думку професора Чувирова, в сучасних умовах людство може побудувати лиш мізерну частину того, що зображено на карті. Більше того, на карті зовсім не зображено суходільних транспортних доріг. Схоже, що проектувальники та будівники гідротехнічних гігантів пересувалися виключно по воді або ж мали у своєму розпорядженні авіацію й навіть космічні кораблі (адже створення таких карт неможливе без аерокосмічних зйомок та застосування надпотужної комп’ютерної техніки) [63].

Неодноразово повідомлялося про загадкові довжелезні тунелі, відзначені досконалістю й точністю обробки стін, напрямку та орієнтації. Їх вік теж нерідко теж сягає семи-восьмизначних цифр. Так, дехто вважає Мармурову печеру в Криму (900 метрів над рівнем моря) фрагментом колишнього тунелю, основна частина якого знаходилася у зруйнованому астероїдом чи гігантським метеоритом гірському масиві (вік його – не менше, аніж 30 мільйонів років. Нарешті, відбитки летючих риб, кістяки викопних морських тварин, руїни портових споруд у високогірному_місті Тіауанако в Андах також мали б свідчити про колишнє розташування міста на рівні Тихого океану. І це при тому, що Анди “піднялись” у палеогені, себто теж “долюдському” періоді геологічної історії планети.

А чи “долюдському”? У пересохлому руслі ріки Пелексі-Рівер (США, штат Техас) виявлено чіткі скам’янілі відбитки кінцівок велетенської рептилії крейдяного періоду і поруч із нею – сліди... людини. Увімкнувши фантазію, можна навіть уявити її мисливцем (з цього приводу цікавою є гіпотеза, викладена в статті українських авторів Ростислава Фурдую та Гарія Бурганського “Винищувачі динозаврів: стародавні люди?” [129]) або ж дресирувальником – адже на каменях, знайдених у районі перуанського міста

Іки (про них іще йтиметься) є малюнки з натяком на приручення динозаврів прадавніми людьми.

Неоднозначно стоїть питання з молотком, нібито знайденим 1936 року подружжям Ханн поблизу Лондона (тільки не британського, а техаського) у шматкові крейдяної породи, вік якої принаймні 140 мільйонів років (дехто вважає, що ця порода має набагато більшу, ордовікську давність, себто порядку 443 – 486 мільйонів літ). Щоправда, радіовуглецевий аналіз стружок із цієї ручки, здійснений наприкінці 90-х американським ученим Девідом Лайнсом, показав “неостаточні дати в межах від теперішнього часу до 700 літ тому” [66]. Підробка? Чи все-таки оригінал, але без будь-якого стосунку ні до крейдяного, ані, тим паче, ордовікського періоду (скажімо, був забутий шахтарем у 19-му чи ще якому з недавніх століть і навколо нього відклався розчинений вапняковий осад)? А можливо, як вважає Д. Лайнс, справа в забрудненні ручки пізнішими процесами вуглефікації, що й вплинуло на наслідки аналізу? На цьому етапі відповідь отримати важко, оскільки американський креаціоніст (прибічник трактування людини як Божого творіння – на відміну від теорії Дарвіна) Карл Е. Боуг, котрий, за чутками, придбав цей артефакт ще у 1983 році, в силу своїх переконань може й не бути зацікавленим у визначенні справжнього віку знахідки...

Американський геолог Вілбер Берроуз (у популярній літературі його прізвище іноді транскрибується як Бурру) ще в 30-ті роки знайшов неподалік від Маунт-Вернона сліди босих ніг людиноподібної істоти – причому в шарах віком у 250 мільйонів років! У ту приголомшливо давню епоху на Землі не існувало не те що приматів, а й динозаврів. Можна було б вести мову про містифікацію, однак навіть найдосвідченішому комбінаторові рівня Остапа Бендера було б не під силу змінити структуру пісковика, а між тим у місці найбільшого тиску підошов на ґрунт піщинки більш спресовані, аніж між пальцями ніг та під виїмкою ступні. Аналогічні сліди виявлено на схилі гірського хребта Кугітанг у Туркменистані.

На відбиток задньої половини підошви людського черевика натрапив у Неваді в 1922 році гірничий інженер та геолог Джон Рейд. Вік цього скам'янілого сліду – 213–248 мільйонів літ (тріас) [7, 36–37]. Ще давніший слід сандалі (кембрій, 505–590 мільйонів років) виявив через 46 років у штаті Юта (неподалік від Антилоп-Спрингс) кресляр і колекціонер-аматор трилобітів⁸ Вільям Д. Мейстер [7, 37–38].

Мимоволі згадується анекдот перших років Незалежності: “Згідно з новою концепцією історії Землі палеозой – це ера, коли динозаврів ще не було, а українці вже були, мезозой – ера, коли планету населяли тільки динозаври і українці, й нарешті, кайнозой – це коли динозаври вимерли, а українці (в усіх трьох випадках, – відповідно до того чи іншого націонал-романтичного спрямування, – можна вказати росіян, башкир, австрійців, американців тощо) лишилися”.

Та анекдот – це анекдот, а хто ж усе-таки був причетним до творення цих споруд і предметів? Здавалося б, цілком логічно було б припустити, що творці протокультури чи навіть протоцивілізації прибули з іншої планети або навіть з іншої зоряної системи й згодом стали жертвами якогось катаклізму чи війни із застосуванням надзброї або ж просто повернулися додому після виконання тривалого циклу досліджень. Але майже жодна із знахідок (зрозуміло, за винятком “Карти Творця”) не натякає на якийсь винятковий космічний рівень розвитку виробників: ну, вміли виплавляти метали, ліпити з глини статуетки, досягли певних успіхів у ювелірному мистецтві (згаданий ланцюжок), можливо, архітектурі, мали писемність, ходили як босоніж, так і взутими. Їм, як стародавнім єгиптянам та римлянам, було відомим застосування бетону при будівництві. То, може, Земля була тоді своєрідним полігоном для “випробування на міцність” в екстремальних умовах, де все потрібно було починати “з нуля”, або місцем заслання якихось порушників Космічного Закону, і тому, хто виживав, прощалися всі гріхи?..

Версія доволі приваблива, і, як писав згаданий уже Олександр Горбовський, “слід почекати, доки подібні знахідки будуть зроблені в результаті так званого «чистого експерименту», тобто за умов, що виключають усяку неточність” [30, 83]

Проте доводиться констатувати й прикрий факт: свого часу ніхто не потурбувався про те, аби згадані вище знахідки збереглися, і на сьогодні від них мало що залишилося. Не виключено, що в деяких випадках читачі все-таки були введені в оману надто охочими до “смажених фактів” і “полунички” репортерами, могли бути також містифікації й поспішні висновки аматорів. Не менш імовірною (хоча й непопулярною) видається думка про невідомі поки що науці природні хімічні реакції, які й призводять до утворень на кшталт моррісонвільського ланцюжка або ієрогліфів з Хеммондвілю. Нам же треба постійно піклуватися про збереження як давніх, так і сучасних пам’яток матеріальної та духовної культури, щоб люди прийдешніх століть і тисячоліть не сушили собі голову над тим, кому ці пам’ятки належали й коли були створені.

І ХТО Ж ТЕБЕ ВІДКРИВ, АМЕРИКО?

Експедиція Кортареала. – Кецалькоатль був вікінгом? – Римські артефакти в Новому світі. – Інки – нащадки грецьких моряків? – Америка в індійських манускриптах. – Карфагеняни висаджувалися на Антилії? – “Відкриття Європи” американськими аборигенами.

Відповідь на це питання напрошується стереотипна – Христофор Колумб. Однак не варто квапитися з висновками... Данський історик С. Ларсен свого часу написав

книгу, в якій довів, що першовідкривачем Нового світу був португалець Жуан Кортареал, і сталося це за двадцять літ до Колумба – в 1472 році. Експедиція, учасником якої був Кортареал, мала секретний характер, і очолювали її досвідчені норвезькі капітани Дідрік Пайнінг та Ганс Пофорст [84, 306].

Таким чином, стає зрозумілим, звідки на глобусі німця Мартіна Бехайма (XV ст.) обриси земель, що напрочуд нагадують Нову Шотландію, острів Ньюфаундленд – словом, тих країв, які ще з часів Лейфа Щасливого (1000-й рік) були відомі норманським (скандинавським) мореплавцям під назвою “Вінланд”. Бехайм був одружений із сестрою Кортареалового зятя й тривалий час сусідив із самим сеньйором Жуаном на одному з Азорських островів – Терсейре, де той був губернатором. Природно, що, якусь інформацію – попри секретність – учений таки міг отримати. Причому М. Бехайм не єдиний, хто володів на той час подібними знаннями. На мапі Клаудіуса Клавуса (1467) присутня Гренландія, і, найвірогідніше, перші відомості про цей величезний острів надійшли від норвежців та ісландців. Окрім того, є дані про “долейфівське” відвідання вікінгами Центральної Америки (одна з гіпотез пов’язує легенду про білого бога Кецалькоатля саме з першими норманськими поселеннями в Мексиці у X ст.), про майже трьохсотлітнє правління північних прибульців у Тіауанако (нині на землях Болівії) тощо [84, 350–351].

Отже, скандинави? А як бути зі знайденими у США, Мексиці й Венесуелі римськими монетами й статуетками, або ж із виявленими у кількох місцях кельтськими та фінікійськими письменами? Звичайно, можуть бути підробки, й античні вироби та гроші, привезені європейцями вже після Колумба. Однак рештки римського корабля, знайдені 1982 року поблизу Ріо-де-Жанейро, схоже, підтверджують можливість трансатлантичних контактів (принаймні спонтанних) ще задовго до Різдва Христового. Сюди ж треба віднести й зображення ананаса (батьківщиною якого є тропічна Америка) на вцілілих фресках Помпеї. Були спроби ототожнити з Мексикою країну Фусан, яку 499 р. н. е. відвідав буддійський чернець із Китаю Хуай Шень, та судячи з його інформації (згадки про коней та колісні вози, яких на той час у Новому Світі не було, а також про “дерево фусан” – поширену в Східній Азії шовковицю), цією загадковою країною міг бути хіба що якийсь із Японських островів. Хоча, скажімо, німецький історик Х. Гейне-Гельдерн не виключає причетності до творення доінкської культури Чавін у Перу (900 – 200 рр. до Р. Х.) стародавніх китайців та вихідців з Індокитаю [84, 350]. Шлях через Тихий океан, імовірно, був відомий і протояпонцям – звідки ж інакше на території Еквадору могли з’явитися глиняні зразки культури “дзьомон” (3000 – 2300 рр. до н. е.) [30, 17]? Це, мабуть, найдавніша дата в освоєнні Америки (якщо, звісно, не заглиблюватися в гіпотетичні часи Атлантиди, Пацифіди і т. д.).

Однією із загадок, пов’язаних з епохою правління Олександра Македонського – доля його флотилії. В останній рік свого життя Олександр зібрав у районі Перської затоки п’ять тисяч текторів (корабельних теслярів) та моряків і

наказав їм збудувати флот аж з 800 суден. Кораблі цього грандіозного флоту нібито були такі великі, що деякі з них могли приймати на борт 500-600 осіб. Звісно, це може бути й перебільшенням – аби показати рівень гігантоманії царя-завойовника, який, власне, й побудову флотилії пов'язував з далекою ж-ними планами подальшого підкорення Індії й навіть захоплення Китаю.

Командувати флотом Олександра мав його соратник Нearch, котрий за два роки до того здійснив плавання з Індії до Месопотамії. Про дальшу долю моряків і “надкораблів” невідомо майже нічого, окрім того, що на батьківщину вони не повернулися. Сам Нearch, якщо вірити енциклопедіям, помер близько 312 р до Р. Х. [14, XVII, 385], отже, найімовірніше, в останній момент перед походом з якихось причин було замінено командира або ж частина кораблів на чолі з Нearchом усе-таки повернулася додому.

А як же з рештою? Можливо, надмірна вага наповнених вантажем і людьми суден відіграла в їх долі фатальну роль, і частина кораблів разом з екіпажами знайшли останній притулок на дні Індійського океану. Легші й менш укомплектовані, очевидно, пристали до вже знайомих берегів Індії.

Ти, читачу, мабуть уже готовий запитати: “До чого ж тут Америка?”. А до того, що англійський історик Х. С. Гладвін висунув свого часу гіпотезу, згідно з якою, почувши розповіді про землі, розташовані далеко східніше від Індостану й винятково багаті на золото, командування флоту (чи того, що від нього залишилося) прийняло рішення йти на схід. Перетнувши ціною неймовірних випробувань Індійський та Тихий океани, моряки нарешті сягнули берегів... Нового світу.

Чи могло таке бути? Вище вже йшлося про можливість спонтанних відвідань суперконтиненту задовго до Христофора Колумба. Реальними могли бути й розповіді про далекі землі, почуті в Індії – адже зі священних книг брахманів можна довідатися про континент Пушкар, що складається з двох частин (Варшів) і обрисами нагадує лук. Спрямований цей “подвійний материк” до Кшіра (“Океану молока”). Дослідник із Австралії Ендрю Томас пояснював Варші як Північну й Південну Америку, а “Океан молока” ототожнює з Полярним, себто, очевидно, Північним Льодовитим океаном [123, 150]. “Протилежний материк”, як ми знаємо, згадується й у відомому діалозі Платона “Тімей”, де йдеться про Атлантиду [91, III, 429]. Серед інших доказів вищезгаданий містер Гладвін наводить і свідчення Джеймса Кука (так-так, саме того, про якого співав Володимир Висоцький!). Так зване “латинське” трикутне вітрило, що вважалося поширеним лише в середземноморських країнах, Кук знайшов і в остров'ян Тихого океану, причому саме в тій смузі, де за гіпотезою Гладвіна, мала б пропливати зникла флотилія.

Однак на цьому “парад версій” не вичерпується, а знаходить продовження у вкрай ризикованому припущенні щодо причетності моряків Олександра Македонського до творення ... інкського етносу. І тут, здавалося б, теж не бракує доказів: на посуді стародавніх мешканців Південної Америки знайдено малюнки, на яких

зображені білі люди в шоломах з гребенями, певною мірою подібних до тих, що були у греків античної пори [30, 33]. Але... Названі малюнки не належать ні до періоду царювання Олександра (IV ст. до Р. Х.), ані до інкської доби (XI – XVI ст. після Р.Х.). Що ж до інків, то будучи зацікавленими у збереженні етнічної чистоти (шлюби укладалися виключно між одноплемінниками), вони неминуче зберегли б і культуру своїх предків. Натомість жодного натяку бодай на рештки еллінських культурних традицій у інків не знаходимо. Та й малюнки на мочицькому посуді (VIII ст. після Р.Х.) можуть бути звичайною стилізацією “місцевого значення”, і схожість із “грецькими шоломами” тут суто випадкова. З огляду на це, можна збагнути, чому в гіпотези пана Гладвіна (і подібних до неї версій) мало прибічників серед науковців світу.



*Зразок кераміки доколумбової культури Мочика (I – VIII ст. після Р. Х.)
із зображенням людини в “античному” шоломі.*

Автор: невідомий ■

Фото з сайту http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stirrup-spout_Vessel,_Peru_north_coast,_Moche_culture,_100-500_AD,_ceramic,_Pre-Columbian_collection,_Worcester_Art_Museum_-_IMG_7662.JPG?uselang=ru

Та прихильники теорії трансокеанічних зв'язків давнини, схоже, не збираються здавати своїх позицій і досі любляють посилалися на античні джерела, хоча з певністю твердити, що в них ідеться саме про Америку, теж украй ризиковано. Наприклад, у Псевдо-Арістотелевих “Розповідях про дивовижне” читаємо:

“Передають, що в морі за Геракловими Стовпами (Гібралтар) карфагеняни знайшли безлюдний острів, де було багато найрізноманітнішої рослинності, придатних для навігації повноводих рік та дивовижних плодів; [острів цей розташований] на відстані багатьох днів шляху. Оскільки між карфагенянами часто виникали сутички за володіння таким щасливим місцем, – то, поки там ніхто не поселився, влада Карфагену розпорядилася кожного, хто мав намір туди перебратися, карати смертю; всіх же, хто там уже побував, також страчено, аби не допустити масового переселення на острів і не було суперників карфагенському владарюванню та могутності” [96].

Можна припустити, що йдеться про якийсь із Канарських чи Азорських островів або Мадейру (ймовірність “канарської” версії не виключали, зокрема такі дослідники, як Йосип та Вадим Магидовичі [71, 51]). Та й знайдений на Азорах скарб карфагенських монет ніби й підтверджує якщо не правильність, то, принаймні, правомірність такої гіпотези. Одначе звідки там узятися суднохідним рікам? Натомість на Великих Антильських островах такі ріки є – наприклад Кауто на Кубі, Артибоніт на Гаїті (мова про острів), Блек-Рівер на Ямайці, зрештою в Пуерто-Рико аж 50 річок. То де побували карфагеняни?

Куба, якщо припустити, вслід за Псевдо-Арістотелем, що людей на відкритому в океані острові не було, начебто і відпадає, оскільки заселення острова почалося ще у IV тис. до Р. Х., доколумбові мешканці острова – гуанакатабей, – переселились туди десь близько 530 року до Р. Х., тож бути безлюдним на час карфагенських візитів він навряд чи міг. У тому ж таки VI столітті розпочалося й заселення Гаїті. Не була безлюдною, судячи з усього, і Ямайка, де ще з 1000 року до н. е. мешкали племена таїно. Одначе, окрім інформації Псевдо-Арістотеля, є ще й розповідь Діодора Сицилійського (I ст. до Р. Х.), вміщена у V книзі його “Історичної бібліотеки”, й вона, попри збіг у констатаціях щодо існування таємничої землі, містить водночас і значні відмінності – так, учений пише про острів не як про безлюдний, а як про населений:

“У відкритому Океані, збоку від Лівії [Африки. – І. О.] лежить острів значної величини, що знаходиться на відстані багатьох днів шляху на захід від Лівії. Землі острова родючі, велика частина його – гори, але є там і чимала рівнина незвичайної краси. Зрошують цю рівнину суднохідні ріки, що течуть по ній, багато там густих заповідних гаїв із усіма можливими деревами, і величезна кількість садів, у яких течуть ручаї солодкої [прісної, придатної для пиття. – І. О.] води. Є там замиські палаци розкішної побудови, а в садах – заповнені квітами бенкетні зали, в яких мешканці острова проводять час улітку, земля ж ця щедро дає все необхідне для насолоди й задоволення. Гірська ж частина острова покрита величезними густими лісами, де ростуть всілякі плодові дерева, а для проведення часу в горах є сила-силенна долин та джерел. Узагалі ж на цьому острові течуть у достатку ручаї джерельної й солодкої води, які не лише приносять мешканцям приємну насолоду, а й сприяють здоров’ю та тілесній міцності [очевидно, йдеться про мінеральні джерела. – І. О.]. Для мисливців є тут безліч усякої звірини та дичини, яку подають на бенкетний стіл, і жителям острова, які благоденствують, бракує ні розкоші, ні насолод. У морі поблизу острова водиться велика кількість риби, оскільки Океан багатий на різноманітну рибу уже за своєю природою. І взагалі клімат острова такий м’який, що більшу частину року тут дозрівають щедрі врожаї деревних плодів та інших рослин, і через таке незвичайне благоденство вважають навіть, що це – місце життя не людей, а якихось богів” [37].

Тобі, читачу, ще не захотілося на цей острів? Мені, наприклад, захотілося якщо не побувати на ньому, то принаймні спробувати його ідентифікувати з наявними нині.

З Великих Антильських островів гористі райони є на переважно низовинній Кубі (наприклад, Сьєрра-Маестра), Гаїті (власне кажучи, й аборигенна назва острова означає “гористий”; окрім того, в південній частині є й чимала низовина) та Ямайці (плато з низовинами вздовж південного й західного узбережжя). Переважно гористим (з великими прибережними територіями в північній та південній частині) є й Пуерто-Рико. Але й на Кубі, й на Гаїті, й на Ямайці – лише по одній суднохідній ріці, тоді як у розповідях і Псевдо-Арістотеля, й Діодора йшлося про *ріки*, і при цьому ніде не було сказано про відкриття кількох островів, а лише про один острів.

Найближчим із Великих Антильських островів на шляху карфагенян (якщо уявити, що шлях їхній справді пролягав до Америки) був Пуерто-Рико, і саме там, уже мовилося, є 50 річок (згідно з Вікіпедією, в північній частині острова ріки ширші й більш повноводі, ніж у південній [99], а Енциклопедичний словник Брокгауза і Ефрона вказує на їх судноплавність [142]; там же таки клімат острова визнається здоровішим, ніж на інших Антильських). Під час розкопок 1990 року на острові було знайдено останки первісної людини, котра жила там десь 4000 літ тому. Нова хвиля заселення припадає аж на I тис. після Р. Х., отже, цілком можливо, що з якихось причин ця земля тривалий час була незаселеною, “безлюдною”. А можливо, безлюдним цей острів здався морепрохідцям лише спочатку? Чи, може, “мешканцями” Діодор вважав карфагенських “самоселів”?

Хотілося б, звичайно, думати, що тоді, у IV ст. до Р. Х., у часи славетного мореплавця Ганнона (і можливо, навіть, ним самим) був відкритий саме Пуерто-Рико, але насторожують згадки Діодора про палаци й бенкетні зали на острові, що мали свідчити про високу культуру мешканців (чи “самоселів”) і від яких мали б зостатися хоча б якісь рештки. Натомість жодних достовірних слідів фінікійсько-карфагенської матеріальної культури на острові не знайдено.

То що, маємо справу з вигадками Псевдо-Арістотеля і Діодора, й вони просто описали землю, якої не існувало, наділивши її райськими рисами? Або влада Карфагену, прагнучи розправитися з невгодними їй, вигадала цей острів для пояснення “складу злочину” страчених (і водночас для залякування рядових громадян), а це, зрештою, ввело в оману згаданих грецьких істориків? Звісно, могло бути й так. Але якщо все-таки припустити реальність описуваних подій, то де мала бути загадкова “Земля Блаженних”?

Альтернативою “канарсько-азорській” та “американській” гіпотезам могло б бути припущення про існування в часи розквіту Карфагену земель, які згодом зникли під водою. Чи не був славнозвісним “островом” останній невеликий залишок Антилії – однієї з гіпотетичних частин легендарної Атлантиди? Гадаю, останнє слово тут за підводною археологією...

Повідомлення про алкалоїд листя тютюну в бальзамі мумії єгипетського фараона Рамзеса II (досі вважалося, що тютюн уперше з’явився в Старому світі

лиш через три тисячі років), як і таємниця чорношкірих аборигенів американського континенту, яка так вабила згаданого вже полковника Фосетта, теж наштотує на думку якщо не про заселення Африки та Америки з Атлантиди, то принаймні про зв'язок між двома нині сущими континентами, який у доісторичну епоху міг бути істотно полегшений за умови існування легендарного материка, що міг слугувати своєрідним “мостом”.

Є приклади й, так би мовити, “зворотних відкриттів”, а саме – Європи корінними американцями. Так, у чотиритомній праці знаного німецького географа Ріхарда Хенніга “Невідомі землі” (з посиланням на письмові свідчення Помпонія Мели та Плінія Старшого [131, I, 297]) знаходимо інформацію, що 62 року до Р. Х., на берег Північного моря (поблизу гирла Ельби) було викинуте дивне на вигляд судно з незвично одягненими людьми, які говорили незрозумілою мовою. Як можна було довідатися з їхніх жестів, буря пригнала їх з “іншого берега”. Пан Хенніг не виключав, що це були аборигени Нового світу – ескімоси чи навіть індіанці [131, 298-300]⁹. Подібну думку висловлював у своїй книзі “Індіанці без томагавків” і відомий чеський учений, письменник та мандрівник Милослав Стінгл (існує, однак, й версія, що прибульці могли бути і європейцями – зокрема, венедами). Нарешті, вже в наш час італійські вчені під час розкопок на території Ісландії знайшли останки жінки, яка жила на острові у Х ст. н. е. Дослідження показали, що вона, судячи з усього, належала до одного з аборигенних племен Америки, і найімовірніше, була привезена звідти вікінгами. Окрім того в Інтернеті (з посиланням на газету “The Daily Telegraph”), є повідомлення, що ще на початку XVIII ст. в районі льодовика Ватнайкюль (у тій же таки Ісландії) мешкали люди, яких вважали азіатами. За однією з гіпотез, це були нащадки згаданої жінки, котра, можливо, була дружиною когось із вікінгів (див. сайт <http://x-files.org.ua/news.php?readmore=2426>)

То хто ж тебе відкрив, Новий світ? Нині, очевидно, можна стверджувати вже достеменно; відкриття Америки відбувалося протягом кількох тисячоліть. Просто 12 жовтня 1492 року Христофор Колумб поставив умовну крапку в цьому процесі. Кажу – “умовну”, оскільки після того були вже регулярні та історично задокументовані дослідження Америк Vesputchi, Джона та Себастьяна-на Кеботів, Фернандо Магеллана, інших, були “Російська Америка” на Алясці й перша хвиля української еміграції (починаючи з 1891 р.). Білих плям в історії суперконтиненту не бракує й донині...

МАЛЮНКИ В ПУСТЕЛІ НАСКА: ЗАГАДКА ЗАЛИШАЄТЬСЯ

“Дороговкази для мандрівців”. – Науковий подвиг Марії Райхе. – “Астро-навт” на схилі гори. – Хто, коли, як і з якою метою? – Легенда про хлопчика Антаркві. – Інші геогліфи Перу.

Пустеля-плато або ж Пампа Наска розташована у 450 кілометрах на південь від Ліми – столиці Перу. Ще у XVI ст. іспанський літописець, автор славнозвісної “Хроніки

Перу” Педро Сьєса де Леон згадував про дивні знаки “серед пісків”, які він називав “дороговказами для мандрівців”. У 1927 році ці знаки виявив перуанський археолог Торібіо Мехія Ксесспе, випадково глянувши на плато з гірського схилу, а дванадцятьма роками пізніше, пролітаючи над пустелею, льотчики побачили, що лінії помітні лише за певного освітлення. Спочатку вважалося, що це залишки стародавньої зрошувальної системи, аж поки у 1941-му археолог зі США Пол Косок не прийшов до висновку: це геогліфи – велетенські малюнки, які можна роздивитися тільки з висоти у кількасот метрів (їх він називав “markings” – “сліди”, “відбитки”).



Зображення мавпи у пустелі Наска.

Автор: Maria Reiche ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nazca_monkey.jpg

Помічницею вченого у справі дослідження загадкових зображень стала математик, астроном та географ, уродженка Дрездена Марія Райхе (1903–1998), котра після приходу Гітлера до влади вирішила не повертатися до Німеччини. На жаль, на час відкриття містера Косока вже точилася Друга світова війна, лилася кров, гинули люди, й, зрозуміло було не до сенсацій – тож повідомлення вченого не викликало особливого резонансу в науковому світі. Лише 1946 року розпочалася систематична робота з дослідження плато, яку, по суті, вела вже тільки Марія Райхе (в 1948-му П. Косок відійшов від досліджень у цьому напрямі). У той час основним її інвентарем були... мітли – ними дослідниця розчищала пісок у надії знайти заметені піском малюнки. Двічі на день – на світанку й перед заходом Сонця, коли лінії видно найкраще – пані Райхе йшла в пустелю й провадила детальні заміри та картографічні зйомки (за допомогою рулетки вона обміряла 788 геогліфів, а фотографуючи їх з гелікоптера, неодноразово ризикувала життям, оскільки робила знімки, обв’язавши себе мотузкою і звисившись за борт), а потім упродовж 7-ми років складала мапи плато. Природно, виникла потреба і в аерофотозйомці – у цьому дослідниці допомогли військово-повітряні сили Перу.

Ця латиноамериканська країна, а тим паче Наска, стали для дослідниці ніби “другою батьківщиною”. Її постійно непокоїла доля гігантської “картинної галереї” – адже будівники доріг та туристи могли заподіяти непоправне лихо пам’ятці, знищивши чи спотворивши малюнки (як це сталося з 188-метровим зображенням рептилії під час спорудження Панамериканського шосе – фігуру фактично “розрізали” навпіл). Найнявши на власні кошти (зокрема на доходи від книги “Таємниця пустелі”) охоронців, пані Марія доручила їм слідкувати за станом малюнків і поведінкою туристів (для більшої мобільності були придбані ще й мотоцикли), а уряд Перу переконала в необхідності обмеження вільного доступу на територію пам’ятки. З цією ж метою (щоб відвідувачі могли бачити насканський шедевр згори, не завдаючи їм шкоди протекторами авто) сеньйора Райхе фінансувала будівництво 11-метрової вежі поряд із шосе. Завдяки її зусиллям територія та географія Наски 1995 року були включені в список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Нині справу Марії Райхе продовжує її учениця Вікторія Нікітці [62].

Звичайно, з усього розмаїття витворів чи не найбільше вражають велетенські фігури тварин – 46-метровий павук (до речі, це найменше із зображень Наски!), 50-метровий папуга, таких же розмірів колібрі, 80-метрова мавпа, 120-метровий кондор, 188-метрова ящірка, 285-метровий пелікан, цілий ряд інших птахів. Є квітко- та деревоподібні “графіті”. Менш поширені фігури людей – 30-метрове зображення, вибите на одному зі схилів, Марія Райхе назвала “людиною-совою” (інша поширена, але не наукова назва – “астронавт”). Але такої конкретики (щоб можна було розпізнати, хто намальований) зовсім небагато – десь із тридцять малюнків (приблизно 0,2 відсотків від загального числа географів). Усе ж інше становлять геометричні об’єкти: лінії (загальна кількість – порядку 13 тисяч!), які не змінюються під впливом рельєфу, спіралі (близько 100), понад 700 прямокутників (площа найбільшого з них – 62 400 квадратних метрів), трикутники, трапеції, зигзаги тощо (пані Марії ці поєднання великих і малих геометричних фігур були схожі на зашифрований текст). Окрім того, на плато чимало точок (т. зв. “центрів”), із яких у різні боки відходять лінії-“промені”. Загальна площа цього, либонь, найбільшого у світі “панно” – 500 квадратних кілометрів. При цьому прадавні художники не залишили слідів – так, ніби під час створення малюнків перебували не на землі, а над нею.

Відомий російський радіофізик, уфолог, дійсний член міжнародної Академії інформатики Алла Білоконь упродовж двох десятиріч намагається довести, що здійснити подібну роботу вручну неможливо. Зроблена Аллою Тарасівною оцінка загальних затрат праці (на основі замірів знаного палеоастронома, дослідника Стоунхенджу Джеральда Хокінса) показала, що для створення цього грандіозного комплексу вручну потрібно було 100 000 людино-років [8], себто задіяння, скажімо, 1000 чоловік, принесло б бажаний результат праці аж через 100 років (і це при тому, якщо кожен із них працював би по 12 годин на

добу). За цей час сліди від людських ніг (у вигляді натоптаних стежок) мали б зберегтися...

Сеньйора Райхе зізнавалася, що найбільше в наземних малюнках її вразили (поряд із величезними розмірами) дивовижно досконалі пропорції. Загадку цієї точності, на думку дослідниці, пощастить відгадати нескоро, якщо взагалі пощастить. Пані Марія, однак, при цьому зробила застереження: “Якщо, звісно, вони (прадавні перуанці – І. О.) не вміли літати” [84, 78].

Про польоти ми ще поговоримо, а поки що справді доводиться констатувати, що цей наземний шедевр досі є неабияким “головним болем” для дослідників. Якщо традиційні “російські” питання (як відомо ще з радянської шкільної програми) – це “кто виноват?” и “что делать?” то у випадку з насканським “панно” цих питань набагато більше – по-перше – “хто?”, по-друге – “коли?”, по-третє – “як?”, й нарешті – “з якою метою?”.

Щодо першого питання, вчені можуть із певною долею вірогідності твердити, що творцями геогліфів були не інки, отже, з’явилися вони ще до появи цього народу на території Перу, тобто до XII ст. Більшість схиляється до того, що авторами пустельного шедевру можуть бути носії культури Наска, розквіт якої припадає на проміжок між 300 роком до Р. Х. і 800 роком після Р. Х. Саме насканці, а не інки, створили систему підземних водогонів, які діють і нині. Проте частина дослідників вважає пустельні “графіті” старішими – називають, зокрема, “донасканський” проміжок між VIII і IV роками до Р. Х., інші припускають, що малюнки створені близько 1700 року до н. е., ще інші доволі ризиковано переносять час початку робіт... аж у мезоліт чи навіть палеоліт (гіпотеза “неандертальської цивілізації” перуанського лікаря Хав’єра Кабрери Даркеа). Вказане датування приваблює й деяких прихильників “інопланетної теорії”, зокрема Еріха фон Денікена. Є припущення, що власне малюнки (з конкретними зображеннями (тварин, рослин, людей) були пізнішим (можливо, й приналежним до культури Наска) доповненням до ліній, залишених якоюсь іншою, давнішою цивілізацією.

На третє питання – “як було здійснено таку титанічну роботу?” – офіційна наука давала цілком “приземлену” відповідь: мовляв, у скам’янілому ґрунті прорізалися борозни до появи світлішої породи. Та це була, либонь, стадія підготовки – адже дослідження Марії Райхе показали, що більшість малюнків важко назвати малюнками в буквальному розумінні цього слова, бо це, радше, вид наземної “мозаїки” – зображення викладені з каменю на світлому, жовтавому тлі пустелі. Проте є й інші думки. Алла Білоконь, наприклад, порівнює зображення на плато Наска із тим, що лишаються на полях, як багато хто вважає, внаслідок діяльності НЛО [8].

Найважчим із усіх чотирьох питань (так би мовити, “на засипку”) є, звичайно, останнє – “з якою метою?”

Одну з версій – що малюнки Наски могли бути грандіозним астрономічним календарем, – вперше висловив ще Пол Косок. Тривалий час цю гіпотезу поділяла й Марія Райхе. Але якби це було так, то де ж обсерваторія, з якої мали б проводитися спостереження? Зрештою, згаданий уже Д. Хокінс у 70-х роках провів декілька польових спостережень і, задіявши сучасні методи вимірювання та комп'ютерного моделювання, зробив висновок, що небесними орієнтирами можуть бути хіба що 20 ліній. Більшість же ліній має найрізноманітніші напрями, тож навряд чи можна твердити про суто астрономічне призначення цих креслень. Проте той же Хокінс назвав комплекс у пустелі Наска “замороженою математикою”.

Тепер щодо польотів. Можливість існування літальних апаратів, легших за повітря, в інків або їхніх попередників теоретично не виключена, й це підтвердили експерименти американця Біла Спорера, який, знайшовши рештки тканин, набагато міцніших за ті, які нині використовуються у виробництві парашутів і повітряних куль, а також зображення останніх на кераміці, вирішив виготовити аеростат лише з тих матеріалів і за тими технологіями, що, на думку Б. Спорера, могли бути доступними індіанцям Наски. Впевненості додавала й старовинна інкська легенда про хлопчика Антаркві, котрий допомагав своєму народові у війні, літаючи над укріпленнями супротивника й сповіщаючи про розташування ворожих загонів. Наприкінці 1975 року було здійснено перший пробний політ, який (аеростат пролетів усього 100 метрів) лише довів, що стародавні люди, в принципі, могли підійматися в повітря. Але таємниць від того не стало менше – по-перше, не надто прояснилася суть знаків (орієнтири для посадки літального апарата?), по-друге, так і залишилася незрозумілою мета цих польотів. Можливо, це був старовинний поховальний обряд і в повітря запускали померлого вождя, щоб створити для оточення ілюзію його шляху на небеса... А може, це були якісь військові операції (чи не була Наска тогочасним “полігоном”?) – інакше звідки було б узятися легенді про хороброго Антаркві? Окрім того могла бути й метеорологічна мета запуску аеростатів...Уже в 60-х роках Еріх фон Денікен висловив припущення, що Наска була ні більше, ні менше, як “древнім космодромом”, а малюнки – своєрідними орієнтирами для інопланетян (ті, хто бачив фільм “Спогад про майбутнє”, мабуть пам'ятає його заключний акорд із панорамою Наски). Гіпотеза письменника була невдовзі спростована Марією Райхе, котра довела, що ґрунт Наски досить м'який для того, щоб пустеля слугувала за посадковий майданчик для важких кораблів.

Однаке, “космічні” версії виявилися живучими. Згадана вже Алла Білоконь є якраз прихильницею теорії, за якою “панно” Наски є наслідком творчості Іншого Розуму. На відміну від фон Денікена дослідниця набагато переконливіше аргументує свої припущення (в цьому можна пересвідчитися, прочитавши її публікації на інтернет-сайтах <http://www.alla-belokon.narod.ru> та <http://www.nazca-ru.narod.ru>). Зрештою, посланням із далеких світів не обов'язково було приземлятися на плато – своє послання вони могли написати-намалювати, перебуваючи високо над ним у своїх апаратах.

У Перу геогліфи знайдено не лише на цій території. За 10 кілометрів від Наски знаходиться плато Пальпа Пампа з безліччю подібних малюнків, смуг та ліній (є навіть мандала – сакральне зображення, поширене в індуїзмі та буддизмі, – й це при тому, що Індію й Америку розділяють тисячі кілометрів). А чим слугував гігантський тризуб (або “Андський Канделябр”) на схилі гори у затоці Паракас, що його добре видно і з океану, і з повітря?



“Андський Канделябр”.

Автор: Charles Gadbois ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Candelabro_de_Paracas_02.JPG?uselang=ru

Маяком для моряків чи повітроплавців? Доінкським сейсмографом, як припускав іспанський учений Бельтран Гарсія? Чи “паспортом Землі” із заведеною історією людської цивілізації, що його залишили землянам прибульці з сузір’я Лева, як стверджував російський дослідник пара-нормальних явищ Валерій Хачанов [106]?

Питання лишаються відкритими...

“КОЛИСКА АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛЮДИНИ” ЧИ МІСЦЕВИЙ ВІЯВ ЕТНОРОМАНТИЗМУ?

Що таке “Ворота Сонця”? – І знову фон Денікен. – Обсерваторія в Андах. – Токсодон на стародавньому барельєфі? – Колекція доктора Кабрери. – “Ворота Пуми”. – Падіння “другого Місяця”. – Наслідки “Війни Богів”? – Погляд реалістів. – Крапку ставити рано.

Продовжуємо мандрівку Південною Америкою. Нині шлях наш проляже до Болівії, а саме – до високогірного міста Тіауанако в Андах.



“Ворота Сонця” в Тіауанако.

Автор: Mhwater ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zonnepoort_tiwanaaku.jpg

Вперше про існування цього дивного міста (точніше, славнозвісних “Воріт Сонця” або Інті-Пунку), я довідався, ще будучи п’ятикласником. Здається, вже говорив, що цікавився, як і багато моїх ровесників, фантастикою. Так от, у повісті російських (тоді – радянських) авторів Валентина Річа та Михайла Черненка “Мушкетери”, присвяченій пошуку на Землі слідів інопланетних візитів (про неї теж уже мовилось), натрапив на епізод, коли одному з персонажів – журналістові Леонідові Серьогіну, – дали довжелезний список історичних пам’яток невідомого походження:

“Леонід пробіг очима кілька назв, які ні про що йому не говорили, чомусь усі вони на першій сторінці вони починалися з літери “А”. Він перегорнув сторінку, другу... п’яту... Те ж саме. Зовсім розгубившись, Серьогін відкрив останню сторінку. Там номер 784 означає якісь “Ворота Сонця” [100, 182].

Десь через рік, читаючи виданий “Веселкою” український переклад книги Олександра Кондратова “Від таємниці до знання”, знайшов опис Інті-Пунку в розділі “Таємниці стародавнього Перу”: “...здоровенний портал із монолітних кам’яних блоків, прикрашених барельєфами” [60, 175]. Варто сказати, що Кондратов був не зовсім точним, оскільки 10-тонним монолітом є, по суті, сама пам’ятка, й вона, далєбі, не найважча – в місті можна знайти блоки, вага яких досягає більше 100 тонн! І це при тому, що найближчі поклади аналогічної гірської породи містяться на відстані не менше, аніж за 5 кілометрів від Тіауанако – отже, камінні заготовки треба було якось транспортувати. Як же це вдалося людям, що не знали колеса?

І, нарешті, – вікопомний 1973-й... У західнонімецькому фільмі “Спогади про майбутнє” не останнє місце відводилося дивам Тіауанако і, зрозуміло, “Воротам Сонця”, причому, придбавши квиток до кінотеатру, глядач міг уже на

власні очі побачити болівійський шедевр із зображенням божества, осяяного променями світла, на центральному барельєфі та якихось дивних істот на численних бічних барельєфах. І не просто побачити, а й спробувати розв'язати пропоновану задачу, умови якої були такими: Тіауанако знаходиться на відстані 30 кілометрів від озера Тітікака, а поміж тим на деяких спорудах помітний вплив дуже давньої водної ерозії – отже води озера колись сягали сходів храму (щоправда, не було зрозуміло, чи йдеться про Каласасайю, фрагмент стіни якої лише моментом потрапив у фільм, про Напівпідземний храм а чи про “піраміду”-курган (за деякими даними – фортецю) Акапану, які “не удостоїлись” уваги оператора). Швидкість відступання вод (якщо хоч трохи вірити картині) – 3 міліметри на рік. Поділивши нинішню відстань від озера на цю швидкість мала б означати приблизний вік стін Тіауанако. Ясна річ, що у глядача, якщо він брався розгадати цю арифметику, виходила цифра у 10 мільйонів літ. Людини, за даними офіційної історії, на Землі в той час нібито не існувало, тож напрошувалося питання – а хто ж заснував і побудував це місто? Мета підкинути глядачеві думку про прибульців із Космосу була очевидною (це було помітно навіть у ракурсі, в якому знято “Ворота Сонця” – здалеку центральний барельєф нагадує... астронавта у скафандрі), хоч автори фільму і стверджували, що вони нічого нікому не нав'язують і не доводять (довести повинна наука). До слова скажу, що вести мову про “відступання вод” Тітікаки неправомірно – навпаки, існує тенденція до прибування води, про що можуть свідчити знайдені на дні озера стародавні будівлі.

Налякані можливою “епідемією” богошукацтва, вчені невдовзі піддали “Спогади про майбутнє” нищівній критиці (тих, хто зацікавиться цим питанням, пропоную знайти в бібліотеці чи мережі й прочитати добірку “История: факты и домыслы”, вміщену в 7-му числі часопису “Наука и жизнь” за 1973 рік [64, 74–94]), але таємниць від того не поменшало. Як і у випадку з малюнками Наски, вічні питання (“хто?”, “коли?”, “як?” і “з якою метою?”), виникають у Тіауанако ледь чи не на кожному кроці.

На перше з вищеназваних питань інкські перекази відповідають однозначно – місто “за одну ніч” збудував верховний бог Кон-Тікі Віракоча (власне, його культ був поширений на цих землях ще задовго до інків), і саме там він сотворив Сонце.

Судячи з самої назви Інті-Пунку – “Ворота Сонця” – за народними уявленнями, Денне Світило, мало сходити й заходити через ці ворота (недарма ж більшість учених погоджується, що на барельєфі зображений сам Віракоча). Це виразно натякає на астрономічне призначення пам'ятки. Зрештою, обсерваторією (подібно до Геліополісу в Єгипті та Стоунхенджу у Великій Британії) багато хто вважає й Каласасайю – оточений кам'яною стіною широкий майдан, до якого ведуть сходи, витесані з цілого шматка каменю і де стоять згадані вище “Ворота Сонця”.



Тіауанако. Брама й сходи храму Каласасайя.

Автор: Marc Davis ■

Фото з сайту

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Puerta_y_escalinata_del_templo Kalasasaya Tiwanaku Bolivia.jpg?uselang=ru](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Puerta_y_escalinata_del_templo_Kalasitasaya_Tiwanaku_Bolivia.jpg?uselang=ru)

Каласасайю ще називають храмом, що, до речі, теж будить асоціації з бездаховими храмами Му (до речі, два стовпи на старих дореставраційних світлинах входу до споруди напрочуд схожі на підводні утворення біля Монумента Йонагуні).

Характеристика Тіауанако як велетенського астрономічного календаря вперше прозвучала з вуст невтомного й романтично налаштованого дослідника “міста Віракочі” – болівійця австрійського походження Артура Познанського (1873 – 1946). Пан Артур, якого називають “апостолом Тіауанако”, вважав місто “колискою американської людини”. Споруджено його, на думку вченого, за 15 000 літ до нашої ери (щоправда, згодом він схильний був погодитися й на пізніші дати – 10 050 і навіть 4050 рік до Р. Х.) [86]. Інший ентузіаст і романтик – теж австрієць, автор книг “Переказ про Атлантиду” та “Місяць, міфи і людина” Ганс Шиндлер-Белламі, – пішов у визначенні віку Тіауанако ще далі: він стверджував, що місто було створене... 250 000 років тому [60, 176] й розташовувалося тоді на острові чи материку Андинія (аналог Му?) в Тихому океані [59, 64]. Озеро Тітікака було на той час морською затокою. Взагалі на думку, що Тіауанако міг знаходитися на рівні моря, можуть наштовхнути відбитки летючих риб на стінах деяких вцілілих споруд – так, згаданий уже А. Познанський висував свого часу гіпотезу про портове призначення Пума-Пунку – загадкової споруди (чи споруд), чії руїни знаходяться неподалік від Тіауанако [112]. Але час підняття Анд сучасні вчені відносять, як уже знаємо, до третинної епохи.

Приголомшливою для дослідників стало ототожнення однієї з зображених на календарі тварин із токсодоном – ссавцем, що жив у період від 3,6 мільйонів до 13 тисяч років тому [136]. Зрозуміле для інків питання – “хто ж будував усе це?” (й справді, в ті далекі часи Землю могли населяти хіба що боги) – для нас так і залишається відкритим, а отже, не бракує й версій. Дехто вважає, що варто переглянути хронологію появи *Homo sapiens* і “відсунути” її ледь чи не в епоху динозаврів. При цьому історію своєї країни (скажімо, Болівії або ж Перу) етноромантики, звісно, виводять із тієї ж таки прадавнини.

У 70-х роках ХХ ст. світ облетіла звістка про кам’яну “бібліотеку”, чи радше “картинну галерею”, зібрану доктором медицини з перуанського міста Іки Хав’єром Кабрерою Даркеа (1924 – 2001). Вражала не лише кількість експонатів (деякі з них були вагою до двох центнерів), але й зміст малюнків, що розповідали про якусь дуже давню цивілізацію, яка нібито існувала десятки, а то й сотні тисяч літ колись на південноамериканських теренах і, можливо, навіть на деяких землях Океанії. Творцями її сеньйор Кабрера вважав представників невідомої науці “розумної” гілки неандертальців, а слідами їх діяльності – ідолів острова Пасхи, велетенські малюнки в пустелі Наска, фортецю Мачу-Пікчу, і, зрештою, циклопічні споруди Саксауамана й Тіауанако [48, 84]... Цим “розумним неандертальцям” було відоме колесо, вони добре знали астрономію, причому вивчали небо за допомогою вже наявних тоді телескопів, уміли виплавляти метали, а тодішні медики володіли мистецтвом трансплантацій органів (зокрема серця), що, як ми знаємо, стало доступним лише у минулому столітті. Була й своєрідна “авіація” – приручені птеродактилі (літаючі ящери), а фігури Наски, таким чином, слугували посадковими смугами на доісторичних “аеродромах”. Сила цієї гіпотетичної цивілізації полягала в умінні цілеспрямовано експлуатувати природу, точніше, її фауну. Після чергового зледеніння, – коли тварини, які були для тогочасних людей і “кранами”, й “тягачами”, і навіть “літаками”, вимерли, – настав край і “розумним неандертальцям”, бо ж іншого джерела енергії, окрім сили тварин-гігантів, у них не було...

Усе це виглядало дуже екзотично, проте не можна не помітити цілого ряду “нестикунків”. Наприклад, історія з “прирученням динозаврів” могла б бути лише за умови, що люди існували уже в мезозої, або ж гігантські рептилії в деяких місцях дожили до четвертинного періоду (зображення їх на кераміці та тканинах дають змогу припустити, що певні види збереглися і в історичну епоху – адже й досі то там, то тут з’являються повідомлення про живих динозаврів, та й виглядають вони на каменях Іки на диво реалістично). Але навіть якби такий прецедент існував, у позаземний простір птерозаври літати не могли, а карта з колекції Кабрери, що містить обриси материків явно доісторичної давності, мусила б передбачати саме зйомку з космосу.



*Мапа із зображенням Північної й Південної Америки,
Му та Атлантиди на одному з каменів Іки.*

Автор: **Brattarb** ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ica_stones18.JPG?uselang=ru

“То, може, неандертальська протоцивілізація мала у своєму розпорядженні космічні кораблі?” – запитаєш ти. “І при цьому не мала писемності?” – відповім, як в Одесі, також питанням. Не варто, мабуть, виключати того, що деякі роботи – особливо це стосується малих каменів, які легше транспортувати для продажу, – можуть бути майстерними підробками, здійсненими вже у XX ст. за допомогою відповідних часові технічних засобів. Інша (більша) частина малюнків (на великих каменях), напевно, є таки оригіналом і, найрадше, належить не до якихось допотопних часів, а до періоду правління інків, котрі, як відомо, письмом не користувалися через заборону правителів і жерців. Непропорційність будови людських фігур є нічим іншим, як звичайною стилізацією і з “неандертальством” не має нічого спільного. Те ж можна сказати й про “коня”, який міг бути стилізованим зображенням... лами. “Трансплантація органів” може виявитися звичайним розтином трупа з метою вивчення будови організму (відомо ж, що трепанацію черепа інкські лікарі робили досить вправно) або ж вилученням внутрішніх органів із тіла вбитого ворога як трофеїв.

Телескопи? Коли йтиметься про Стоунхендж, ти, читачу, зможеш довідатися, що існування астрономічної оптики до Галілея й Кеплера у принципі теж можливе.

Повозки? О. Горбовський згадує про знахідку іграшкових візочків на чотирьох колесах під час розкопок на землях майя – як відомо, теж “безколісних” [30, 89]. Чи не було колесо для стародавніх аборигенів Центральної й Південної Америки лише “добре забутим (чи забороненим) старим”?

А от “аерокосмічна карта” не дає змоги однозначно відповісти на питання про її походження. Одне можна сказати з певністю – ні інки, ні, тим паче, якісь гіпотетичні неандертальці до створення цього артефакту не можуть бути

причетними. Тоді хто? І взагалі, що це? Своєрідний латиноамериканський аналог Чандарської мапи? Блискуча містифікація? Чи, може, взагалі щось “третє”, поки що незбагненне для нас?

Та повернімось до Тіауанако, точніше до його астрономічних загадок. Коли розглядаєш віртуальні макети міста, складається враження, що Інті-Пунку знаходиться не на місці – надто вже вирізняється портал на тлі Каласасайі й не вельми вписується в її загальну архітектуру. Можливо, його перенесли сюди пізніше, але коли, як і звідки? Якщо вважати прохід у “Воротах” візиром (на кшталт трилітів Стоунхенджу), у якому Сонце мало б з’являтися в часи, наприклад, рівнодення чи сонцестояння, то де ж аналогічні споруди? Їх немає, окрім дещо схожої на Інті-Пунку Місячної Брами (назва умовна), яка могла бути й не візиром, а звичайним входом до одного з храмів.

Інша річ – згадані вже Пума-Пунку (“Ворота Пуми”) – руїни, розташовані десь за кілометр від Тіауанако. Досі неможливо довідатися про призначення й хоча б гіпотетичний зовнішній вигляд Пума-Пунку у “кращі часи. Важчнні кам’яні блоки (є серед них і “Н”-подібні, й “П”-подібні) зі зробленими в них нішами (чистота роботи, відшліфованість граней може хіба що навіяти думку про їх “промислове виробництво” за наявності якоїсь особливої, ледь не сучасної техніки, а не примітивних знарядь) створюють враження складників якоїсь конструкції (на деяких блоках є сліди металевих стяжок). Архітектурний стиль (якщо його можна так назвати) в цілому збігається зі стилем “Воріт Сонця” – на Інті-Пунку теж можна знайти подібні ніші (як більших, так і менших розмірів), виконані з такою ж досконалістю. Можливо, “Ворота Сонця” були все-таки не візиром, а теж входом – тільки до Пума-Пунку. Але як же вони опинилися за кілометр від основної споруди? Яка сила могла їх туди відкинути?



Монолітні кам’яні блоки Пума-Пунку.

Автор: Brattarb ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Puma_Punku2.jpg?uselang=ru

Чимало вчених-романтиків, як уже говорилося, вважає Тіауанако спадщиною якоїсь високорозвиненої допотопної цивілізації. Однак відомий російський таїнознавець, автор книги й серії фільмів під назвою “Перу й Болівія задовго до інків” Андрій Склярів (до речі, не прихильник версії про астрономічне призначення Каласасайі та “Воріт Сонця”), побувавши у “столиці Віракочі” й дослідивши разом із колегами її руїни (зокрема ті, що в Пума-Пунку), зробив висновок: Тіауанако й Пума-Пунку були засновані *після* потопу [112]. Та й місцеві легенди стверджують, що Віракоча владарював на цих землях у *післяпотопні* часи.

Настав час ізнову згадати інкську легенду про творення Сонця та будівництво Тіауанако “за одну ніч”, а заодно й перекази різних народів про всесвітню катастрофу (потоп), після якої настали темрява й холод. “Одна ніч” могла тривати багато років і, можливо, цілі покоління проживали вік у мороці, а ті, кому пощастило дочекатися появи Денного Світила, тлумачили цю подію як “сотворіння Сонця богами”. Представники високої техногенної цивілізації (земної чи інопланетної), які, будучи попередженими про катастрофу, встигли вкритися у “ковчехах” – не лише водних, а й, можливо, небесних (космічних станціях?), по завершенні потопу (коли більшість населення планети тільки приходило до тями після лиха) могли спорудити тіауанакське диво, як своєрідну “оазу” для проведення подальших досліджень. Звичайно, для цього потрібна була особлива, просто-таки фантастична апаратура, яка давала б змогу жити й працювати в умовах неабиякого холоду, темряви та отруєного повітря (надпотужна освітлювальна техніка, скафандри з терморегуляторами й кисневим забезпеченням тощо). Ясна річ, що лідер цих надінтелектуалів, яких місцеві жителі сприйняли як богів, міг залишитися в їх пам’яті як великий Віракоча.

Чим же були “Ворота Пуми” для носіїв протоцивілізації? На це питання не дає прямої відповіді навіть вельми сміливий у версіях А. Склярів. Однак він припускає, що у нішах конструкції Пума-Пунку колись були вмонтовані складні й потужні апарати невідомого призначення (тож “споруда” могла бути й науковою лабораторією, і обчислювальним центром, і навіть пунктом космічного зв’язку).

Як же загинула ця цивілізація? Якої ж сили мала бути катастрофа, що “Ворота Сонця” були відкинуті аж на територію основного комплексу Тіауанако? І коли, врешті, це сталося?

Не наполягатиму ні на чому, але нагадаю, що в сусідній Аргентині є місцевість, яка називається Кампо-дель-Сьєло, себто “Небесне поле”. На цьому місці здавна знаходять рештки залізного метеорита, є чимало кратерів, найбільший із яких у діаметрі має 100 метрів. За легендами, тут колись упав із неба вогонь. Дослідження решток обвугленого дерева на місці падіння, дали змогу припустити, що відбулося це десь 4 – 6 тисяч літ тому [53]. На початку 60-х

років минулого століття легендами і знахідками на Кампо-дель-Сьєло зацікавився американський учений, професор Колумбійського університету Вільям Кессіді. Він не лише виявив силу-силенну фрагментів небесного гостя, а й звернув увагу на те, що під час звичайного вибуху великого метеорита в атмосфері його уламки падають на Землю, розсипаючись еліпсом із поперечником близько 1, 6 кілометра, в той час як на Кампо-дель-Сьєло цей поперечник становить аж 17 кілометрів – більше того, дрібні уламки експедиція знаходила й у Чилі, за 1000 кілометрів на захід від епіцентру!

На цьому сенсаційні відкриття не завершилися. Небесне тіло впало на Землю не з навколосонячної орбіти, а з навколоземної, тобто було, по суті... другим Місяцем. Чи не тієї приголомшливої давнини сягають фольклорні згадки про “Місяцеву матір”?

Поступово зближуючись із нашою планетою під дією земного тяжіння, “міні-дублер” Місяця, врешті, перетнув “межу Роше” й розпався на частини. Які це мало наслідки – судити важко, але прийнято вважати, що метеорит спричинив зміщення земної осі на 30° , активізацію тектоніки, затоплення певних ділянок суші (новий потоп), а в інших місцях, імовірно, навпаки – відступ вод. Можливо, саме про це й написано в папірусі Неферохо – одного з 7-ми найбільших мудреців Єгипту (2250 р. до Р. Х.): “Земля зовсім розсохлась, і все зникло... Сонце вкрилося млою, променів його не бачать люди... Світ перевернувся... Нема більше сонячної тіні... Ніхто не знає, коли буде полудень...” [68] А ще ж вплив ударної хвилі від вибуху – чи ж не могла вона не лише докотитися до Тіауанако, а й спричинити катастрофічні руйнування?

Проте, виявляється, є нюанси, які ставлять під сумнів метеоритну теорію. Той же Андрій Складов, проаналізувавши характер руйнувань у Пума-Пунку та на території основного комплексу Тіауанако, прийшов до парадоксального висновку: такий результат міг би мати... прицільний ракетний удар (чи серія ударів). Відомо, що в переказах багатьох народів збереглися згадки про страшну Війну Богів – чи не її прояви помітні в столиці Віракочі? Але хто ж був богами-переможцями? Ще одна цивілізація? І яка – земна чи космічна?

А. Складов вважає, що першобудівники Тіауанако цю війну програли, й саме тому серйозних спроб відродити місто в первозданному вигляді (з функціонуванням лабораторій Пума-Пунку) в подальшому не спостерігалось (був лише “косметичний ремонт” із боку пізніших культур). Та й не було з чого відроджувати – унікальну апаратуру переможці, очевидно, забрали з собою як трофеї, а може й не бажаючи, щоб вона дісталася дикунам, котрі нічого в тому не тямлять... [112]

Більшість науковців, однак, ототожнює архітектурний комплекс Тіауанако з однойменною культурою, що побутувала на землях Стародавнього Перу (включно з територією нинішньої Болівії) й поділяє історію цієї америндської

цивілізації на такі періоди: формування (1600 – 800 рр. до Р. Х.), до-міський (800 р. до Р. Х. – 45 р. після Р. Х.), класичний (45 – 700 рр. після Р. Х.) та імперський (700 – 1180, за іншими даними 1290 р. після Р. Х.). З занепадом імперії перестала існувати й столиця – принаймні вже інки називали його “мертвим містом” чи “містом мертвих”.

Однак це не означає, що все розставлено по полицях і в історії Тіауанако час ставити крапку, бо ж досі невідомо, який народ (не за легендами) розпочав будівництво міста, яка доля цього етносу – адже навіть учені, так би мовити, реалістичного напрямку (й серед них – німецький американіст Ганс-Дітріх Діссельгоф) не схильні заперечувати, що в глибших шарах тіауанакської землі можуть виявитися рештки давнішої культури чи навіть культур. Наскільки правдивими є повідомлення, що з X ст. до 1290 року імперією правили нащадки... вікінгів? Досі не цілком підтвердженою (але й не спростованою до кінця) є версія Тура Хейєрдала, щодо причетності тіауанакців до спорудження скульптур острова Пасхи та Маркізьких островів. І, врешті, як вдавалося стародавнім будівельникам перевозити брили кам'яної породи на досить великі відстані? Можливо, якийсь секрет знали тамтешні жерці?

Що ж до згаданих вище відбитків летючих риб – вони могли залишитися справді з третинного періоду, проте не на вже спорудженій стіні, а в покладах відповідної породи, сформованої до або в процесі підняття Анд.

БЛИЗЬКОСХІДНИЙ “БРАТ” ТІАУАНАКО

Місто Сонця в Лівані. – На чому стояв храм Юпітера? – Перекази про велетнів. – Знову інопланетяни? – Пошуки триватимуть.

Визначний український поет, перекладач, літературознавець Микола Зеров, учителюючи на початку 20-х років минулого століття в Баришівці на Київщині разом з Освальдом Бургардтом (тоді ще не Юрієм Кленом) та Віктором Петровим (котрий устиг побувати і Домонтовичем – єдиним “чистим” прозаїком серед неокласиків, – і радянським розвідником, відзначеним державними нагородами), створив вірш “Lucrosa”, де є такі рядки:

*Під кровом сільських муз, в болотяній Лукрозі,
Де розум і чуття — все спить в анабіозі,
Живем ми, кинувши не Київ – Баальбек,
Поодаль від розмов, людей, бібліотек
Ми сіємо пашню на неродюче лоно.
Часами служимо владиці Аполлону,
І тліє ладан наш на вбогім олтарі.*

*Так в давній Ольвії захожі різьбярі
Серед буденних справ і шкурної громади
В душі плекали сон далекої Еллади
І для окружних орд, для скитів-дикунів
Різьбили з мармуру невиданих богів.*

[46, I, 79]

Баальбек – місто, руїни якого знаходяться в Лівані, за 80 кілометрів на північний схід від Бейрута, колись було релігійним центром фінікійців, котрі й нарекли його Баальбеком на честь бога Ваала (Баала). Селевкіді – спадкоємці Олександра Македонського – звали його Геліополісом, себто містом Сонця. Римляни знали, що в Баальбеку чоловіки славляться своїм красномовством, а жінки – вродою, що там живуть найкращі флейтисти світу й височать величні храми.



Баальбек у 90-х роках XIX ст.

Автор: Dumas, Tancred R. (1830-1905) ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Baalbek_1890_PD.jpg

За римського владарювання окрасою Баальбеку був храм Юпітера (на сьогодні збереглися шість 20-метрових колон, які стали ніби “візитівкою” Близького Сходу – згадаймо однойменну книгу прози радянського письменника Миколи Тихонова, за яку той був удостоєний Ленінської премії). Та якими б величними не здавалися б рештки цього храму, ще більш грандіозними виглядають плити платформи, на якій він був споруджений, а спосіб кладки тераси взагалі незбагненний.

Кожна з трьох плит, що становлять “трилітон” (“диво трьох каменів”) у західній стіні платформи має понад 19 метрів завдовжки, понад 4 заввишки й понад 3 завширшки, має об’єм порядку 300 кубічних метрів і вагу майже 800 тонн. При цьому вони складені з такою “ювелірною” точністю, що навіть голку між ними не просунеш (це відзначав, до речі, колишній хранитель Баальбеку Мішель Алуф [45]). Підрахунки показали, що для того, аби тільки зрушити з місця бодай одного з цих кам’яних гігантів, потрібні зусилля не менш як... 40 000

чоловік! Окрім того, місцевість гориста (Баальбек знаходиться на висоті 1130 метрів над рівнем моря), рівнин немає, тож тягти брили волоком було б вельми проблематично. А їх же якось доправляли з каменярень до місця будівництва, а потім ще й піднімали на семиметрову висоту... До речі, в одній із таких каменярень поблизу Баальбека й досі лежить найбільша брила, яка так і не була використана (т. зв. “Південний камінь”). За розмірами і вагою вона далеко перевищує ті, що становлять “трилітон” (довжина – 23 метри, ширина – 5,3, висота – 4,55, маса близько 1000 тонн). Місцеві мешканці називають цей камінь “материнським” і вірять, що він допомагає при безплідності [41].



Баальбек. “Материнський” камінь.

Автор: Ralph Ellis ■

Фото з сайту

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Baalbek-stoneofpregnantwoman.jpg>

Кому ж під силу були в ті часи такі вантажі? Римлянам? “Гігантоманія” римських правителів загальновідома й не лише у “монументальній пропаганді” своєї величі. Діяння імператорів неминуче записувалися в літописах-анналах. Проте жоден із кесарів не взяв на себе сміливість твердити, що фундамент для храму Юпітера був зведений саме за його правління. Тему терас Баальбеку римські (як і грецькі) джерела просто ігнорували.

Фінікійці? Цей народ славився у давнину міцними традиціями мореплавства й торгівлі. Якби спорудження терас-фундаментів було для фінікійців такою ж традицією, Баальбецьке диво було б не єдиним на цих землях. Тим не менше, інших таких споруд у горах Лівану не спостерігається. Ба більше, в деяких легендах стверджується, що священні камені Баальбеку лежали тут... вічно, себто були старовинними уже за часів Фінікії.

Арабські перекази розповідають, що в незапам'ятні часи Баальбеком правив цар Німрод. В одному з рукописів мовиться, що цей цар прислав велетнів, щоб ті відновили місто після всесвітнього потопу. Отже, судячи з усього, Німрод мав уціліти після катастрофи – отже, образно кажучи, й для нього мало б

знайти місце в Ноевому ковчезі. Проте в Біблії цар згадується як цілком післяпотопний персонаж – онук Хама, син Куша: “Куш же породив Німрода, він розпочав на землі велетнів. Він був дужий мисливець перед Господнім лицем. Тому то говориться: Як Німрод, дужий мисливець перед Господнім лицем. А початком царства його були: Вавилон, і Ерех, і Аккад, і Калне в землі Шінеар” (*Буття, 10: 8–10*).

За іншими легендами, Німрод був богоборцем і саме він був ініціатором будівництва т. зв. Вавилонської (насправді Баальбецької) вежі (адже й Вавилон і Баальбек означає, по суті, одне – “Брама Бога”).

До будівництва Баальбеку дехто вважає причетним і іншого (тільки вже допотопного) біблійного персонажа – Адамового сина Каїна. Саме там він намагався сховатися від гніву Божого після вбивства брата Авеля. Цей погляд, імовірно, поділяв Патріарх Маронітської католицької церкви Лівану Естфан Бутрос ель-Довейгі (1630 – 1704), коли називав дату заснування Баальбеку – 133 рік від Сотворіння світу. Як відомо, Біблія не подає дат ні початку, ні кінця світу (датування Сотворіння, поширені серед різних релігійних громад – продукт пізнішого часу) і вказаний рік просто підкреслює, наскільки давнім є місто. Владика Естфан також згадував про велетнів, якими, за переказом, Каїн заселив Баальбек і які згодом були знищені потопом за свої беззаконня.

Це певною мірою перегукується з початком 6-ї глави біблійної Книги Буття: “І сталося, що розпочала людина розмножуватись на поверхні землі, і їм народилися дочки. І побачили Божі сини людських дочок, що вродливі вони, і взяли собі жінок із усіх, яких вибрали. І промовив Господь: «Не буде Мій Дух перемагатися в людині навіки, бо блудить вона. Вона тіло, і дні її будуть сто і двадцять літ». За тих днів на землі були велетні, а також по тому, як стали приходити Божі сини до людських дочок. І вони їм народжували, то були силачі, що славні від віку. І бачив Господь, що велике розбещення людини на землі, і весь нахил думки серця її тільки зло повсякденно. І пожалкував був Господь, що людину створив на землі. І засмутився Він у серці Своїм. І промовив Господь: «Зітру Я людину, яку Я створив, з поверхні землі, від людини аж до скотини, аж до плазунів, і аж до птаства небесного. Бо жалкую, що їх Я вчинив». Але Ной знайшов милість у Господніх очах” (*Буття, 6: 1–8*).

У 2-й главі апокрифічної Книги Еноха (ефіопської) про діяння повергнутих янголів на Землі й розгул гріха, що призвів до катастрофи, мовиться докладніше:

“І сталося, - після того, як сини людські помножилися в ті дні, в них народилися вродливі й чарівні доньки. І янголи, сини неба, побачили їх, і зажадали їх, і сказали один одному: «Давайте виберемо собі жінок серед синів людських і народимо собі дітей. І Сем'яза, начальник їхній, сказав їм: «Я боюся, що ви не захочете здійснити це, і тоді я сам повинен буду покутувати

цей великий гріх»”.

Тоді всі вони відповіли йому і сказали: «Ми всі поклянемося клятвою й зобов’яжемося одне одному закляттями не полишати цього наміру, а здійснити його».

Тоді поклялися всі вони разом і зобов’язалися в цьому всі один одному закляттями: було ж їх усього двісті. І вони спустились на Ардис, що є вершиною гори Єрмон; і вони назвали її горою Єрмон, тому що поклялися на ній і прорекли один одному закляття (...) І вони взяли собі жінок, і кожен вибрав для себе одну; і вони почали входити до них і змішуватися з ними, й навчили їх чарам та закляттям, і відкрили їм зрізання коренів та дерев. Вони зачали й народили велетнів, зріст яких був у три тисячі ліктів (...) І явилось велике безчестя й багато непотрібств, і люди грішили, і всі шляхи їх пішли в розпусту” (1 Енох, 2: 1–6, 8, 9, 15 [58])

Як бачимо, і в канонічних книгах Біблії, й у старозаповітних апокрифах, і у фольклорі йдеться про якусь расу гігантів і зазвичай саме їм приписується авторство мегалітичних споруд. Велетнями вважали невідомих будівників Тіауанако, високим зростом відзначалися творці Нан-Мадолу Олосіпа та Олосопи, Монумент Йонагуні також, за переказами, постав не без участі гігантів. Зрештою й в історії з відродженням Баальбеку після потопу напрошується аналогія з аналогічним будівництвом у Тіауанако (цар Німрод тут ніби відіграє роль латиноамериканського Віракочі)

Час від часу з’являються повідомлення про знаходження останків людей чи антропоморфних істот, набагато більших від людини сучасного типу. Але не варто виключати й символічного змісту давніх легенд: гігантизм загадкової “надраси” може бути образним визначенням надзвичайної гордині її представників. Знаючи, що місцеве населення сприймає їх як богів, носії високорозвиненої техногенної цивілізації почали цим користатися з метою владарювання над людьми і, зрештою, самі повірили у власну божественність (тема Німрода-богоборця).

У більшості легенд новітнього часу – як і у випадку з Тіауанако, – роль таких велетів найчастіше виконують прибульці з Космосу. Ім’я одного з популяризаторів подібних гіпотез Еріха фон Денікена уже згадувалося в цій книзі (і згадуватиметься ще неодноразово). Однак цей автор мав своїх однодумців і у колишньому СРСР. На початку 60-х, у зв’язку з освоєнням космічного простору, значного поширення набули статті вченого Матеста Агреста, в одній з яких (“Космонавти давнини”) він намагався обґрунтувати закладення Баальбецьких плит ось таким чином: “Можна припустити, що обстеження Сонячної системи космонавти здійснювали малими кораблями, стартуючи з Землі. Для цього їм, можливо, було потрібно добути на Землі додаткове ядерне паливо і збудувати спеціальні майданчики й сховища. Вони

також, поза всяким сумнівом, повинні були залишити пам'ять про своє перебування на Землі” [2]. І ставив питання про ймовірну належність Баальбецької тераси та низки інших пам'яток саме до інопланетян.

Але як тоді пояснити сліди зубил на вже згаданій невикористаній “циклопічній” плиті в каменярні поблизу Баальбека? Адже зубило і ракети аж ніяк не можуть поєднатися в свідомості навіть запеклого ентузіаста космічних палеоконтактів. Більше того, саме цієї плити бракувало при закладенні тераси і її, замінили на кілька менших і легших. Чи стали б це робити космонавти чи атланти, яким із їхніми технологіями й “море по коліно”? Напевно, ні. Одне сліди зубил на плиті можуть відноситися й до пізніших – фінікійських, а то й римських часів. А заміна “циклопічної” плити меншими і легшими зовсім не обов'язково мали бути зумовлені труднощами з транспортуванням – схоже, будівники просто поспішали (скажімо, перед загрозою якоїсь катастрофи або ж скоряючись наказу своїх начальників швидше повертатися додому)...

Незалежно від того, підходить Баальбек зі славетною терасою під роль “малого космодрому”, а чи ні – це не применшує величності й значущості таких споруд у минулому, бо ж вони свідчать щонайменше про прагнення древніх до увічнення Прекрасного, і водночас не дають підстав для повного заперечення можливості палеоконтактів. От тільки сліди перебування інопланетних цивілізацій на Землі – мабуть, зовсім іншого характеру. Адже споруди – навіть найнадійніші, – з часом усе ж піддаються ерозії, й залишаючи щось у спадок, космічні гості насамперед повинні були потурбуватися про збереження урочих знаків нетлінними, і хтозна, може, не те і не там ми шукаємо?

Пошуки без помилок неможливі, але нерідко ведуть до нових відкриттів. І та обставина, що Таїна може колись відкритися тобі, читачу, не видається авторові цих рядків надто неймовірною.

ПІРАМІДИ, “ВІЧНІ ЛАМПИ” ТА ДЕЯКІ ІНШІ ЄГИПЕТСЬКІ ТАЄМНИЦІ

Загадки пірамід. – Скільки років єгипетській цивілізації? – Сфінкс і Всесвітній Потоп. – Повітряний флот фараонів. – Чи варто “зациклюватися” лише на інопланетянах та атлантах? – Нерозгадані секрети “вічних ламп”. – Фенікс: чи був він птахом?

Коли при малій дитині сказати слово “піраміда”, певен, що це викличе в неї асоціації лише з двома видами іграшок, які мають назву пірамідок. Одна з них складається з дерев'яних або пластмасових коліщаток із отворами, які пропонується поставити одна на одне так, що б найбільше було знизу, а найменше – вгорі. Опорою для пірамідки слугує паличка, яка має конусопо-

дібний чи сфероподібний верх. Її треба вставити в отвори у коліщатках. Таку забавку (в дерев'яному варіанті) мали ще наші прапрабабусі й прапрадідусі. Інший варіант (уже породжений XX віком) за принципом застосування нагадує всесвітньовідомий кубик Рубика – тільки у формі тригранної пірамідки.

Не знаю, як у кого, але в часи мого раннього дитинства піраміди асоціювалися саме з першою із названих іграшок. І лиш напередодні мого вступу до першого класу я прочитав у журналі “Піонер”, що у Єгипті під час розкопок східчастої піраміди фараона Джосера було знайдено мумію жінки на ймення Хека [39, 65]. А по радіо у виконанні незабутнього Марка Бернеса нерідко звучала пісня Яна Френкеля “Напиши мне, мама в Египет”, де молодий хлопець писав до матері в Радянський Союз листа, в якому, розповідаючи про нелегкі умови праці будівників Асуанської ГЕС (“Жар пустыни нам щёки щипет и песок забивает рот...”), висловлював надію на перетворення цього спекотного краю:

*Будет море – мы это знаем, –
Будет небо в морской пыли...*

Так, зрештою й сталося: влітку 1967 року Асуанська гідроелектростанція дала перший струм, а за греблею утворилося одне з найбільших на планеті штучних озер. Особливо популярним у тодішній пресі та науково-популярній літературі стало порівняння з пірамідою Хеопса, що досягала на час побудови майже 147-метрової висоти – мовляв, за даними давньогрецького історика Геродота одне з семи чудес будували впродовж двадцяти років сто тисяч чоловік, а Асуанську ГЕС, яка за об'ємом перевищує славетну піраміду в 17 разів, збудували за 7 літ із набагато меншою кількістю робітників.

Та суто про піраміди, їхній вигляд і призначення з точки зору офіційної науки (гробниці фараонів) я довідався книги відомого популяризатора науки Івана Депмана “Світ чисел”. Видання було гарно ілюстроване у кольорі й містило зображення пірамід та процесу їх побудови, як його уявляли собі автор книги й художник (якщо мені не зраджує пам'ять, авторство малюнків належить Юрієві Кисельову).

Професор Депман дивувався математичним знанням стародавніх єгиптян, тій точності, з якою були спроектовані й побудовані піраміди. Одначе він застерігав від помилкової думки, що такі знання мали всі без винятку мешканці тогочасного Єгипту [33, 23]. Монополію на знання надійно тримали в руках жерці, в яких було вдосталь часу, щоб спостерігати за небом, вивчати властивості чисел і фігур, роздумувати над законами Буття, аналізувати, порівнювати, робити відкриття тощо. Результати цих відкриттів старанно приховувалися від основної маси населення. Для цього були щонайменше дві причини: з одного боку, чим менше народ знає, тим ним легше керувати, а з іншого – потрапивши до рук, чи то пак, мізків інтелектуально розвиненої, але неврівноваженої чи озлобленої людини, ці знання могли бути використані з лихими намірами...

Велич пірамід не залишала байдужими навіть прагматиків-завойовників. Крилатими стали слова Наполеона Бонапарта, враженого грандіозним видовищем: "Солдати, сорок віків дивляться на вас із висоти цих пірамід!"

Найбільша з цих споруд – піраміда Хеопса (Хуфу), 138 метрів заввишки (спершу було 146, 6 метрів) і з площею основи 53 тисячі квадратних кілометрів, цілком виправдовує звання Великої піраміди, і, власне, саме її виділяли як диво в античні часи. За підрахунками вчених, на її будівництво пішло близько 6,3 мільйонів тонн вирубаних у каменярнях та підданих ретельній



Піраміда Хеопса (Велика Піраміда).

Автор: **Berthold Werner** ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gizeh_Cheops_BW_1.jpg?uselang=ru

обробці кам'яних блоків. Ці блоки так щільно “підігнані” один до одного, що між ними неможливо просунути навіть лезо ножа.

Як правило, вважається, що піраміди – це гробниці правителів держави. Разом із фараонами єгиптяни ховали речі, яких ті могли “потребувати” після смерті, коштовності, а також тварин і навіть слуг. Велику піраміду в Гізі традиційно пов'язують з іменем фараона Хуфу (він же – Хеопс), посилаючись на повідомлення давньогрецького історика Геродота Галікарнаського (між 490 і 480 – бл. 425 р. до Р. Х.), котрому, зі свого боку, про це нібито розповіли єгипетські жерці.

Померлий фараон за уявленнями стародавніх єгиптян мав перетворитися на Озіріса, точніше в астральне втілення цього бога – Саху. Таку назву мало сузір'я Оріона, яке ще називали “царем зір”. Поява Оріона на півдні й означала перевтілення душі фараона в Саху-Озіріса – зоряне божество, яке постійно відроджується.

Помічено, що піраміди Хеопса, Хефрена та Менкаура орієнтовані на зорі “поясу Оріона” – Мінтаку, Альнілам та Альнітак, які знаходяться на однаковій

кутовій відстані одна від одної, більше того – на одній лінії, північно-західний кінець якої вказує на Альдебаран (α Тільця), а південно-східний – на Сиріус. Ця зоря була священною не лише для догонів, а й для стародавніх єгиптян, котрі вважали її втіленням богині Сопдет – одного з небесних проявів Ісиди (Ізиди) Вважалося, що з геліакічним (у променях світанку) сходом Сиріуса від сльози Сопдет розливається Ніл [50]. Період між двома такими розливами визнавався за календарний рік [111].

Висоти пірамід були прямо пропорційними яскравості зір “Поясу Оріона” – як це ми бачимо на таблиці:

Зоря	Позначення	Видима зоряна величина	Піраміда-відповідник	Об’єм піраміди	Первісна висота піраміди
Мінтака	δ Оріона	Коливається від $2,26^m$ до $2,14^m$	Менкаура (Мікеріна)	$260\,000\text{ м}^3$	65, 5 м
Альнілам	ϵ Оріона	$1,69^m$	Хеопса (Хуфу)	$2\,585\,000\text{ м}^3$ (первісний)	146, 6 м
Альнітак	ζ Оріона	Коливається від $1,72^m$ у максимумі до $1,79^m$ в мінімумі	Хефрена (Хафра)	$2\,211\,096\text{ м}^3$	143, 5 м

Такі паралелі мали, очевидно, дати зрозуміти, у яку з зір втілювався той чи інший фараон. Хеопс-Хуфу, як бачимо відповідає Епсилону Оріона (Альніламу)

Однак під час досліджень Великої піраміди ні мумії Хуфу, ані якихось розлогих біографічних чи хвальних написів не знайдено. Ця обставина відкрила “зелену вулицю” для сумнівів у поховальному (чи принаймні суто поховальному) призначенні піраміди й, відповідно, зливу гіпотез, покликаних пояснити, хто і для чого збудував це диво.

Обстоюються, зокрема, версії, згідно з якими комплекс на плато Гіза є, подібно до Стоунхенджу, астрономічною обсерваторією далекого минулого (такої думки дотримувався навіть дехто зі стародавніх учених – наприклад, неоплатонік Прокл, один із останніх філософів античності). Є дані, що в пропорціях пірамід, окрім сузір’я Оріона, зашифровані географічна широта їх розташування, радіус Землі, золотий перетин, число “пі”, пропорції людського тіла, модель Сонячної системи й ще багато чого. Орієнтація споруд далекого

минулого на астрономічні об'єкти – прерогатива не лише єгипетських пірамід чи Стоунхенджа – подібні закономірності властиві спорудам, знайденим у Європі (зокрема в італійській провінції Лекко), Азії (піраміди Китаю, гора Кайлас у Тибеті, яку відомий лікар і дослідник незвіданого, професор Ернст Мулдашев вважає не природним утворенням, а пірамідою, збудованою представниками ще лемурійської цивілізації), Африки, Америки (Чичен-Іца, Теотіуакан, Каласасайя та Акапана в Тіауанако, а також т. зв. “сонячні колеса” у США й Південній Канаді – різні за розмірами кільця, викладені з каміння й орієнтовані на Сонце, Альдебаран, знову ж таки на Сиріус та сузір'я Оріона – тільки цього разу на зорю Рігель [5, 43]).

Повертаючись до Великої піраміди, вкажемо й на версію, що Хеопс узагалі не мав до неї жодного стосунку і споруджено її не в 2644 – 2200 рр. до Р.Х., як вважає більшість єгиптологів, а ще в допотопні часи – скажімо, атлантами. Так, згідно з думкою прихильників теорії кореляції згаданих вище трьох пірамід із зорями “поясу Оріона” – Роберта Б'ювела, Едріана Джильберта та Грема Хенкока, – це явище спостерігалось задовго до офіційно визнаного часу постання перших державних утворень на території Єгипту (за Р. Б'ювелом – у 10 450 році до н. е. [20])

Які ж основні аргументи приголомшливої давності єгипетської цивілізації або ж її спадкоємності від Атлантиди?

З видання до видання (і на папері, й в Інтернеті) “гуляють” посилання на філософа-перипатетика Симпліція (VI ст. до Р. Х.), котрий нібито повідомляв про астрономічні записи єгиптян за 630 000 років, на візантійського історика Георгія Сніцелліуса (О. Горбовський чомусь називав його Снелліусом), в якого можна знайти згадки про стародавні єгипетські хроніки, що велися впродовж 36 525 літ, на Мартіана Капелу тощо, але це, так би мовити, інформація “з чужих слів” (Д. К. Льюїс, Е. Томас, О. Горбовський та ін.) – більшість оригіналів або не збереглася, або існує лише фрагментарно, й часто-густо не перекладена ні на українську, ні на російську, ані бодай на англійську мову. Тому звернуся до двох джерел, доступних для читачів як у паперовому, так і в електронному вигляді.

1. Як уже мовилося у розділі, присвяченому гіпотетичній цивілізації Пацифіди, Геродот писав про 341 покоління головних жерців Єгипту. Підрахунки, які він здійснив, показали, що жрецтво на території країни пірамід постало більш як за 11 000 літ до мандрівки славетного грека. Додавши час, що минув від Геродота до наших днів, отримуємо приголомшливу цифру – 13 000 зі значним “гаком”. Більше того, жерці повідомили Геродотові, що Сонце за цей час чотири рази (!) змінювало місце свого сходу [25], а це або натяк на якісь катаклізми, внаслідок яких змінювалися полюси й напрям обертання нашої планети, або ж принаймні свідчення того, що єгиптяни чи їхні попередники мали записи прецесії рівнодень упродовж т. зв. Великого Року Платона, тривалість якого дорівнює 25 920 земним рокам.

2. Діоген Лаертський (II – III ст. після Р. Х.) на початку своєї праці “Про життя, вчення та вислови знаменитих філософів” згадує (посилаючись на записи єгиптян) про спостереження за небом, які тамтешні жерці здійснювали впродовж 48 863 літ – від Пта-Гефеста до Олександра Македонського. За цей час, як стверджується, відбулося 373 сонячних та 832 місячних затемнення [36]. У російському перекладі М. Гаспарова число місячних затемнень, щоправда, “зменшене” до 332 [35, 63], хоч, можливо, йдеться про друкарську помилку (бо ж різниця між ὀκτακοσίας і τριακοσίας очевидна).

Цікаво стоїть питання й про Великого Сфінкса – вирубану з суцільної скелі статую напівлева-напівлюдини, яка знаходиться в тій же таки Гізі, поблизу піраміди Хефрена і офіційно вважається створеною десь 2600 року до Р. Х. Довжина статуї – 73 метри, висота – 20 метрів. Існують перекази про т. зв. “спів” чи “розмову” сфінкса – очевидно, йдеться про якийсь акустичний ефект, що згодом був утрачений.



Великий Сфінкс

Автор: User:Hamish2k ■

Фото з сайту

http://ru.wikipedia.org/wiki/Файл:Большая_кошка_из_Гизы.jpg

Традиційно вважається, що стародавні митці зобразили самого фараона, однак обличчя має виразні риси приналежності до екваторіальної раси й не збігається з іншими скульптурами Хефрена. У 1857 році французький єгиптолог Франсуа Огюст Фердінан Марієт (1821 – 1881) знайшов Інвентарну стелу, створену, судячи з усього, незадовго до перського завоювання. З напису на стелі можна було зрозуміти, що древню статую викопав і очистив від піску батько Хефрена – Хеопс (Хуфу).

Загадкою є сліди водної ерозії на самій скульптурі, тоді як сильних дощів, здатних викликати таку ерозію в Єгипті у III тис. до Р. Х. не було. Професор Бостонського університету Роберт Шоч вважає, що статую було створено між 7000 і 5000 роками до Р. Х., коли клімат краю ще не був сухим і справді там ішли дощі такої сили [15].

На думку ж іншого дослідника – Джона Ентоні Веста, – Сфінкс “народився” ще раніше – за 10 000 літ до н. е. [15] Певною мірою це перегукується з твердженням відомого американського ясновидця Едгара Кейсі (1877 – 1945) про спорудження Великої піраміди та Сфінкса в час між 10 490 и 10 390 роками до Р. Х. “Сплячий пророк”, як багато хто називав містера Кейсі, говорив, що документи й артефакти цивілізації атлантів зберігаються в “Залі літописів”, що розташована між лапами Сфінкса. Саме там, за словами Кейсі, викладено історію Атлантиди й подано опис катастрофи, що стала причиною її загибелі [42].

У світлі таких спроб віднесення побудови грандіозних пам’яток Гізи до часів, м’яко кажучи, “дофараонських” (це певною мірою перегукуються з переказами про часи, коли Єгиптом правили боги) не такою вже й нереальною може видатися думка, що ерозія Великого Сфінкса була спричинена катастрофою, згадки про яку збереглися в багатьох пам’ятках писемності, зокрема в Біблії – Всесвітнім Потопом.

Оригінальної версії дотримується згаданий уже Роберт Темпл, котрий присвятив єгипетській загадці книгу “Тамниця Сфінкса”, Зрештою, свою версію він виклав і у вступі до “Містерії Сиріуса”. Насамперед, на думку містера Темпла, фігура Сфінкса не надто й нагадує лева (відсутня грива, китиця на хвості, грудні м’язи біля передніх лап, спина зовсім пряма). Найперша аналогія, яка виникла у дослідника – з... собакою. Саме так у Єгипті зображали бога Анубіса. Тож логічно, що саме Анубіса первісно було поставлено для охорони храмів та пірамід жрецького містечка. Згодом, як чимало хто вважає, один із фараонів (можливо, й Хефрен), наказав надати пам’ятникові своїх рис. Так у Сфінкса-Анубіса з’явилася людська голова (до речі, розміри її щодо тулуба занадто малі, що дає можливість припустити пізніше втручання).

Водну ерозію пам’ятки Р. Темпл пояснює аж ніяк не потопом і не періодом дощів. Річ у тім, що статуя Сфінкса розташована у котловині, й дослідник припускає, що останню свого часу заповнювала вода. На те, що в Гізі води колись було набагато більше, аніж зараз, вказують залишки прадавніх колодязів та розкопані у 1995-1996 роках кам’яні підземні водоводи. Не зайве згадати й свідчення Геродота: “Коли Ніл затоплює країну, то над водою видно лише міста, які дуже нагадують острови Егейського моря. Бо всі інші частини Єгипту стають морем і над ним підіймаються лише міста. Коли відбувається таке, то судна вже не плывуть за течією ріки, але плавають над рівниною. Отже, щоб пливти, наприклад, із Навкратиди¹⁰ в Мемфіс, можна на судні проїхати повз піраміди” [25].

На думку Р. Темпла, Великий Сфінкс був оточений ровом, наповненим водою з Нілу або згаданих вище колодязів або ж знаходився посередині штучного озера (до речі про “острів, що його було створено каналом відведенням від Нілу” згадував і Геродот [25]). Під впливом вітрів, що дули з пустелі, вода билася об основу статуї. Це тривало впродовж кількох тисяч років – ось звідки ерозія [119].

Не стихають суперечки й навколо того, як єгиптянам, незнайомим із сучасною технікою, вдалося побудувати такі величні споруди. Прихильники офіційного напряму історичної науки посилаються на Геродота, який писав про будівництво піраміди Хеопса так:

“Працювали вони безперервно, ці сто тисяч людей навперемінно по три місяці. Так довгий час катувався в злиднях народ і було потрібно десять років для прокладання шляху, яким тягли каміння. (...) Для спорудження цієї піраміди, як кажуть, треба було витратити двадцять років. (...)”

Ось як було споруджено цю піраміду. Спершу її зробили в формі приступок, що їх одні називають прискалками, а інші сходами. Оскільки їй спершу надали такої форми, то додаткові камені підняли підйомниками, зробленими з коротких деревин. Від землі їх підіймали на перший ряд сходин. Щойно було піднято камінь на цей ряд, його клали на інший підйомник, поставлений на перший ряд, а з нього його підносили іншим підйомником на другий ряд, і скільки рядів сходин було, стільки було й підйомників, або той самий підйомник переносили по черзі на кожний ряд, скоро з підйомника знімали камінь, бо треба мені згадати про обидва засоби, як про них мені розповіли. Хоч як би там було, спершу вони заповнювали простори між кутами на горішніх частинах піраміди, потім заповнювали ті, що були нижчі від них і, нарешті, в тих частинах, що були ближчими до землі, в найнижчій частині. На піраміді було зазначено єгипетськими письментами, скільки було витрачено на сірмайю і на цибулю, і на часник для робітників, і, наскільки точно я можу пригадати те, що мені прочитав товмач і пояснив, було на це витрачено тисячу шістсот срібних талантів. І коли стільки було витрачено, то скільки ще довелося витратити на залізні знаряддя, якими там працювали, і на споживок і одяг робітників? Якщо на спорудження піраміди треба було стільки часу, як ми згадали, то до нього слід додати ще час, потрібний для вирубання каменів і на їхнє перевезення, а також на проведення підземного коридору, і все це, на мою думку, потребувало багато часу” [25].

Як зазначає у примітках до “Евтерпи” перекладач книги Андрій Білецький, іще французький єгиптолог Гастон Масперо висловив думку, що напис про сірмайю [очевидно, редьку, сік якої мав проносну, а отже, очищувальну дію. – І. О.], цибулю і часник “вирізьбив якийсь єгиптянин як прохання Богів, щоб той дав йому бажані блага [якщо це так, схоже, що він страждав від паразитів. – І. О.], а Геродотів тлумач через свою необізнаність перекрутив зміст напису” [25]. Традиція вважає Геродота посвяченим у езотеричні знання, однак ступінь утаємниченості вченого саме на час написання “Евтерпи”, мабуть, так і залишиться для нас загадкою. Можливо, жерцям тоді ще не все дозволяли говорити Геродоту, й вони воліли за краще розповісти йому вже “відпрацьовану” легенду про примхи жорстокого й жадібного фараона, і вищезгаданий “тлумач” усього-на-всього старанно “грав” свою “роль” (не варто виключати й “самоцензуру” з боку самого Геродота)... Адже нижче А. Білецький наголошує на тому, що “повідомлення Геродота не можуть бути використані для вивчення історії давнього Єгипту” [25]. Проте, хтось із жерців, не виключено, таки прохопився словом – звідси згадка про “залізні знаряддя”.

Вище вже мовилося про офіційне датування побудови Великої піраміди (2644 – 2200 роки до н. е.). Хронологічно цей проміжок вписується в період ранньої бронзи у Єгипті й Месопотамії (3300 – 2100 роки до н. е.) [17]. Але ж залізо, з'явилося на Близькому Сході, а також в Анатолії вже в пізньо-бронзовому віці (1550 – 1200 роки до н. е.). То що, спорудження пірамід відбулося пізніше, аніж прийнято було вважати? Чи навпаки, обмежена частина людей знала про родовища залізної руди, контролювала її видобування, переплавку й виготовлення знарядь для *особливих* потреб? І якщо припустити, що в період ранньої бронзи вже існували не спонтанні, а конкретно призначені для технічних операцій виробу з заліза, то що вони собою становили – простенькі кельми чи якісь складніші механізми?

Знову ж таки, не беруся нічого стверджувати, але серед ієрогліфічних малюнків у Абідоському храмі часів фараона Сеті I (батька Рамзеса II) деякі надто вже нагадують цілком сучасні пристрої – танк, вертоліт і зовсім дивний літальний апарат (дирижабль? надзвуковий літак? щось на зразок “Шаттла” чи “Бурана”?).



“Парад військової техніки” на арці храму в Абідосі.

Автор: Olek95 ■

Фото з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hieroglif_z_Abydos.jpg?uselang=ru

Ясна річ, це може виявитися і випадковою схожістю, особливостями стилізації і навіть геніальним прозрінням стародавнього художника у майбутнє. А якщо не в майбутнє, а в минуле, коли володарями країни були боги? А що, як це був опис сучасних митцеві реалій? Згадаймо хоча б експеримент єгиптянина Халіла Мессіхи, здійснений у в 70-х роках минулого століття, коли, знайшовши у запасниках Каїрського музею дерев'яну фігурку з зображенням птаха (розкопану в Саккарі ще 1898 року) і припустивши, що це могла бути модель планера, він виготовив аналогічну модель (додавши загублений, на думку дослідника, хвостовий стабілізатор). Як стверджував сам пан Халіл, планер пролетів у повітрі кілька ярдів. 1977 року Мессіха навіть удостоївся за це ордена від властей Єгипту. Щоправда, через шість років на основі власних експериментів відомий планерист Мартін Грегорі спростував висновки єгиптянина. На його думку, “саккарський птах” ніколи не літав, а був

звичайним флюгером – принаймні модель пана Мартіна й не “думала” злітати, хоч, можливо, йому просто не пощастило або ж (для науковців, очевидно, теж існують свої “темники”) була чітка установка на заперечення “незручної” для офіційної науки гіпотези Халіла Мессіхи [97]. Але нестандартних версій від цього не поменшало. Детальне вивчення мумій фараонів привело історика Вільяма Дейча до думки, що багато хто з них (включно з Тутанхамом) загинув унаслідок падінь із великої висоти. Містер Дейч теж виготовив низку моделей, керуючись зображеннями на фресках, і результати їх випробування ще більше впевнили вченого в тому, що підкорення повітряного простору – бодай на рівні повітроплавання чи планеризму, – цілком могло відбутися ще у Стародавньому Єгипті [67]. Але ж безмоторний планер сам не злітає – його мусить підняти у повітря літак. І тут, повертаючись до фараона Сеті I, не гріх буде згадати, що, либонь, усі війни, які вів цей монарх, були переможними й не залишали ворогам жодних шансів на успіх. Чи тільки талант Сеті I як полководця ставав йому в пригоді? Чи не сприяло перемогам фараона ще “щось”?

Із цього погляду цікавим, хоча й не безспірним, видається науково-популярний серіал Андрія Склярова “Заборонені сторінки історії”, де чимало уваги приділяється пошукам слідів могутньої колись протоцивілізації, зокрема на території Єгипту...

Допускаючи, що Великі піраміди й Сфінкс були побудовані задовго до фараонів, чийми іменами вони потім були названі, Роберт Темпл явно не в захопленні від трактування єгипетської цивілізації Джоном Ентоні Вестом та іншими як “спадку Атлантиди”. Будівниками велетенських споруд та творцями (чи принаймні активними співтворцями) єгипетської та шумерської цивілізацій він вважає тих, від кого й предки догонів отримали свого часу астрономічні знання – а саме земноводних прибульців із системи Сиріуса, які перебували на Землі в період між 5000 і 3000 роками до н. е. Описане Геродотом штучне озеро Мойріда, таким чином, могло бути їх тимчасовим помешканням. Пізніші ж східчасті піраміди на зразок Джосерової у тій же таки Саккарі, за Р. Темплом, уже були створені суто землянами [119].

Про участь мешканців інших планет у грандіозному будівництві в Гізі писав і інший відомий популяризатор ідеї палеовізитів – Еріх фон Денікен.

Ти, читачу, мабуть, уже давно здогадався, що я не виключаю можливості існування розвинених доісторичних цивілізацій. Не є я також противником ідеї палеоконтактів, проте не поділяю й надмірної “зацикленості” лише на атлантах чи інопланетянах. Такий підхід, на мою думку, дещо образливий для землян післяпотопної епохи й чимось нагадує підхід до дитини, яка вже сама навчилася багато що робити (прибирати в домі, майструвати, малювати, ліпити, навіть готувати простенькі страви тощо), а їй усе не вірять, що це вона *сама*, і все допитуються, хто з дорослих їй допомагав (а то й робив за неї). Старе

як світ, прислів'я мовить: “Вік живи – вік учись”. У процесі цього “навчання”, зрозуміло, вирізняються і свої “відмінники”, й “ударники”, й “трієчники” (скористаюся для порівняння звичною “п’ятибальною системою”), і – чого гріха таїти? – навіть “двієчники”. Само собою зрозуміло, що “відмінники”, себто люди з добре розвинутим як конкретним, так і абстрактним мисленням, здатністю до узагальнень, швидше пізнають закони природи, даючи їм наукове обґрунтування, і в очах “слабших учнів” постають як “маги”, “чарівники”, а тому й поповнюють верстви жерців, що служать богам. Дехто з них суто інтуїтивно міг підійти до відкриттів, зроблених ученими на сотні й тисячі років пізніше або й незроблених досі...

Так, однією з таємниць стародавнього світу і зокрема Єгипту є т. зв. “вічні лампи”. Мова передовсім про настінні розписи в приміщеннях усередині деяких пірамід. Безліч художніх деталей, тонка і вишукана кольорова гама наштотують на думку щодо застосування якихось особливих ламп із постійним і сильним світлом, яке не дає кіптяви (з олійними світильниками досягти такої досконалості зображень у темряві камер та коридорів однозначно не вдалося б). І тут незле згадати одну знакову знахідку, яка трапилася наприкінці 30-х років минулого століття німецькому археологу Вільгельмові Кенігу, щоправда не в Єгипті, а в Месопотамії – поблизу Багдаду. Це були невеликі череп’яні посудини, в яких знаходилися залізні стрижні, запаяні свинцево-олов’яним сплавом у мідних циліндрах. На цих стрижнях яскраво виднілися сліди ржі – як від хімічної реакції. Доктор Кеніг висловив припущення, що ці посудини є стародавніми... електричними батарейками. Це виглядало неймовірним, оскільки “вік” знайдених ученим посудин оцінювався у 2000 – 2500 літ. І все ж, коли – вже після Другої світової війни, – інженер компанії “Дженерал електрик” Віллард Грей в умовах “чистого експерименту” виготовив точну копію однієї з таких батарейок і залив у неї електроліт (сульфат міді), виявилось, що така “вазочка” справді дає струм! [123, 151]

Такі знахідки дають змогу припустити, що обмеженій групі втаємничених осіб були відомі секрети електроенергії – тим паче, що прадавня “лєтрика” застосовувалася не лише в ювелірному мистецтві: скажімо, відомий дослідник загадок історії Ендрю Томас (Анджей Томашевський), перебуваючи в Австралії, неодноразово чув про село на заході Нової Гвінеї, яке (попри те, що зовсім ізольоване від цивілізації) має свою систему штучного освітлення – закріплені на стовпах великі кам’яні кулі після заходу сонця не поступаються за яскравістю люмінесцентним лампам [123, 152]. Матеріалом для таких “сонячнобатарейних” ліхтарів (як і “штучних місяців”, побачених у Південній Америці полковником Персі Гаррісоном Фосеттом – відомим шукачем “загублених світів” включно з Атлантидою) могли слугувати якісь невідомі поки що науці мінерали, які, будучи просякнутими за день, скажімо, сонячною енергією, вночі набували здатності осявати місцевість, а про їх якості знали хіба що вождь племені та невелика група жерців.

Та ці факти анітрохи не прояснюють секрету світильників, які “горіли” у храмах Єгипту стільки часу, “скільки пам’ятають себе люди”, й погасити їх не могли ні вітер, ні вода. Про подібні пристрої згадували, зокрема, такі автори давнини, як Лукіан, Павсаній, Блаженний Августин. За легендою, “вічний вогонь” сяяв і в храмі Вести, збудованому другим імператором Риму – Нумою Помпілієм. Коли у XV ст. поблизу Риму відкрили поховання жінки (до речі, за словами очевидців, її тіло було нетлінним), виявилось, що підземелля освітлює ліхтар, який горить більш як 2000 літ [123, 152]. На жаль, вивчити цей пристрій так нікому й не вдалося, оскільки він невдовзі зник (можливо, хтось викрав або заховав його скориставшись загальним потрясінням тих, хто розкопував гробницю). Одне лише зрозуміло: лампа за принципом дії нагадувала єгипетські. Були спроби пояснити феномен зв’язком цих світильників із родовищами нафти, розташованими поблизу (цю думку, зокрема, поділяв німецький учений-єзуїт XVII ст. Афанасій Кірхер), ба навіть світлом, яке начебто випромінювала поміщена у скляну колбу душа похованого тощо [70]. Все це наштотує на думку, що древні – незалежно, чи йдеться про спадок прибульців, чи атлантів, а чи, можливо, якихось “супервідмінників” навчання у Матінки-Природи, які жили вже в історичний час – володіли особливим видом енергії, не схожим від електричну.

Невідомо, чи вдасться вченим розкрити цю таємницю в XXI столітті. Піраміди надійно оберігають свої секрети...

І наостанок – ще про одну загадку Стародавнього Єгипту.

Перекази про диво-птаха Фенікса дійшли до нас через посередництво античних авторів. Ось що, зокрема, писав про нього Геродот: “Я його не бачив живим, а лише намальованим, бо він рідко відвідує їхню країну, тобто лише одного разу на п’ятсот років, як кажуть геліополіти. І він прилітає, кажуть, коли вмирає його батько. Якщо він такий, як його малюють, тоді ось який він на вигляд і який завбільшки: пір’я його золотаві і червоні. За своїм розміром і зовнішністю він дуже схожий на орла. Про нього розповідають, хоч я і не вірю цим словам, ніби він, вирушаючи з Аравії, переносить до святилища Геліоса тіло свого батька, обкладене сминою, і ховає його в святилищі Геліоса. А ось як він його переносить: спершу зліплює з смири таке велике яйце, яке може перенести. Потім він робить спроби, чи зможе літати з такою вагою, а коли він закінчує спроби, то видовбує усередині яйце і створює в ньому порожняву, і кладе туди свого батька. Потім затуляє сминою отвір, який зробив, щоб покласти туди свого батька, а коли він його затулить, то переносить його до Єгипту, в святилище Геліоса. Коли він кладе в яйце свого батька, то воно стає таким важким, як і перед тим. Отаке кажуть про цього птаха” [25].

Згадували про Фенікса також Овідій, Тацит, Пліній Старший, однак сама легенда за походженням – єгипетсько-фінікійська й сягає коренями куди

давніших часів. У Геліополісі (Єгипет) існував храм ототожнюваного з Феніксом божества Бенну (Бен-Бен), сутність якого тлумачили як душу бога Сонця Ра.

Зображався Бенну спочатку у вигляді лелеки або чаплі, пізніше ж (скажімо, в часи Геродота) Фенікс мислився як схожий на орла птах червоно-золотого, вогняного забарвлення, що жив на світі 500 літ (Тацит також згадує, що є й думка про 1461 рік життя [117, VI, 28], а це якраз становить цикл Сиріуса) – іноді вказувалися числа 540 (за Плінієм Старшим), і навіть... 12 954 роки.

Батьківщиною таємничого птаха вважали Аравію. Живився Фенікс нібито бальзамом і смолою, а коли передчував близький кінець фізичного буття, мостив собі гніздо на верхів'ї пальми, де його спалювало сонце. Потім птах відроджувався з попелу і знову ставав молодим. Деякі джерела вказують на надзвичайні лікувальні властивості попелу Фенікса. Є також згадки про чарівну силу співу птаха й свідчення, що Фенікс був передвісником майбутнього.



*Фенікс помирає, щоб знову відродитися.
З Абердінського бестіарію.*

Автор: невідомий ■

Ілюстрація з сайту

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Phoenix_detail_from_Aberdeen_Bestiary.jpg

За іншими даними, він помирає, вдихаючи пахощі трав, а з сім'я його народжується новий птах, який і переносить тіло батька до Єгипту, на спалення жерцями Сонця.

У традиціях різних народів Фенікс мав різні імена: в Аравії він зветься Анка, перси дали йому ймення Симург, індійці – Гаруда. В уявленнях слов'ян найближче до Фенікса стоять Рарог (крилатий дух домашнього вогнища), а також казкові Фініст – Ясний Сокіл і Жар-Птиця.

“Ну й що? – можеш, читачу, запитати мене, – Звичайний собі східний міф – гарний, екзотичний, але чи варто приділяти йому стільки уваги. Адже ж не обов'язково шукати реальних основ, скажімо, в казці про ту ж таки Жар-Птицю”.

По-перше, чому б і ні? Як мовив колись Олександр Пушкін: “Сказка – ложь, да в ней намёк!”. По-друге, відомості про Фенікса зафіксовані істориками. Для зоологів узагалі все зрозуміло: загадковий птах – ніхто інший, як пурпурова чапля (*Ardea purpurea*). Вона справді схожа на Фенікса – принаймні на описаного Плінієм Старшим. Наприклад, пурпурова чапля зазвичай гніздиться на верхів'ях фінікових пальм. Коли птах махає крилами на світанку, його пір'я ніби палає у променях сонця, що сходить, однак йому не властиве ані безсмертя, ані, тим паче, розумна етапність появ у Геліополісі.

Ймовірно, що пурпурові чаплі використовувалися жерцями Бенну в певних обрядах, а спадкоємність традицій касти давала змогу не забувати про їх періодичність упродовж століть і навіть тисячоліть.

А може, самої зоології тут замало? Адже Геліополіс (гр. “Місто Сонця”) славився й чудовими астрономічними і (якщо так можна висловитися) геофізичними обсерваторіями, які були, по суті, своєрідними вналогами відомих місць на планеті – таких, як Гіза зі згаданим уже комплексом пірамід у тому ж Єгипті, Стоунхендж у Великій Британії, Баальбек у Лівані (до речі, грецька назва цього міста теж звучить, як “Геліополіс”), Тіауанако в Болівії тощо. Його храми неодноразово відвідували античні мудреці Солон, Піфагор, Платон та ін. Тож чи не криється за переказами про приліт Фенікса якесь рідкісне, доленосне для єгиптян і сусідніх народів небесне явище – наприклад, поява довгоперіодичної комети, що колись була пов'язана з урочими подіями в їхній історії. Тимчасове зменшення, а згодом відновлення її яскравості цілком могли дати підставу для майбутніх розповідей про смерть “старого” й народження “нового” Фенікса. Це могла бути й невідома сучасній науці зоря з кількасотлітнім періодом зміни блиску (до слова, в південній півкулі неба є сузір'я Фенікса) або трансплутонова планета з нетиповою орбітою й можливістю в моменти протистоянь підходити дуже близько до орбіти Землі

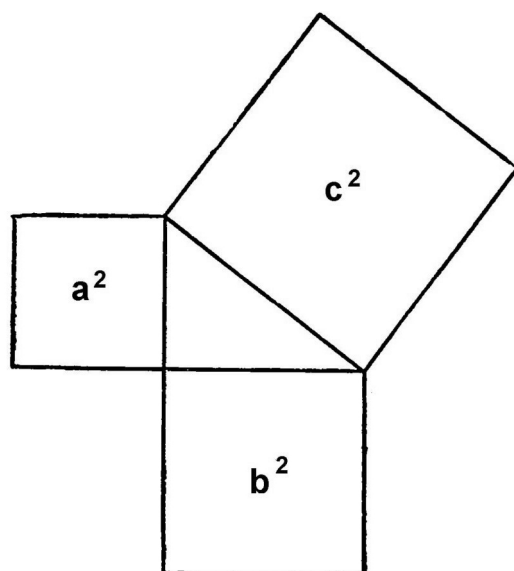
(період обертання гіпотетичної Прозерпіни, якщо вірити теоретикам, дорівнює 555 рокам). Якщо ж говорити про більшу “тривалість життя Фенікса”, виражену в чотири- або й п’ятизначних числах, незле було б згадати версію, згідно з якою Сонце є (або, принаймні, колись було) подвійною зорею. Супутник його вряди-годи (можливо, з проміжками в кілька тисячоліть, а то й десятків тисяч років) наближається до основної зорі, й це в давнину могли співвідносити з “прильотом Фенікса”. У всякому разі, в переказах, міфах і казках різних народів збереглися згадки про “Сонцеву матір”, з’яву двох (або й кількох) сонць на небі тощо.

Можна пригостити “солоденьким” і прихильників міжпланетних та міжзоряних контактів. Скажімо, Фенікс (як і Жар-Птиця слов’янського фольклору) – це пілотовані літальні апарати якихось позаземних цивілізацій, котрі періодично відвідували Землю. Чим не гіпотеза? Тим паче, що космічний зонд NASA, призначений для дослідження планети Марс, конструктори назвали саме “Феніксом”.

ЗАГАДКОВИЙ ЕЛЛІН

Геометрія на піску. – Чи приносив Піфагор криваві жертви? – Заратустра й Будда в біографії Загадкового Елліна. – Акуматики, математики, фізики. – Вчення про Гармонію Сфер. – Піфагореїзм Павла Тичини. – Життя і смерть, овіяні легендами.

“Пифагоровы штаны во все стороны равны” – цей школярський жартівливий коментар до славнозвісної теореми, відкриття якої традиція приписує славному давньогрецькому математикові й мислителеві-езотерику Піфагору Самоському, нині вже мало хто пам’ятає. Та й автор цих рядків, почув його, либонь, ще дошкільником, граючись у дворі зі старшою за віком дівчинкою на ймення Люда. Не пам’ятаю, яким чином зайшла розмова про Піфагора – мабуть, прізвище його я зустрів в одному з відривних календарів, які дуже любив переглядати, й запитав Люду про Вченого, вважаючи, що школярка, яка вже вивчає у школі геометрію, повинна знати все. Те, що сума квадратів катетів у прямокутному трикутнику (довжини сторін якого являють собою цілі числа зі співвідношенням 3 : 4 : 5) дорівнює квадратові гіпотенузи, вона, звичайно, знала, але цих високих матерій аж ніяк не міг би зрозуміти шестирічний малюк, тож вирішила віджартуватися, навівши приказку про “Піфагорові штани”, а на підтвердження ще й накреслила на землі фігуру, яка справді досить віддалено нагадувала покрій чоловічих штанів, хоч і без “рівності у всі сторони”:



Мені ж лишалося мріяти про час, коли доросту принаймні до Людиних років і дізнаюся у школі й про А рхімеда (встиг уже погортати “пъоришкінський” підручник фізики для 6–7 класів), і про Піфагора (згаданий уже календар), і про Галілео Галілея (тут, очевидно, зіграло роль радіо, по якому транслявався уривок із вистави за п'єсою Бертольда Брехта “Життя Галілея”).

Та чекати мені довго не довелося, оскільки в першому класі у моїх руках опинився згаданий уже “Світ чисел” І. Депмана. Розповідаючи юним читачам про історію математики, автор, ясна річ, не міг обійти мовчанням постать Піфагора і доведену ним (так традиційно вважається) теорему [33, 38]. Там же таки було зображення й знайомих уже мені “Людиних” креслень, і згадка про те, що трикутник зі співвідношенням сторін 3 : 4 : 5 має ще назву єгипетського (геометричні знання єгиптян подавалися у книзі теж згідно з уявленнями офіційної науки).

У зошитах із арифметики на останній сторінці обкладинки зазвичай друкували таблицю множення у традиційному вигляді: $1 \times 2 = 2$, $2 \times 2 = 4$, $3 \times 3 = 9$ і аж до $9 \times 9 = 81$. Її вимагалось знати напам'ять і, треба сказати, процес вивчення був досить таки нудним (як і будь-яке зубріння). Та у тій же книзі Депмана було вміщено й іншу таблицю множення – вона стосувалася чисел від 1 до 7 й була, як стверджував учений, винайдена ще у стародавньому Вавилоні [33, 25]. Яким же було моє здивування, коли в другому класі наша вчителька Ніна Луківна Сизова дала завдання переписати у зошити й вивчити дещо видозмінений варіант цієї – вавилонської таблиці (вона включала добутки між числами від 1 до 9), і назвала її... таблицею Піфагора. Я навіть день цей запам'ятав – 13 березня 1968 року. Через кілька літ, коли ми вже вчилися підносити числа до степеня, ця таблиця так само ставала у пригоді при визначенні квадратних степенів цілих чисел:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	2	4	6	8	10	12	14	16	18
3	3	6	9	12	15	18	21	24	27
4	4	8	12	16	20	24	28	32	36
5	5	10	15	20	25	30	35	40	45
6	6	12	18	24	30	36	42	48	54
7	7	14	21	28	35	42	49	56	63
8	8	16	24	32	40	48	56	64	72
9	9	18	27	36	45	54	63	72	81

Та перед тим ще був Крим, відпочинок у Малоріченському й читана там повість Євгена Велтистова "Електронік – хлопчик із валізи", де кілька сторінок було присвячено теоремі Піфагора, і сказано, що про Вченого майже нічого не відомо, окрім того, що жив він у VI ст. до н. е., сформулював згадану вище теорему й стояв на чолі першої в світі математичної школи [93]. Дія повісті, як і годиться для фантастики, відбувалася в майбутньому, а тому в словах Електроніка вчувався й сумнів самого письменника, що про Піфагора стане відомо щось більше. Чи читав Євген Велтистов Ямвліха, Порфирія чи Діогена Лаертського на час написання своєї чудової повісті, сказати важко – можливо й ні, хоча в принципі, працюючи в апараті ЦК КПРС, він міг мати й доступ до іноземних видань, і якщо володів хоча б англійською мовою, то був у змозі ознайомитися з деякими із них. Але навіть якщо читав, оприлюднити в умовах атеїзму все, що стосувалося постаті Піфагора, котрий був не лише великим математиком, а й філософом-езотериком, навряд чи було можливо – тим паче повість була не про Піфагора, а про електронного хлопчину й до того ж адресувалася дітям. Та й праці згаданих вище вчених також не були ні спогадами сучасників, ні текстологічним аналізом філософської спадщини Великого Елліна, оскільки поширювалася вона переважно усно й серед вузького кола посвячених, хоч Діоген Лаертський згадує й писемну спадщину Піфагора – зокрема його праці "Про виховання", "Про державу" і "Про природу" [35, 333], а Ямвліх Халкидський – іще й "Про богів" [145, 69].



PYTHAGORAS.

Піфагор.

Ілюстрація до книги Томаса Стенлі
"Історія філософії" (1655)

Автор: невідомий ■

Репродукція з сайту

[http://commons.wikimedia.org/wiki/
File:Pythagoras_in_Thomas_Stanley
History_of_Philosophy.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pythagoras_in_Thomas_Stanley_History_of_Philosophy.jpg)

Головний герой повісті Є. Велтистова на уроці геометрії цитує сонет, присвячений Загадковому Елліну. Цей сонет належав перу відомого франко-німецького поета-романтика Адальберта фон Шаміссо і, оскільки він містив принаймні дві суттєві неточності, його доцільно буде навести повністю, аби їх проаналізувати:

*Буть мудрецеві світочем віків,
Якщо пізнав він Істину святую.
І досі бездоганністю дивує
Та теорема, що її довів
Сам Піфагор. І кажуть, сто биків
За це приніс він небесам в дарунок
Потому довго чувся ще відлунок
Від реву жертв, і племін майорів...
Так повелося з давніх тих часів:
Лиш істина новітня зазоріє,
Цей факт є завжди згубним для биків –
Не в силах учинити протидію,
Ревуть вони у страсі й безнадії,
Що Піфагор у них колись вселив.*

(Переклад автора цих рядків)

Вірш був навіяний популярними легендами про Вченого, зокрема про гекатомбу – принесення в жертву ста биків на честь чи то відкриття, чи то доведення славетної теореми. Цей переказ наводить навіть Діоген Лаертський [35, 335]. З поширеною характеристикою Піфагора та піфагорійців як вегетаріанців і противників убивства живих істот така згадка не надто “в’яжеться”. Однак в одного з авторитетних пізньоантичних біографів Ученого – сирійця Ямвліха Халкидського (III – IV ст. після Р. Х.) читаємо зовсім протилежне: “У жертву ж богам [Піфагор] приносив ладан, просо, перепічки, медові стільники, миро, інші пахощі; тварин сам не приносив у жертву, й ніхто з філософів його школи, досягши вищих ступенів посвячення, цього не робив, іншим же учням, акусматикам або політикам він дозволяв приносити в жертву живих істот: півня чи барана, чи будь-кого з новонароджених тварин, биків же приносити в жертву забороняв” [145, 100]. Хто ж із авторів мав рацію?

Ситуацію прояснює життєпис Загадкового Елліна, автором якого є сучасник і наставник Ямвліха Порфирій. Посилаючись на “найнадійніших письменників” (щоправда, без вказівки, яких саме) філософ стверджує, що, відкривши славнозвісну теорему, Піфагор “приніс у жертву бика, зробленого з пшеничного тіста” [94, 422]. Отже не сто биків, а лише одного – та й того у вигляді ритуального печива. Чому ж такою живучою виявилась легенда про криваву жертву? Чи не стояли за нею світоглядні й політичні противники вчення Піфагора як із боку інших язичників (інакше як пояснити трагічний

розгром Піфагорійського союзу в Кротоні?), так і пізніше – з боку прихильників фундаменталізму в християнстві, яке ще за життя, скажімо, Ямвліха стало державною релігією Римської імперії, себто з Учення, за яке розпинали, перетворилося в інструмент імператорської влади, у “вчення, яке розпинає”? Хтозна...

Друга неточність – щодо відкриття Піфагором славнозвісної теореми. Як уже мовилося, трикутник зі співвідношенням сторін 3 : 4 : 5 був відомий ще древнім єгиптянам. Та й про теорему знали не лише в Єгипті, а й у Месопотамії та Китаї задовго до Піфагора, й, судячи з усього, Загадковий Еллін її лише по-новому довів і оприлюднив. Довідатися ж про теорему він міг, навчаючись упродовж 22 років у єгипетських жерців або ж уже в перському полоні після завоювання Єгипту царем Камбізом. Згідно з твердженням Ямвліха, у Єгипті Піфагор вивчав астрономію, геометрію, а у Вавилоні – науку про числа, музику тощо. Існують перекази про зустрічі під час полону з Заратустрою (Зороастром) – творцем перської доісламської релігії, яка справила вплив і на низку пізніших вчень, зокрема на маніхейство, яке зі свого боку породило розмаїття релігійно-містичних рухів у середні віки (катари, богомили, павликіани та ін.). Зустрічаються й згадки про подорож Піфагора до Індії, його спілкування з брахманами, котрі, ймовірно, передали йому знання про реінкарнацію (перевтілення) та йогу. Цей епізод описаний у повісті-легенді відомого українського письменника й філософа Олесь Бердника “Покривало Ізиди”¹¹ (Олесь Павлович, зокрема, писав про можливу зустріч Піфагора з Сіддгартхою Гаутамою – Буддою Шак’я-Муні). Є неперевірені (й, мабуть, неможливі нині для перевірки) припущення про навчання ще й у друдів, і вже зовсім фантастичні – у... догонів. Але так чи інакше, згадки Ямвліха про “таїнства богів” виразно свідчать про посвячення Піфагора в езотеричні знання, на основі яких і виникла піфагорійська доктрина. У статті Олени Андреєвої “Езотеричні знання... Чи були вони?” (“Техника – молодёжи”, 1980, №10) є згадка про т. зв. Великі Містерії, які практикувалися у Стародавньому Єгипті, античних Греції та Римі й були доступні лише для Посвячених – на відміну від малих містерій, призначених для широкого загалу. Серед цих Посвячених начебто були Платон, Евріпід, Цицерон, Вергілій, Геродот, Апулей і, зрозуміло, Піфагор [3, 52].

Не ставлю за мету детальну розповідь про життя та вчення Загадкового Елліна – якщо ти, читачу, зацікавишся цими питаннями, можеш звернутися до вже згаданих книг Ямвліха, Діогена Лаертського, Порфирія у видрукуванні 2003 року московським видавництвом “ЭКСМО” книзі “Пифагор. Золотой канон. Фигуры эзотерики”, а з художніх – до того ж таки “Покривала Ізиди” Олесь Бердника (не знаю, як щодо книгарень та бібліотек, але, принаймні, в Інтернеті всі ці видання є – досить лише набрати відповідні імена й назви у браузері). Якщо ж у силу, скажімо, релігійних переконань ти не наважуєшся наблизитися до цих джерел (наприклад, для християн дразливо стоїть питання про реінкарнацію), маєш повне право до них не звертатися, або ж перечитати їх, пам’ятаючи настанову святого апостола Павла з 1-го послання до Солунян:

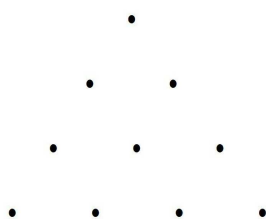
“Усе досліджуючи, тримайтесь доброго!” (5: 21). Та все ж на декількох моментах дозволю собі зупинитися.

У розробленій піфагорійцями ієрархії життєвих цінностей на першому місці стояло Прекрасне й Пристойне (сюди відносилася й наука), на другому – Вигідне й Корисне, на третьому – Приємне. Школа Піфагора була закритою організацією, а вчення (“Творення Знаків”) таємним, причому власне вчені (математики) отримували набагато повнішу інформацію, аніж послухники (т.зв. акусматиками), які засвоювали знання догматично, на екзотеричному рівні. Згідно з твердженням Анні Безант, був ще й третій, найвищий ступінь посвячення, пов’язаний з вивченням космогонії та метафізики (тих, хто його досяг, звали фізиками [6, 27]). Передавати Вищі Знання акусматикам (а тим паче непосвяченим) суворо заборонялося.

Особливе місце в піфагорійців посідав культ Сонця. Прокинувшись удосвіта й здійснивши необхідні мнемонічно-медитативні вправи, вони завжди йшли на берег моря зустрічати схід денного світила, й лише після того ставали до праці. Піфагор навчав медицині, принципам державної діяльності, астрономії, математиці, музиці, етиці та ін. Саме він уперше висловив здогад про кулястість Землі.

Основою Космосу, за Піфагором, є Число, що володіє “всіма речами”, зокрема моральними та духовними якостями. За уявленнями послідовників Ученого, числа є індивідуальними формами істот (на відміну од видимих – фізичних тіл), основами Гармонії Всесвіту.

Сила Числа вбачалася піфагорійцями в усіх видах людських занять – у ремеслах, мистецтвах, зокрема в музиці. “Протягніть струну, – говорили вони, – послідовно розділіть її на дві, на три і чотири частини, й ви будете мати в кожній половині октаву всієї струни, в трьох чвертях – чверть, у двох третинах – квінту; отже: октава буде відноситися як 1 – 2, чверть – як 3 – 4, квінта – як 2 – 3” [31, 365]. Це спостереження призвело до відкриття священної четвірки. Сума цифр 1, 2, 3, 4 зі свого боку дорівнює 10 – Числу Чисел, уособленню Буття (1) і Небуття (0), руху та нерухомості, Ідеї й Матерії. Десятку піфагорійці наділяли особливою сакральністю – власне її вони і вважали уособленням Світової Гармонії. Зображалася Велика Декада (Тетраксис) у вигляді складеного з десяти точок рівнобічного трикутника [16, 122], що є символом Всесвіту як єдності 3-х світів: Божественного, Морального і Матеріального.



Однією з дивовижних здібностей Піфагора була його здатність чути Музику Космосу. Саме звідти бере початок один зі складників піфагорійської доктрини – вчення про Гармонію Сфер. Сім видимих неозброєним оком планет (у тодішньому, геоцентричному розумінні цього терміну – себто в число “планет” включались і Сонце, й Місяць, а Земля уявлялася центральним об’єктом) рухаються, витворюючи музичні звуки, висота яких є пропорційною віддаленості планет від “центру”: так, найближчий до Землі Місяць має найвищий звук, умовно найдальший Сатурн – найнижчий. Разом ці звуки утворюють гармонійну мелодію, почути яку можуть лише люди з надзвичайно тонким слухом.

Велике значення надавалося відповідності музичних образів душевному станові: на основі цього визначався вибір тих або інших інструментів, ладів, ритмів тощо. Не виключено, що у вченні про етос – морально-виховну і організаційну роль музики в житті людини – та застосуванні цього виду мистецтва для “лікування душі” знайшли свій розвиток знання, отримані Піфагором під час згаданого 22-річного навчання в Єгипті, де існували тисячолітні традиції етичних підходів до музичної творчості.

З появою християнства вчення Піфагора було відкинуте як язичницьке і окультне. Осуд античної філософії можна знайти у багатьох християнських теологів (зокрема у Григорія Богослова) і навіть у тропарі 9-ї пісні канону на утрени в четвер 3-ї седмиці Великого Посту:

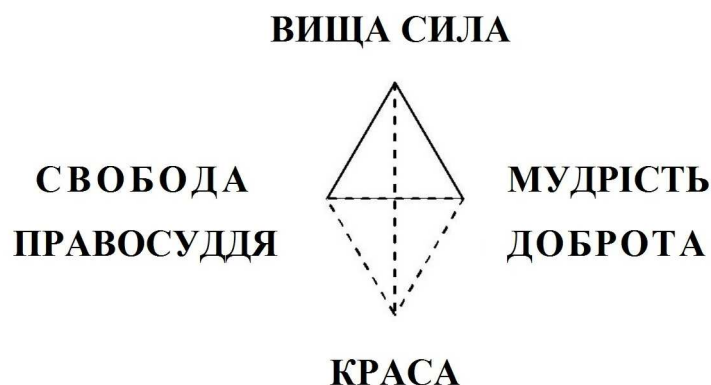
“Петр ветийствует, и Платон умолче: учит Павел, Пифагор постыдися: прочий апостольский богословий собор, еллинское мертвое вещание погрешает, и мир совозставляет к службе Христове” [124, 424].

Однак, скажімо, в Юстина та Афінагора бачимо не лише критику античних доктрин, а й спроби провести певні паралелі між філософією і Христовим Ученням, побачити в першій “передчуття християнства” і навіть створити передумови для постановки власне християнської філософської думки. “Пропедевтичним [підготовчим. – І. О.] ученням, що прокладає й вирівнює шлях до Христа” [57, I, 5] вважав давньогрецьку філософію Климент Александрійський. Варто згадати, що й один із найбільш знакових апологетів християнства (і зокрема фундаменталізму), видатний богослов Аврелій Августин (Блаженний) до свого хрещення вважав учення Піфагора називав “високоповажним” і “майже божественним” [1], та й навіть ставши християнином і засудивши у “Сповіді” математиків (так він звав астрологів і, очевидно, піфагорійців) яко “пройдисвітів”, усе ж визнавав, що вони “не приносять жодних жертв і не звертаються до жодного духа з молитвами про свої передбачення” [13, IV, 3].

Критичне ставлення Церкви до Піфагора та інших античних мислителів не згасило, проте, інтересу до їхньої спадщини, який тривав упродовж століть.

Знаменною щодо цього є філософська концепція геніального символіста ХХ віку Павла Тичини.

Поява мотивів Музики Сфер у творчості Поета припадає на доленосний для нього 1913-й рік: влітку того року, перебуваючи в рідному селі після закінчення духовної семінарії, він пише вірш “Таї шумлять...” Образ ріки, що “горить-тремтить... як музика” [121, I, 39], був ніби першим начерком, першим штрихом до написаного в 1918-му: “Горять світи, біжать світи // Музичною рікою...” [121, I, 37]. Земне багатоголосся уявилося молодому Митцеві як віддзеркалення Космічної Музики. Так вищезгадана Тріада Світів відображається в земному плані Буття ідеалами Краси, Доброти і Правосуддя, причому саме Краса є відблиском Божественного Світу:



І, найімовірніше, саме це мав на увазі ще зовсім молодий Павло Тичина, коли виголошував на сторінках одеської “Основи” (1915) свою етико-філософську програму: “Життя моє – молитва // Всеволодниць-Красі...” [121, I, 303] Красу Митець, як і піфагорійці за дві з лишком тисячі літ до нього, ставив на чільне місце.

Концепція взаємозв’язку чисел, літер, нот, барв, планет, Буття Земного і Небесного відповідала тодішнім поетичним і філософським шуканням Павла Тичини, які, остаточно сформувавшись у “Сонячних Кларнетах”, досягли апогею в поемі-циклі “В космічному оркестрі”, особливо в її перших розділах:

*Благословенні:
матерія і просторінь, число і міра!
Благословенні кольори, і тембри, і огонь,
огонь, тональність всього світу,
огонь і рух, огонь і рух!
Дух, пройняв єси все,
Хто ти єсть?*

[121, I, 153]

Ідея “духа-рушія” була красномовним свідченням відмінності позиції Поета від вульгарно-матеріалістичного світогляду, апологети якого оголошували первинною Матерію, неусвідомлено, а почасти цілком свідомо йдучи на один із найтяжчих гріхів, що зветься в Євангеліях (Матв., XII, 31, 32; Марк, III, 28, 29; Лука, XII, 10) зневагою на Духа Святого. Натомість у Тичини Дух і Матерія розглядаються в єдності. Теза: “Молюсь не самому Духу – та й не Матерії” містить у частці “не” значення “і” (“молюся й Духові, й Матерії”), причому на перше місце ставиться саме Духовне Начало – могутня протигага ідеї т. з. “життя сьогоднішнім днем”, що здавна слугувала зручним прикриттям для сваволі, жадоби, жорстокості та блюзнірства. Запитання: “Дух, що пройняв еси все, хто ти єсть?” – для поета є риторичним, бо ж відповідь було дано чотирма роками раніше, в “Золотому гомоні”:

*Я – невгасимий Огонь Прекрасний,
Одвічний дух!*

[121, I, 86], –

і в цих словах маємо асоціативні паралелі як з ученням Піфагора, якого на Сході називають “Носієм Вогненним”, так і зі Святим Письмом: “Я прийшов огонь кинути на землю, – і як Я прагну, щоб він уже запалав!” (Лука, 12: 49).

Вплив піфагорійства так чи інакше відбився і в інших творах Павла Тичини: зокрема у вірші “Міжпланетні інтервали” (1919), поемах “Фуга”, “Похорон друга” (1942), “Срібної ночі” (1964) та його лебединій пісні – “Подорожі до Іхтімана” (1950 – 1967).

Існує чимало версій про завершення земного шляху Великого Елліна. Наприклад, Діоген Лаертський стверджує, що, коли Піфагор засідав зі своїми послідовниками у домі славетного атлета Милон Кротонського, хтось із не допущених у їхнє товариство з почуття помсти підпалив цей будинок (за іншими даними це зробили мешканці Кротона, побоюючись тиранії). Піфагор міг утекти – зрештою, він і вибіг з дому, що палав, але шлях його мав пролягти через город, де росли боби (а боби Піфагор забороняв своїм учням не те що їсти, а й навіть наближатися до них – щодо цього теж існує чимало суперечливих версій). Зупинившись, він нібито мовив: “Краще полон, аніж потоптати їх [боби], краще смерть, аніж стати в очах інших марно-словом” і тут же був убитий. [35, 343]. Хоча той же Діоген наводить і інші твердження про смерть Ученого – так, за Дікеархом, йому вдалося-таки втекти до Метапону, де він помер, заморивши себе голодом [35, 343]. Загибеллю в полум’ї уявлялася кончина Піфагора згаданому вже Олесеві Берднику [9, 155]. Є також перекази про епізодичні появи Великого Елліна у фізичному тілі вже після трагедії, що породило чутки, ніби Піфагор урятувався і згодом помер природною смертю. Як воно було, достеменно не знає ніхто. Скін Загадкового Елліна, як і його життя, так само оповитий легендами...

“НА СЕМИ КИТАХ ЗЕМЛЯ ЗАСНОВАНА...”

Косма Індикоплевст і його “Християнська топографія”. – Попередники Коперника. – Антарктида без криги. – Знову про роль “відмінників”. – Чаша царя Джамшида. – Де шукати сліди протоцивілізацій?

Часом коли дитина занадто вже “дістане” дорослих своїми незліченними “чому?”, ті у відповідь нерідко мовлять щось на кшталт: “Тому що Земля кругла”, –не думаючи, що викличуть нову зливу запитань. Це нині нам видається аксіомою кулястість нашої планети (що, до речі, не є зовсім точним, оскільки геоїд – фігура Землі в цілому – дещо сплющений як у напрямку полюсів, так і вздовж екватора). у сиву давнину про будову нашої планети висувалися доволі таки наївні припущення. Так, згідно з “Християнською топографією” Косми Індикоплевста (VI ст.) населений світ уявляється як прямокутник, що простягається від Іберії (Піренейського півострова) до Індії й від Африки до Скіфії. Земля нагадує величезну скриню, на плескатому (а як же інакше?) дні якої розташовуються міста, країни, моря і т. д. За “віко” цієї “скрині” править небо, за “стіни” – гори. Вище Косма Індикоплевст розміщував Царство Небесне.

Іншою поширеною версією була та, за якою Земля тримається на трьох китах або слонах. У деяких містико-фольклорних джерелах (як-от у духовному вірші про Голубину книгу) згадуються не три, а сім китів:

*А кит-риба всім риbam мати,
Та чомуж та кит-риба всім риbam мати?
А тому та кит-риба всім риbam мати, –
на семи китах земля заснована.*

(Переспів автора цих рядків)

Одначе, якщо топографія Косми скидається на дитяче уявлення про “булки”, які нібито “ростуть на дереві”, його попередники приходили до висновків, що дивували сучасників своєю сміливістю і в цілому не суперечили нинішнім уявленням про нашу планету.

1633 року інквізиція звинуватила визначного італійського вченого Галілео Галілея у єресі, оскільки той твердив, ніби Земля – куля, яка обертається навколо Сонця (до нього в XVI ст. ідею геліоцентризму розвинув польський астроном Миколай Коперник). А поміж тим іще стародавнім єгиптянам було вдомо, що “землі Бога” (планети) нагадують за формою “круглий м’яч” (“Лейденський демотичний папірус”). Тамтешні астрономи-жерці вважали, що рух Землі здійснюється за тими ж законами, що й рух Меркурія, Венери, Марса, Юпітера та Сатурна. “Кулею”, що пливе “в надрах” богині неба Ну, за їхніми уявленнями, було й Сонце.

Про кулястість Землі, як ми знаємо, говорив у своїй школі Піфагор (VI ст. до Р. Х.), а через три століття Аристарх Самоський прийшов до висновку, що Земля обертається навколо Сонця, а не навпаки, як стверджував значно пізніше славнозвісний Клавдій Птолемей та багато середньовічних учених.

Про обертання Землі навколо своєї осі знали й послідовники Кабали (езотеричного юдаїзму), а ацтеки зображали планети у формі круглих предметів або м'ячів, якими грали боги (згадаймо єгиптян!).

Названий вище М. Коперник писав у передмові до своїх праць, що ідею обертання Землі навколо Сонця він запозичив у стародавніх авторів (чи не в Аристарха?).

Індійські брахмани визначали вік нашої планети, називаючи при цьому число 4 мільярди 320 мільйонів років. Ліванські друзі – представники близькосхідної мусульманської общини – вважають, що вік Землі дорівнює 3 млрд 340 млн років. За сучасними даними, вік нашої планети – 4,6 мільярди літ, вік земної кори — 3,3 мільярди [123, 146, 147].

Звідки ж такі знання у древніх? Одна з поширених гіпотез – ці відомості потрапили до них від уцілілих після всесвітньої катастрофи представників високорозвиненої допотопної цивілізації (чи цивілізацій), точніше, від їхніх нащадків, які упродовж тисячоліть берегли здобуті знання, згодом, можливо, утворивши касти жерців у нових цивілізаціях. Власне кажучи, важко чимось іншим пояснити наявність карт, на яких зображені землі, відкриті, здавалося б, значно пізніше — наприклад, Антарктида з позначенням висот тамтешніх гір (Пірі Рейс), рік (Оронцій Фіней) тощо або ж материки, існування яких і досі не доведене наукою, як-от Арктида (Гіперборея) на мапах Герхарда Меркатора.

Інша, не менш поширена версія появи глибоких природничих Знань у сиву давнину – палеоконтакти, себто зв'язок тодішнього населення Землі з інопланетними цивілізаціями, але тоді треба припустити, що контакти ці були частими, а перебування інопланетян на земних теренах – тривалими, бо ж мусили вони досконало дослідити материки й океани, аби потім перенести їх на карти й передати певним людям.

Та й це можливо було б лише за умови, що прибульці знали мови землян або могли спілкуватися на рівні ментального (духовного) тіла. Але тоді таку здатність повинні були мати й мешканці нашої планети, що в такому разі свідчило б про їх надвисокий духовний розвиток. Отже, знову ж таки впираємося в ідею земної надцивілізації...

Одначе може бути ще й третій варіант (автор цих рядків кількома словами обмовився про це у розділі “Піраміди, «вічні лампи» та деякі інші єгипетські таємниці”). Як відомо, людина все життя навчається в природи, але одні

швидше пізнають її закони, інші – повільніше, тож дехто з “відмінників” – не виключено, що саме такі ставали жерцями-вченими – міг не в допотопну, а в історичну (хоча й дуже віддалену від нас у часі) епоху прийти до цілком сучасних доктрин, а то й таких, які ще доведеться осмислювати не одному поколінню..

Ясна річ, чимало з відкриттів були приховані від широкого загалу й на це були свої підстави: хтось міг скористатися ними у лихих цілях, а хтось і піддати винахідника репресіям – як “єретика”, що кинув виклик богам. Із цією метою застосовувалася спеціальна мова символів.

Так, щодо “трьох китів” висуваються різноманітні версії: одні стверджують, що це езотеричне ознаєння часу, простору і речовини, інші ототожнюють символ із числом, мірою і вагою (чи, радше, масою). Варто сказати, що суперечності між цими твердженнями, по суті, й немає: адже числом вимірюється час, метрична система мір діє у просторі, а маса в часи Ньютона вважалася мірою кількості речовини. Але ж сім... Це число здавна вважається священним, містичним: згадаймо хоча б символіку Апокаліпсису (сім зір, сім свічників, сім церков, сім печатей Книги Життя, сім янгольських сурем, сім келихів гніву Божого, сім царів тощо), та й багатьох дохристиянських джерел (божественні сімки у староіранському та праслов'янському пантеонах, кількість грозних хмар, що, за уявленнями індійців, мають з'явитися на обрії перед кінцем світу, число богів щастя у японців і т. д.). Окрім того, хрестоматійним уже стало уявлення про сім днів тижня, співвідносних у давнину, із видимими неозброєним оком 2-ма світилами і 5-ма планетами, сім нот музичної гами, сім смертних гріхів, сім чеснот, сім чудес світу та ін.

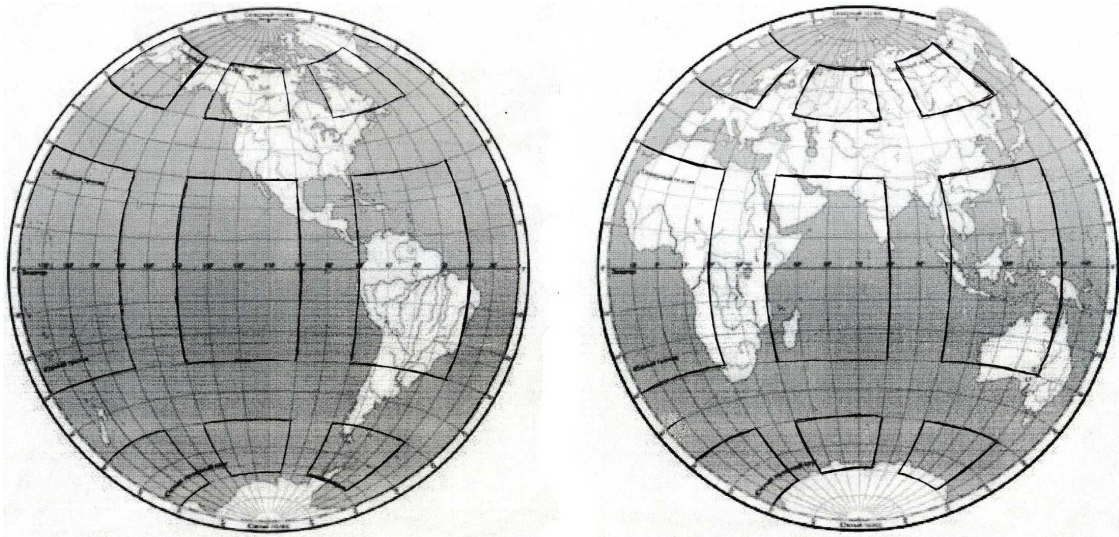
Число згаданих вище “китів”, отже, теж наводить на думку про сакральність, урочість поняття. І тут спадає на думку перський міф про царя Джемшида (Джемшида). Цей цар зображався як носій цивілізаційних знань – подібно до єгипетського Тота, ацтекського Кецалькоатля, халдейського Оаннеса, китайського Хуан-ді. Він навчив людей виготовляти одяг із тканини, створив державу й поділ на верстви [77, 184]. Період правління Джемшида – 700 літ (знову сімка, помножена на сто!) – вважався “золотим віком”. У “Шахнаме” Фірдоусі [65, I, 168], стверджується, що люди були безсмертними протягом 300 років царювання Джемшида (ясна річ, ідеться про історію людської цивілізації, зашифровану в алегоричних образах і метафорах, яку треба сприймати далеко не буквально). Зрештою, запишавшись, цар учинив страшний гріх – оголосив себе Богом і Творцем світу, за що був покараний. Вельможі закликали іноземного царя Заххака, той убив Джемшида, заволодів перським тронном, започаткувавши тисячолітнє царство зла [77, 184]...

Та мова не про нього, а про чарівну чашу, якою володів Джемшид у кращі часи свого правління. Звернімося до творів іншого класика ірано-таджицької середньовічної поезії – славетного Гафіза. В одній зі своїх пісень поет-суфій мовить:

*Хочеш тайни світовії добачати, як Джеміїд?
Пам'ятай: лиш через чашу добачав він цілий світ.*

(Переклад Агатангела Кримського [65, I, 291])

Згідно з легендою, у згаданій чаші відбивалися “семеро земних поясів”. Якщо припустити, що описаний у епосі “золотий вік” – це символічна характеристика допотопної протоцивілізації, яку езотерики характеризують як таку, що мала високий рівень наукового й технічного розвитку, – тоді чаша могла б бути тогочасним аналогом телебачення або Інтернету. Але чому саме “сім поясів”? Підказкою, гадаю, може слугувати повідомлення, яке промайнуло в газетах початку 90-х: суть його зводиться до того, що найвідоміші цивілізації й світові релігії зародилися в місцях, близьких до 30-ї паралелі північної широти. Приблизно на цій паралелі (плюс-мінус 2 градуси) знаходяться славнозвісна піраміда Хеопса, Віфлеєм – місто, в якому народився Спаситель, Лхаса – світовий центр буддизму, дещо південніше міститься найвища точка земної кулі Джомолунгма (Еверест). Те саме можна сказати й про аналогічну широту в південній півкулі (острів Пасхи й прилегла акваторія, звично асоційовані з рештками Пацифіди – затонулого в Тихому океані материка, острова чи групи архіпелагів). Автор цих рядків свого часу досліджував проблему “енергетичних поясів” Землі й дійшов висновку, що таких поясів справді сім – чотири в горизонтальній площині й три – у вертикальній (меридіанній).

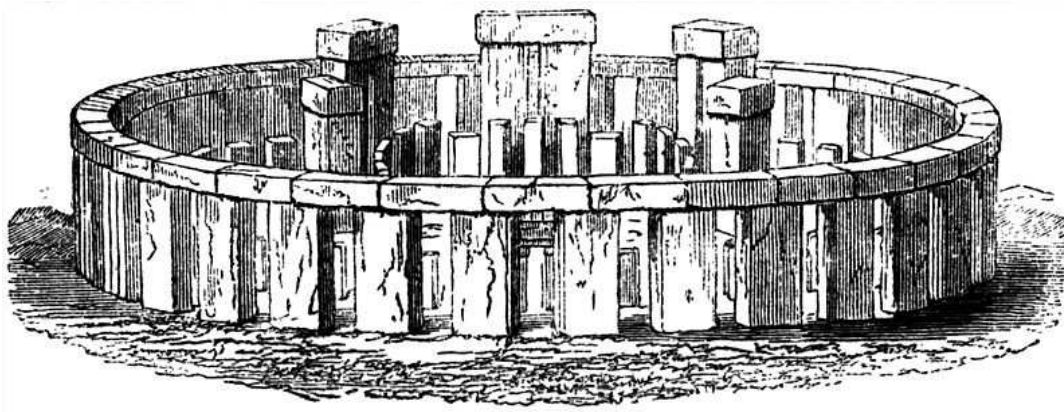


Припускаю, що у районах перетинів цих поясів і варто шукати сліди доісторичних цивілізацій. Судячи з усього, це якраз і є ті “сім китів”, на яких “тримається” Земля. Очевидно, в цих місцях є джерела якогось випромінювання, ще не відомого сучасній науці. Вплив цього випромінювання, ймовірно, є сприятливим для мозкової, психічної, інтелектуальної діяльності людини і саме в цих районах, задовго до появи перших державних утворень у долинах Нілу, Тигру, Євфрату, Інду, Хуанхе та Янцзи, міг відбутися стрибок із кам’яного віку до цивілізації (власне кажучи, одне іншого не виключає – згадаймо культуру тих же майя). До речі, на одному з вищезгаданих перетинів знаходиться й частина України...

ХРАМ? ОБСЕРВАТОРІЯ? КОМП'ЮТЕР? І ЧИ ЄДИНИЙ?

“Восьме диво світу” – Стоунхендж. – “Чарівне слово” чи спеціальні пристрої”? – Від “міста мертвих” до моделі Сонячної системи. – Телескопи давнини. – Маг Мерлін родом... з України?

Про сім чудес античного світу знають майже всі. Це єгипетські піраміди, Фароський маяк у Александрії, “вісячі сади” Семіраміди, статуя Зевса в Олімпії, Колос Родоський, галікарнаський мавзолей, храм Артеміди у Ефесі, спалений Геростратом. Грандіозні споруди пізніших часів здобули назву “восьмих чудес”. Про “дев'яте”, “десяте”, “енне” дива не йшлося – тож і зиккурати Вавилону, й Великий китайський мур, і малюнки в перуанській пустелі Наска, й колону Чандрагупти в Делі, й Баальбецьку терасу, й інші шедеври зараховували до “восьмих”. У розряд таких чудес, зрозуміло, потрапила й одна з найзагадковіших споруд – славнозвісний Стоунхендж.



Реконструкція Стоунхенджа

З книги Чарльза Найта “Old England: A Pictorial Museum”
(Лондон, 1845)

Автор: **Knight, Charles** ■

Фото з сайту [http://commons.wikimedia.org/wiki/](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Knight-Stonehenge-Perspective-elevation-restored-q40-2323x888.jpg?uselang=ru)

[File:Knight-Stonehenge-Perspective-elevation-restored-q40-2323x888.jpg?uselang=ru](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Knight-Stonehenge-Perspective-elevation-restored-q40-2323x888.jpg?uselang=ru)

Перше моє знайомство з цією пам'яткою – ясна річ, заочне, бо авторів цих рядків, на жаль, не поталанило побувати далі країн, які колись звалися братніми республіками Радянського Союзу, а нині іменуються “близьким закордонням”, – відбулося навесні 1967 року. Розгорнув я згадану вже тут неодноразово книгу І. Депмана “Світ чисел” (1966), і в розділі “Як вимірювати і рахувати час” прочитав, як три чи чотири тисячі років тому люди побудували кам'яний

календар, що безпомилково показував початок року. Звідти ж довідався, що календар цей зберігся донині в Англії й має назву “Стоунхендж”. “Уявіть собі, – писав І. Депман, – круглу огорожу з величезних каменів, у середині якого вкопано в землю один камінь. На круглий майданчик всередині огорожі веде збудований із таких же величезних каменів вузький коридор без даху. Він спрямований до того місця, де у найдовший день року промені сонця, що сходить, освітлюють камінь. У всі інші дні року вранці на камінь падає тінь від огорожі” [33, 8].

Тема Стоунхенджу фігурувала і в нарисі цього ж автора “Кам’яна загадка”, надрукованому у випуску географічного щорічника для дітей “Глобус” за 1961 рік. Як бачимо, публікація з’явилася за п’ять літ до появи “Світу чисел”, однак прочитав я її вже підлітком, либонь після перегляду “Спогадів про майбутнє” (про цю неоднозначну, але цікаву кінострічку за книгами Еріха фон Денікена згадувалось, коли йшлося про загадки Тіауанако). Попри те, що вчені в більшості картину не прийняли, багато в кого з глядачів раз у раз виникали думки: “Якщо не «рука прибульців», то що?”. Зрозуміло, що мене, вже поінформованого щодо астрономічного, календарного призначення британської пам’ятки, і значною мірою приголомшеного фільмом (як, зрештою, і його критикою в пресі) зацікавили саме останні абзаци нарису:

“Отже, недарма були доставлені сюди [до Південної Англії – І. О.] ці камінні брили... Вчені встановили, що їх привезли з каменярень Уельсу – за двісті п’ятдесят кілометрів. Важить кожна брила близько тридцяти тонн.

Привезли... Але як? Це досі загадка. От і виходить, що не лише на далекому острові Пасхи, з його велетенськими статуями, приховані стародавні таємниці, є вони й зовсім недалеко від нас, на європейському континенті...” [32, 350]

Пробачимо покійному професорові Депману певну неточність (континент має назву Євразія, а Європа – його частина) – зрештою, він був не географом, а математиком (і неабияким). Суть не в цьому, а в тім, що, не висуваючи жодних гіпотез, вчений змушував юного читача задуматись, яким же чином люди кам’яного і раннього бронзового віку могли пересувати такі важкі вантажі, що за технології були в їхньому арсеналі, чи не допомагав їм хтось “іззовні”, й якщо допомагав, то хто саме?

Стоунхендж складається з трьох споруд. Перша – найдавніша (3500 – 1700 рр. до Р. Х.) – являє собою круглий земляний вал і рів діаметром 97, 5 метрів. По колу вздовж цього зовнішнього валу розташовані 56 невеликих поховальних заглибин – своєрідних урн (їх називають “ямками Обрі” – на честь англійця Джона Обрі, котрий уперше описав їх у XVII ст.

Друга споруда (приблизно 1700 – 1500 рр. до Р. Х.) – це два концентричних кола з каменів (38 пар), що стоять вертикально всередині древнього валу, до якого веде земляна дорога.

Третій етап будівництва (1500 – 1100 рр. до Р. Х.) полягав у спорудженні кола з 30 трилітів (тесаних каменів 8, 5 метрів заввишки, перекритих плитами). Всередині цього кола знаходяться п'ять трилітів, які оточують головний – горизонтальний – вівтарний камінь святилища, утворюючи при цьому підковоподібну фігуру.

Загалом Стоунхендж налічує 82 п'ятитонних мегаліти, 30 кам'яних блоків вагою по 25 тонн та 5 трилітів, маса яких досягає 5 тонн. Складені кам'яні брили є своєрідними арками, що слугували колись для визначення сторін світу. Як установив ще у 20-х роках минулого століття відомий учений-геолог Х. Томас, камені для спорудження “восьмого дива світу” справді добувалися в каменярнях Південного Уельсу – це навіть не 250, а більш як 300 кілометрів від пам'ятки!

За переказами, підйом і транспортування каменів-гігантів здійснювались під керівництвом легендарного жерця-мага Мерліна, який створив пристрої, що дали змогу укласти мегаліти легко й швидко, чим неабияк здивував усіх присутніх, котрі не могли їх навіть зрушити з місця [133, 17]. Є й легенди про пересування каменів за допомогою одного лише “чарівного слова”, яке знав тільки Мерлін і побудову Стоунхенджу не впродовж тисячоліть, як стверджує офіційна історична наука, а “за одну ніч” (як схоже це на побудову Тіауанако та відому океанійським жерцям силу “ману”, що, за переказами, давала змогу транспортувати важчені камені як матеріал для скульптур острова Пасхи та базальтові брили для циклопічних будівель Нан-Мадолу в Мікронезії!). Вважається, що Мерлін поховано на північно-західному узбережжі півострова Корнвол біля величного колись храму, який з'єднувався зі Стоунхенджем підземним тунелем.

Як тільки не називали грандіозну пам'ятку – палацом північних володарів, капищем прадавніх богів, сховищем таємниць Атлантиди, орієнтиром для інопланетян тощо... Традиційно ж усталилася думка про Стоунхендж як про храм, місце ритуальних дійств, здійснюваних не одним поколінням якогось загадкового стародавнього народу (найчастіше мовилося про племена кельтів-друїдів). Професор Шеффілдського університету (Велика Британія) Майк Паркер Пірсон дійшов висновку, що Стоунхендж – це лише частина грандіозного релігійного комплексу, “місто мертвих” (згадаймо – так інки називали й Тіауанако), “помешкання” духів, коротше кажучи – цвинтар для тодішніх вождів. По інший бік ріки Ейвон містилося “місто живих” – поселення зі святилищем, що має умовну назву Вудхендж і становить копію Стоунхенджа (тільки дерев'яну) чи її дзеркальне відображення (цим питанням присвячено цікавий фільм Крістофера Спенсера “Stonehenge Decoded” або ж

“Розгадка таємниці Стоунхенджу”, де було зроблено навіть спробу художньої реконструкції подій далекого минулого). Але, схоже, це лише одна із граней проблеми, яка анітрохи не спростовує пізнішого астрономічного використання мегалітичної пам’ятки, оскільки ще у XVIII ст. було помічено, що уявна вісь споруди (симетричної в плані) орієнтована на точку сходу Сонця в день літнього сонцестояння, а через століття виявилось, що два окремішніх камені на периферії храму також вказують на згадану точку, якщо дивитися на них з вершин двох насипів, так віддалених від центру, як і самі камені.

Американський астроном, англієць за походженням Джеральд Хокінс (1928 – 2003), ведучи спостереження з центра пам’ятки, зробив висновок, що триліти, камені й ямки Обрі вказують на крайні схилення Сонця і Місяця. Окрилений можливим відкриттям, він повернувся до США з точними картами Стоунхенджу й проаналізувавши отримані дані за допомогою електронно-обчислювальної машини, дійшов висновку, що стародавня пам’ятка, окрім культового призначення, мала ще й астрономічне – це була справжня обсерваторія. Камені-гіганти використовувалися як візири, за допомогою яких астрономи неоліту і бронзового віку могли визначити координати Сонця і Місяця. За глибоким переконанням містера Хокінса, цілком реальним виглядало й передбачення сонячних та місячних затемнень. Стародавні астрономи знали про цикл місячних затемнень тривалістю в 56 років (ось воно, число ямок Обрі!). Якщо перекладати раз на рік по колу шість каменів (три білих і три чорних) розміщених через 9, 9, 10, 9, 9 і 10 ямок Обрі, з однієї ямки до сусідньої, жерці могли досягти разючих результатів у передбаченні граничних положень Місяця в певний час року, а також сонячних і місячних затемнень у сонцестояннях та рівноденнях, та інших астрономічних явищ, пов’язаних з Місяцем. Єдина умова – перекладати камінь треба проти годинникової стрілки [133, 183]. Тож поширене визначення пам’ятки, як “комп’ютера кам’яного віку”, не таке вже й метафоричне.

Результатом експериментів професора Хокінса стала його написана спільно з Джоном Вайтом і вперше видана 1966 року книга, яка теж мала назву “Stonehenge decoded” (“Розшифрований Стоунхендж”, у російському перекладі – “Разгадка тайны Стоунхенджа”). Вчений припускав, що однією з причин побудови Стоунхенджу був характерний для первісних людей страх перед незрозумілими явищами природи, зокрема затемненнями Сонця і Місяця й прагнення їх передбачити, щоб не бути захопленими зненацька [133, 186]. Та це пояснення навряд чи можна вважати вичерпним – адже стільки поколінь кануло в Лету, перш аніж “кам’яний комп’ютер” став до ладу! І звідки такі точні обчислення? Якщо, в принципі, “робочою силою” на цьому будівництві могли б бути й звичайні собі люди, то “інженерами-проектувальниками” такої споруди, очевидно, були жерці (можливо, навіть ціла каста), наділені набагато вищими знаннями, які передавалися впродовж багатьох сотень і навіть тисяч літ, тому продовжувачі цієї справи чітко знали, чого вимагати від первісних “робітників”. Судячи з усього, затемнень вони не боялися, оскільки знали їх

природу, а от підтримувати цей страх, так би мовити, “в народі”, вони могли, щоб зберегти монополію на знання й панувати над людьми, які таких знань не мали.

Відомий таїнознавець Олександр Горбовський висловив припущення, що представники певної високорозвиненої цивілізації, котрі вціліли після всесвітньої катастрофи (потопу) і згодом, можливо, стали жерцями, знали, що настанню нових катаклізмів можуть передувати якісь космічні явища й тому приділяли таку увагу астрономічним спостереженням, щоб вчасно врятуватися і врятувати знання. [30, 70] Це стосується, до речі, не лише Стоунхенджу, а й єгипетських та мексиканських пірамід, вавилонських зиккуратів тощо.

Більше того, вимірювання, які здійснив відомий британський астроном і письменник-фантаст Фред Хойл (1915 – 2001), показують, що автори ідеї побудови Стоунхенджу знали точний орбітальний період Місяця й тривалість сонячного року. Росіяни Володимир Авінський, Валентин Терьошин та Віталій Комісаров виявили, що у співвідношеннях розмірів окремих частин Стоунхенджу зашифровано... діаметри планет. Дослідження цієї моделі показало, що споруда являє собою умовне зображення Сонячної системи, так би мовити, “в поперечному розрізі”. Згідно з цим зображенням, окрім відомих нам дев’яти чи восьми (без Плутона) планет, древні астрономи знали ще три – одну між Марсом і Юпітером (Фаетон?), дві інших – за орбітою Плутона (Мардук вавилонян? Фенікс єгиптян? Гіпотетична Прозерпіна?). Це повністю узгоджується з уявленнями багатьох стародавніх народів, котрі вважали, що планет у Сонячній системі – саме дванадцять. Окрім того, є дані, що в спорудах зашифровано не лише діаметри планет, а й чимало інших величин, для визначення яких потрібні були тривалі (не виключено, що й телескопічні) дослідження.

Телескоп у такі давні часи? За всієї незвичності таких припущень, вони не позбавлені підстав. Той же таки Джеральд Хокінс наводить свідчення згаданого вже давньогрецького історика Діодора Сицилійського, котрий, описуючи Британію, зазначав, що з цього острова Місяць видно так, ніби він дуже близький до Землі, й око розрізняє на ньому такі ж височини, як і на Землі [133, 221]. Більш як за півтора століття до відкриття супутників Марса про них згадав (і навіть подав – щоправда, дуже приблизно, – періоди їх обертання) видатний англійський письменник, доктор богослов’я Джонатан Свіфт. Є дані, що автор безсмертних “Мандрів Гуллівера” серйозно вивчав стародавні манускрипти, й, мабуть, був знайомий з книгою “Бардас”, що містила систематизований виклад кельтських вірувань і наукових знань. До слова, відомий французький філософ Рене Генон (після прийняття ісламу – шейх Абд аль-Вахід Ях’я) вважав хранителями надбань гіпербореїської цивілізації саме кельтів.

Харківський астроном Олексій Архипов ще у 1984 році довів, що пристойне угнуте дзеркало для рефлектора можна було виготовити найпростішим способом, цілком доступним в епоху бронзи [4, 62]. А кришталеві лінзи невідомо-

мого призначення були знайдені ще в ХІХ ст. відкривачем (і, на жаль, повторним руйнівником) легендарної Трої Генріхом Шліманом під час розкопок пагорба Гіссарлик у Малій Азії. Подібні знахідки, що могли використовуватися як для добування вогню, так і в оптичних інструментах, траплялися археологам також у Месопотамії. З огляду на це, не видається надто дивним, що стародавні єгиптяни (ІІІ тис. до Р.Х.) називали зоряне скупчення Плеяди словом, що означає *тисячу* (на східнослов'янських, зокрема українських землях усталилася назва “*Стожари*”), в той час, як тисяча зір у Плеядах була нарахована лише у ХVІІІ ст. після Р. Х. – внаслідок копітких телескопічних спостережень.

Просочилася в пресу й інформація про “глиняні (!) біноклі трипільців” (невідомо, щоправда, чи знайдено хоча б одну лінзу). І хоч це повідомлення може виявитися й псевдосенсацією, ще одним виявом “націонал-романтизму”, а “біноклі” – звичайними горнятами-“близнятами”, таємниць у царині астрономічних, знань наших пращурів не меншає. Більше того, не вар-то виключати й інших – окрім застосування оптики, – методів дослідження зоряного неба. Наприклад, у розділі, присвяченому астрономії догонів, згадувалося про здатність окремих людей бачити неозброєним оком, те, що доступно лише для телескопа (хоча б і невеликого), а також про можливість існування спеціальних духовних практик, які давали змогу навіть “побувати” за межами нашої планети. Про “потік думки”, здатний “проникати в Безмежність”, здавна було відомо на Сході! Саме це, очевидно, мав на увазі геніальний символіст ХХ століття Павло Тичина, коли писав про “думки ріку”, що разом із радіохвилями “роздверить” Космос і “межі запланет розсунуться” [121, І, 221]...

Є ще одна дивна властивість британської мегалітичної пам'ятки – у давнину вона вважалася “місцем сили” й проникнути туди з метою зцілення мріяв багато хто з недужих.

Стоунхендж відзначається, окрім усього, ще й високою сейсмостійкістю. При його будівництві спершу були закладені спеціальні платформи, які пом'якшували або повністю гасили підземні поштовхи. Не давали такі фундаменти й осідання ґрунту. І це стосується не лише Стоунхенджу, а й інших мегалітичних споруд. Що ж до власне обсерваторії-храму, то таке поєднання в минулі епохи було дуже поширене: згадаймо хоча б середньовічну твердиню альбігойців – Монсегюр.

Подібні за призначенням споруди можна знайти в багатьох куточках земної кулі, й якраз їм присвячено книгу Джеральда Хокінса “Beyond Stonehenge” – “Окрім Стоунхенджу” (1973, рос. переклад 1977). У ній вчений проаналізував загадкові пам'ятки Старого і Нового Світу – це згадані вже малюнки (як згодом виявилось – кам'яну мозаїку) в пустелі Наска, місто-фортецю Мачу-Пікчу в Перу, храмовий комплекс Вашактун на території сучасної Гватемали, храм Амона-Ра в Карнаку, піраміди Єгипту та Мексики, руїни Тіауанако в Болівії,

наскельні й печерні малюнки у Франції та Іспанії, Фестський диск, знайдений в Україні місячний календар з ікла мамонта тощо [134].

Кілька років тому в німецькому містечку Гозек (земля Саксонія-Анхальт) археологи виявили свій Вудхендж – рештки земляної споруди діаметром 75 метрів, яка, як припускається, у давні часи була обнесена двома дерев'яними огорожами круглої форми, в яких у трьох місцях було зроблено проходи-візири. 21 грудня, в день зимового сонцестояння, при сході Сонця його промені точно потрапляли у східні “ворота”, при заході ж – у західні. Вік пам'ятки – приблизно сім тисяч літ [27]. Повідомлялося також про відкриття стародавнього святилища на території Дніпропетровської області, яке одразу ж образно назвали “українським Стоунхенджем” [22]

Проте стародавня мегалітична пам'ятка не збирається віддавати “пальму першості”, підкидаючи дослідникам усе нові загадки. Так, в Інтернеті є інформація про сенсаційне відкриття професора Уельського університету Девіда Боуена, зроблене ним за допомогою найновішого методу (на жаль, не вказується, якого саме) у 1994 році. Згідно з даними Д. Боуена, Стоунхендж – пам'ятка не неоліту й ранньої бронзи, як досі вважалося, а аж 140 000-літньої давності (де-не-де вказується вік удесятеро менший – 14 000 років), що – в разі підтвердження цих висновків – могло б докорінно змінити наше уявлення про ранній період історії людства [139]. Окрім того, деякі перекази приписують Мерлінові походження з... берегів Дніпра.

Далі – мовчу, бо так неважко дійти й до націонал-романтизму з “глиняними біноклями трипільців”. Ліпше почитаймо книгу Джеральда Хокінса і Джона Вайта “Розгадка таємниці Стоунхенджу” (М.: Мир, 1973) – там, принаймні, висновки точних наук.

ЩЕ ПРО ДИВА СТАРОДАВНЬОЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ

Антикитерська знахідка. – Стоматологи зі Стародавнього Єгипту, нейрохірурги зі Скіфії, гінекологи з Помпей... – Колона з чистого заліза. – Рентген і анестезія у Древньому Китаї. – Хто виготовляв кварцові черепи? – Загадка Чинтамані. – “Залізний мужик” Івана Грозного. – Який комп'ютер був у козаків?

У 1902 р. грецькі плавці знайшли поблизу маленького острівця Антикитери, що на північ від Криту (інший варіант назви – Антикифера, а в античні часи звався Егілією), рештки великого римського корабля. У трюмі було виявлено бронзові та мармурові статуї, скляний і срібний посуд Окрім того, пірнальникам потрапив на очі спотворений корозією шматок бронзи з дерев'яними вкрапленнями. Призначення останньої знахідки, що зберігалася потому в Грецькому національному археологічному музеї в Афінах, учені довго не могли збагнути, особливо, коли вона розкололась і стали помітні залишки якогось дивного механізму. Оскільки ці шестерні й циферблати якось треба було назвати, прилад зафіксували як астролябію.

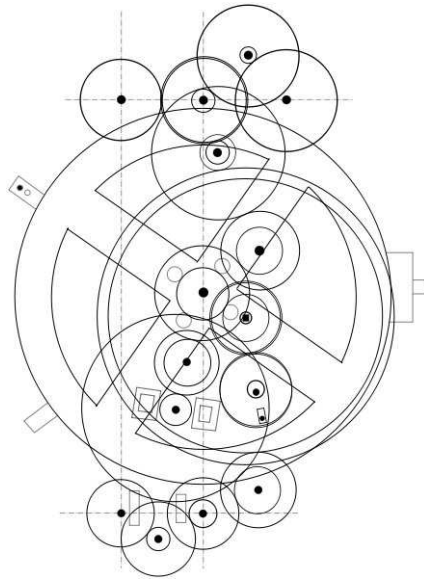


Схема Антикитерського механізму

Автор: Mark Roebuck ■

Схема з сайту http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Antikythera_mechanism.svg?uselang=ru

Були спроби реконструювати антикитерську знахідку. Вперше це зробив у 1971 р. британський годинникар Джон Глів за схемою відомого дослідника приладу Дерека де Соллі Прайса, а через більш як тридцять років удосконалену діючу копію пристрою виготовив екскуратор Музею науки в Лондоні Майкл Райт [113]. Згідно з твердженнями містера Райта, механізм моделював рух не лише Сонця і Місяця, але й п'яти відомих у давнину планет, видимих неозброєним оком, – Меркурія, Венери, Марса, Юпітера й Сатурна. Саме з цієї копії стало відомо, що оригінал являв собою дерев'яну коробку з 37-ма бронзовими зубчастими колесами та корбовим механізмом (у Європі ці розробки з'явилися знову лише в середні віки). З одного боку пристрою знаходилося градуювання для визначення сонячного й місячного циклів щодо сузір'їв Зодіаку, з іншого – відмітки, за допомогою яких визначали фази тривалих астрономічних періодів, зокрема Метонового циклу, потрібного для узгодження сонячного й місячного календарів, і навіть, як показало дослідження решток написів, розраховували час проведення Олімпійських ігор. Назви місяців характерні для західних грецьких колоній, зокрема для Сиракуз на Сицилії, де жив великий учений давнини Архімед. І хоч славетний еллін загинув 212 року до Р. Х., а антикитерський “протокомп'ютер” датовано приблизно 150 – 100 роками до Р. Х. (раніше датували 85 – 65 роками), усе ж не варто виключати причетності Архімеда до винайдення його первісного варіанту (адже навряд чи прилад було виготовлено лише в одному примірнику).

Прилад з Антикитери – не перший і не останній із числа тих, що змінюють наше уявлення про рівень стародавньої науки (у попередньому розділі вже мовилося про Стоунхендж). Чимало досягли древні і в галузі медицини. Так, при

розкопках Помпеї, загиблої під час виверження Везувію у I ст. після Р. Х., археологи виявили, як повідомляє автор статті “Найдавніші високорозвинені цивілізації існували!” Олександр Меткий [76], інструменти, майже ідентичні тим, що застосовуються нині в... гінекології.

У стародавніх ацтекських та інкських похованнях і навіть у розкопках скіфських курганів археологи знайшли черепи вояків із явними ознаками трепанації, причому ця складна й небезпечна операція була проведена на диво майстерно (в отвори вживлювалися надтонкі пластинки з коштовних металів). У деяких похованнях (особливо це стосується Єгипту) виявлено останки людей із золотими коронками на зубах, штучними очима та протезами ніг та рук [79].

Ні для кого, мабуть, не є секретом, що поняття “Індія” і “таємниця” здавна ніби “ходять в парі”. Однією з індійських загадок є й славетна колона, котра стоїть на околиці Делі вже дев’ятсот з лишком літ, і досі до неї приїзять паломники, щоб загадати найзаповітніші бажання, які, згідно з народними повір’ями, неодмінно мають здійснитися.

Порівняно з найвищим у світі мінаретом Кутб-мінар, що знаходиться неподалік від делійського дива, шестиметрова колона ніби й не виглядає сенсаційною спорудою. Та справа не в розмірі, а в хімічному складі матеріалу, з якого її відлито: це залізо, яке не піддається іржі, в той час, як виробництво нержавіючої сталі (сплав заліза з вуглецем, хромом, нікелем, молібденом та іншими елементами) було налагоджено лише в XX столітті. Переплавити залізний метеорит, як вважалося, стародавнім металургам було не під силу. Хто ж тоді виготовив колону?



Залізна колона в Делі

Автор: **Mark A. Wilson** ■

Фото з сайту

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:QtubIronPillar.JPG?uselang=ru>

У 60-ті роки, коли людина зробила крок у Космос, поширилась версія, за якою авторами загадкового монумента були... гості з іншої планети (найчастіше фігурував Марс). Пригадуються книги відомих свого часу популяризаторів астрономії й космонавтики Карпа Земляка (“У незвідані далі”) та Володимира Клушанцева (“Відгукніться, марсіяни!”) В обох виданнях колона із Делі згадується в контексті з Баальбецькою терасою в горах Антілівану на Близькому Сході, Тунгуською катастрофою та іншими подіями й спорудами, які, на думку письменників, могли слугувати доказами інопланетних відвідувань. Та ж таки колона мислилась то як пам’ятник на честь візиту до землян, то як орієнтир для посадки (при цьому навіть не бралися до уваги надто скромні габарити “орієнтира”, щоб можна було вести мову про його придатність для цієї ролі – всього 6 м заввишки й близько 50 см у діаметрі). Лишилися поза увагою й написи на самій колоні, а між тим вони якраз і несли основну інформацію щодо походження шедевра давньоіндійської металургії.

Виявляється, колону спорудили в IV ст. після Р. Х. у пам’ять про царя Чандрагупту II (помер 413 р.) і спочатку вона знаходилась на сході Індії, в місті Аллахабаді. В Делі ж її перевезено уже в XI ст. за часів царя Ананг Пала. Судячи з усього, стародавні майстри вміли виробляти чисте залізо методом, близьким до сучасної порошкової металургії. Проте не виключено, що існували й інші способи. Адже багатостраждальна й мудра Індія не перестає дивувати нас розмаїттям релігій, культур і наукових знань, ставлячи все нові й нові знаки питання. Наприклад, як пояснити, що ще задовго до нашої ери в стародавні індійці вже вміли здійснювати щеплення проти віспи? [30, 104]

Сказане стосується не лише Індії. Про “багдадську батарею” більш як 2000-річної давності вже писалося. Там же таки – у Межиріччі – були виявлені й удвічі давніші (ще, либонь, шумерські) вироби зі срібла, покриті дуже тонким шаром золота, а це можливо тільки в тому випадку, якщо шумери уже в ті далекі часи знали про електрику і гальваностегію [123, 151].

На Далекому Сході не менше загадок. Як індійцям, так і китайцям у сиву давнину були відомі методи протип’яних щеплень [86]. Свого часу світ облетіла інформація про результати досліджень гробниці похованого в 316 році після Р. Х. полководця Чжао Чжу, які начебто проводив інститут прикладної фізики Китайської академії наук. Згідно з цим повідомленням, спектральний аналіз показав, що орнамент гробниці на 85 відсотків складався з... алюмінію, хоча існує думка, що перший алюміній був отриманий внаслідок електролізу аж у XIX ст. Якщо вважати згадану вище інформацію достовірною, можна припустити лише два варіанти – або в Стародавньому Китаї існував якийсь невідомий спосіб отримання алюмінію, або ж обмежена група людей знала про електрику та явище електролізу [26, 99]. Загадка про “обмежену групу” – не випадкова, оскільки, наприклад, месопотамські “батареї”, про які йшлося кількома розділами раніше, були знайдені при розкопках дому жерця, що само по собі вже свідчить про засекреченість технологічних знань [123, 151].

Австралійський дослідник Ендрю Томас згадував прямокутне дзеркалорозміром 1, 76 x 1, 22 метра, яким володів китайський імператор Ціньші (259 – 210 роки до Р. Х.) і яке було своєрідним попередником флюорографа. Коли хворий ставав перед ним, було видно всі внутрішні органи й кістки (щоправда у перевернутому вигляді). Китайський же таки лікар Хуа То (II ст. після Р. Х.) уже в ті далекі роки застосовував анестезію (суміш вина й розтертої в порошок коноплі) під час хірургічних операцій [122, 167].

Не “пасе задніх” і Новий світ. Місто Теотіуакан, що знаходиться за 50 кілометрів на північний схід від Мехіко, фігурує у стародавніх легендах, як місто богів, побудоване знову ж таки велетнями. Дехто з учених ототожнює планування Теотіуакану з моделлю Сонячної системи (роль Сонця виконує однойменна піраміда), причому можна зробити висновок, що стародавнім астрономам були відомі засатурнові планети – Уран, Нептун і навіть “зневажений” багатьма сучасними астрономами Плутон¹², – які були відкриті відповідно у 1787, 1846 и 1930 роках [49].

У Мексиці та інших державах Центральної й Південної Америки археологи час від часу знаходять дивовижні вироби з кварцу. Як правило, це...черепи. Вік їхній визначити дуже важко, оскільки радіовуглецевий метод щодо кварцу не спрацьовує. В 1927 році під час розкопок майянського храму майя на території тодішнього британського Гондурасу (нині Беліз) було знайдено найвідоміший із черепів, названий згодом на честь прийомної доньки археолога Мітчелла-Хеджеса Анни, котра, власне й виявила цей загадковий артефакт (інша назва – Череп Долі). Ритуальне призначення знахідки не викликало сумнівів, оскільки при встановленні за черепом запаленої свічки починали світитись очниці.

Цікаво, що пані Анна під час тривалого споглядання своєї знахідки, отримувала здатність ніби переноситись у часи, коли цей череп був виготовлений, бачила стародавніх людей (майя? атлантів?), їхні міста, дізнавалася про їх спосіб життя.

Це, власне, не перша така знахідка. У 60-х токах XIX ст. в Мексиці знайшли схожий череп, зроблений, однак, із суцільного кристалу кварцу (в артефакті Мітчелл-Хеджес нижня щелепа була виготовлена окремо, скріплювалася з основною частиною за допомогою спеціальної нитки й могла вільно рухатись). Спроби реконструкції обличчя дали портрет молодої дівчини чи жінки америндського типу.

Слідів обробки металевим інструментом на черепі немає жодних. Можливо, ацтеки, майя та інки знали секрет якогось абразиву? Але для того, щоб подіяти на кварц, потрібно, щоб цей абразив мав принаймні алмазну основу, себто мусив існувати спосіб перетирання алмазу на порошок. Але навіть за умови застосування такого гіпотетичного “порошку” на виготовлення кожного з таких черепів стародавні майстри мали б потратити щонайменше 300 років. Більше

того, як показали дослідження компанії “Х’юлетт-Паккард” – всесвітньо-відомого виробника кварцових генераторів, вироби взагалі суперечили законам кристалографії, себто мали б розколотися ще на початку обробки кристалу.

Знаходячись біля кварцових виробів, багато хто відчуває великий приплив енергії й це зрозуміло: здатність кварцу підсилювати електроенергію – загальновідома (якщо ще й узяти до уваги, що людське тіло має електромагнітне поле постійної напруженості). Чи не були це своєрідні біоенергостимулятори (подібно до “кіман” гавайських шаманів)?

Схоже, що відповіді на це питання ми не отримаємо ще довго – як і на те, хто ж був творцем згаданих шедеврів. Дехто з “романтиків” устиг побачити всередині то зображення космічного корабля, то самих інопланетян, і на цій підставі вважає виробниками артефактів саме їх. За однією з таких “проденікенських” гіпотез, череп Мітчел-Хеджес є найголовнішим. Він пов’язаний з усіма іншими черепами – земними і позаземними. Вся система використовувалася колись як засіб зв’язку з іншими цивілізаціями. Це до певної міри нагадує тибетські перекази про священний камінь Чинтамані, що його у IX ст. до. н. е. привіз на Землю з сузір’я Оріону крилатий кінь Лунг-та. Одна частина його начебто знаходиться в Башті Шамбали – легендарної общини гімалайських Учителів, а менші шматочки доправляються посланцями Махатм у певні пункти нашої планети, де повинен з’явитися новий центр цивілізації. Ці шматочки пов’язані з каменем Башти. Його випромінювання так само справляє сильний енергетичний вплив на людину, а зміна якостей каменя дає змогу передбачати майбутнє [3, 51].

Інша думка – до неї, зокрема, схиляється відомий російський дослідник загадок історії й природи, автор бестселерів “100 великих таємниць” (у співавторстві з Андрієм Низовським), “100 великих таємниць стародавнього світу”, “100 великих таємниць Другої світової”, “100 великих загадок XX віку” та ін. Микола Непомнящий, – полягає в тому, що кварцові черепи належать одній із земних високорозвинених (можливо, допотопних) цивілізацій [80]¹³.

У середні віки також не бракувало див. Перекази повідомляють, що в католицького ченця, талановитого математика і астронома Герберта д’Орільяка (бл. 946 – 1003), майбутнього Папи Римського Сильвестра II (і, до речі, першого в історії папи-француза), був виготовлений ним же бронзовий (а за деякими даними – мідний) автомат-терафим у вигляді людської голови, яка відповідала лаконічним “так” або “ні” на важливі питання, що стосувалися релігійних, політичних та інших життєвих царин. Уважалося, що саме завдяки цій “голові” Герберт зумів піднятися по щаблях релігійного служіння аж до папства. Якщо це не свідомий наклеп недругів на вищу духовну особу в католицькому світі (мовляв, папа – і водночас окултист), то мусимо ще раз констатувати факт нашого погордливого й тому не завжди справедливого ставлення до наукових знань минулого. Тим паче, що існує інформація навіть

про наявність рухомого “залізного мужика” і в Івана Грозного (див. статтю Михайла Таранова “Роботи стародавнього світу” [116]). За деякими даними, ця механічна людина прислужувала цареві за столом, подавала одяг і навіть... співала [108].

Відчуваю, читачу, що тобі вже уривається терпець і ти от-от запитаєш: “А що ж там було у козаків?” Змушений тебе, друже, розчарувати: комп’ютерів як таких у них не було, зате із часу визвольної війни 1648 – 1654 рр. і аж до 60-70 років XVIII ст. склалися списки з відомостями про майнове становище козаків, проходження ними військової служби і т. д. Називалися ці списки *компутами* (від лат. *computo* – обчислюю). Є також дані (щоправда неперевірені – на рівні припущень), що тих, хто робив у компутах відповідні записи, звали “компуторами”. Тож якщо тобі хочеться думати, що назва електронного помічника людини походить з українських теренів – я не забороняю.

ЯДЕРНА ВІЙНА У “МАХАБХАРАТІ”?

Історія людства – історія воєн. – “Махабхарата” й Оппенгеймер. – “І затрусилася земля...”. – Астравідья: вчення про “зброю богів”. – Звідки прийшли знання? – Загадка загибелі Хараппської цивілізації. – “Хіросіми” сивої давнини.

Іноді здається, що історія людства є суцільною історією воєн. Винахідники засобів знищення реальних або й вигаданих ворогів, мабуть, ніколи не комплексували щодо наслідків застосування того або іншого виду зброї – навіть, якщо ця остання ставила світ на межу катастрофи. І йдеться, на жаль, не лише про XX вік, який не так давно почав сприйматись нами як минулий, а й про часи, віддалені від нас на багато тисячоліть...

У величній пам’ятці індійської літератури та філософії – “Махабхараті” (або “п’ятій Веді”, як її звуть в Індії), повний текст якої, згідно із усталеними даними, складено більш аніж 3000 років тому (дехто навіть називає цифру 5000), – згадується про надпотужну зброю, схожу на “велетенську залізну стрілу”, руйнівна сила якої відчувалася в глобальних масштабах, а вибух виглядав “яскравіше за тисячу Сонць”. До речі, так назвав свою книгу австрійський футуролог і публіцист Роберт Юнг [144], а вражений побаченням на ядерних випробуваннях 1945 року в Нью-Мексико відомий фізик, професор Роберт Оппенгеймер прочитав напам’ять саме згаданий уривок із 12-го вірша 11-го розділу “Бгагават-Ґіти” – однієї з книг “Махабхарати”: “Якби на небі разом зійшли сотні тисяч сонць, їх світло могло б зрівнятися з сяйвом, що линули від Верховного Господа...” І далі – з 32-го вірша цього ж розділу: “Я – Смерть, великий руйнівник світів, що несе загибель всього живого” [34]¹⁴.

А ось як описується бій Дрони та його колишнього улюбленого учня Арджуни, що стався на 15-й день битви двох великих родів – Кауравів та Пандавів:

*Нарешті Брахмову стрілу
Премудрий Дрона ще пустив,
Щоб із Арджуною удвох
Все людство знищить на землі.*

*І затрусилася земля,
Ліси та гори, що на ній,
І гучно вітер застогнав,
І океан розхвилювався.*

*Обидва війська охопив
Шалений, невимовний жах.
І затремтіла рать уся,
Коли злетіла ця стріла.*

*Але Арджуна не здвигнувся:
Назустріч Брахмовій стрілі
Свою пустив він, чарівну,
І вбивчий загасив вогонь.*

*І ще лютіший запалав,
Нечуваний, шалений бій,
Де жоден з двох богатирів
В змаганні не перемагав.*

(Переклад Павла Ріттера [28, 218])

“Брахмова стріла”, Брахмаширас або Брахмаданда була не єдиною зброєю масового знищення. У тій апокаліптичній битві застосовувалися й інші її види – “полум’я Індри”, “зброя Нараяна”, “зброя Агні” або “Агня” (останній не могли дати відсіч навіть боги). Читаємо “Махабхарату” (книга VII – “Дронапарва”, глава 172, вірші 16-21) далі:

“І від неї [стріли Агні. – І. О.] виникла тоді у повітряному просторі несамовита злива стріл. Почали дути холодні вітри. І сонце зовсім не гріло більше. Страшно кричали демони з усіх боків. Гриміли хмари на небосхилі й кров лилася з них. Птахи й звірі, дрібна й велика худоба і навіть самотники, котрі суворо дотримувалися обітниць й повністю приборкали себе, не знаходили собі спокою. Всі основні елементи світу, здавалося, вийшли з ладу. Сонце немов повернулося іншим боком. Усі три світи, спалені жаром, знемагали в муках, ніби охоплені лихоманкою. Під дією сильного жару тієї стріли слони й інші земні істоти тікали, налякані, важко дихаючи й бажаючи знайти порятунк від

її жахливої сили. Бо в той час, коли вмістилища вод сильно нагрівалися, о нащадку Бхарати, водні істоти зовсім не знаходили спокою, ніби варились там” [74, 445]

Кілька літ після війни хмари й негода затуляли від людей небо, сонце й зорі. В тих, хто вцілів, випадали нігті й волосся. А щоб знешкодити одну з невикористаних “стріл”, було наказано змолоти на порошок і потопити цей порошок у морі.

Про подібні пристрої мовиться і в переказах кельтів (“мистецтво грому”) та аборигенів Південної Америки (“Машмак”). Підкреслюється також надзвичайна секретність методів оволодіння надзброєю (індуси це таємниче вчення звали Астрівідьєю) й заборона застосування цього страхіття “проти людей”.

Хто ж тоді його застосовував і проти кого?

Можна, звісно, все списати на поетичну фантазію легендарного автора (чи авторів) “Махабхарати” – нерідко видіння, які відвідують письменника й “перекочовують” до його творів, згодом, через багато років (а то й тисячоліть) дивним чином матеріалізуються: згадаймо повість американського письменника-мариніста Моргана Ендрю Робертсона “Даремність, або загибель «Титана»”, де той, по суті, передбачив загибель “Титаніка”. А опис знарядь тортур у новелі Франца Кафки “У виправній колонії”! Чим не жахи концтаборів?

Однак святий мудрець Шрі В’ясадева, якого традиційно вважають автором або ж редактором-упорядником не лише “Махабхарати”, а й Вед, Пуран, філософської системи Веданти, вшановується послідовниками індуїзму та кришнаїзму не просто як письменник, а як сімнадцята аватара (втілення) Господа Крішні [141, 139], тож у їхньому розумінні те, що говорить Бог, є незаперечною Істиною і про жодні людські “фантазії” йтися не може.

“То, можливо, – запитаєш ти, читачу, – йдеться про якусь реальну зброю, якою древні колись володіли й, яка сприймалася тоді так, як нині атомна або, принаймні, напалм? Адже загадковий «грецький вогонь», який і справді іноді образно звуть «напалмом давнини», перевищував за своєю силою і наслідками застосування всі тодішні воєнні засоби”.

Така гіпотеза має право на існування, але звернімося знову до тексту славетної давньоіндійської пам’ятки. У десятій книзі “Махабхарати” – “Про побиття сплячих вояків” (15: 22) – стверджується: “Ту країну, де зброєю “брахмаширас” б’ються з іншою могутньою зброєю, дванадцять літ Парджанья [бог дощу – І. О.] не зрошує дощем” [75, 44]. Більше того, йдеться про вплив зброї на код спадковості: “Хай уразить ця стріла лоно кожної жінки зі стану Пандавів; її, що б’є без промаху, вже націлено” (15: 31) [75, 44]. А натяк на те, що у війні з застосуванням “стріл Брахми” не може бути переможця? Ні, схоже, що у пам’ятці мовиться про *щось* страшніше за напалм.

Отже, ядерна зброя? Звідки ж узялися відомості про неї три-п'ять тисячоліть тому?

Щодо цього є можливими ще дві гіпотези (до речі, однаковою мірою фантастичні) Перша – відомості про “Брахмаширас” надійшли від... інопланетян, котрих аборигени-земляни, природно, прийняли за богів. Друга – “витік інформації” від тих, кому належало зберігати знання, отримані в спадок від земної доісторичної суперцивілізації. В такому випадку події, описані в “Махабхараті”, стосуються саме тієї “допотопної” епохи. А чи тільки “допотопної”?

У III – II ст. до Р. Х. в долині Інду існувала висока як на той час цивілізація з центрами у Хараппі та Мохенджо-Даро. В цій країні (очевидно, ідентичній зі згаданою в шумерських джерелах Мелуххою) було розвинене містобудування, розгалужена система водогонів та каналізації, й навіть будинки з гарячою та холодною водою і своєрідними “санвузлами”.

Що ж знищило цей квітучий край?

Набіги завойовників? Знайдені археологами останки людей у не містили ані слідів ударів холодної зброї (та й самої зброї під час розкопок не виявлено), ані неминучих при завоюванні пограбувань – при загиблих знайдено прикраси. Лише на деяких кістках (з-поміж кількох тисяч) помічено пошкодження, але можливо, це були травми, отримані при падіннях чи завалах. Не було й ознак масового захворювання. Схоже, що городяни безпосередньо перед смертю спокійно ходили по місту, не очікуючи жодного лиха – як у Помпеях (тільки на виверження вулкану не було навіть натяку).

Досить поширеного була версія землетрусу. Але чи кожен землетрус (навіть найсильніший) може “похвалитися” наявністю розплавленого каміння? А поміж тим таке каміння зустрічається в радіусі кілометра (знайдено й пісок, перетворений у скло). Для таких термічних трансформацій потрібна температура не менше 1500°C (до речі, такі ж скляні пласти були виявлені на ядерному полігоні в американському штаті Невада).

Окрім того, багато будинків зруйновано ударною хвилею... згори, тож жоден землетрус у такому випадку не йдеться. Натомість можна припустити космогенний (падіння велетенського метеорита чи зіткнення Землі з кометою в районі долини Інду) або ж техногенний (невідома зброя масового знищення) варіанти цієї страшної катастрофи. Як не дивно, але напрошується саме друга версія – її свого часу висунули вчені Джеймс Девенпорт (Велика Британія) та Енріко Вінченці (Італія) [83], – адже в місцях існування Хараппської цивілізації в XX ст. було знайдено кістяк людини, що загинула в III тис. до Р. Х. Радіоактивність кістяка виявилась у 50 разів вищою за нормальну [30, 130].

Тож чи не були протоіндійські міста “Хіросімою” і “Нагасакі” тих часів?

Сліди надвисокої температури можна знайти й на 46-метрових руїнах храмової вежі в Борсіппі, поблизу Вавилону – цеглу там оплавлено не тільки ззовні, а й усередині [101, 58], – й на руїнах Хаттуса (столиці хеттів) і в Ірландії (фортеці Дундалк та Екосс), де розплавився навіть граніт (застосовано, отже, було *щось*, що викликало температуру понад градусів [30, 129]). А можливо, у ту далеку епоху був ще один вид зброї масового знищення, – набагато страшнішої навіть за ядерну, – й секрет її виготовлення був “старанно забутий” (дай Боже, щоб назавжди!) в наступні віки? На жаль, в усі часи знаходилися особи, котрі порушували заборону на використання “мистецтва грому”, аби догодити правителям, для яких мета виправдовувала засоби.

Цікаво, а чи були у древніх випадки “загравання” з, так би мовити, “мирним” атомом, і чи не траплялось на цьому ґрунті трагедій на кшталт Чорнобильської? Історія, схоже, таки нічому не вчить...

ПОЛЬОТИ ДРЕВНІХ: МІФИ ЧИ ДІЙСНІСТЬ?

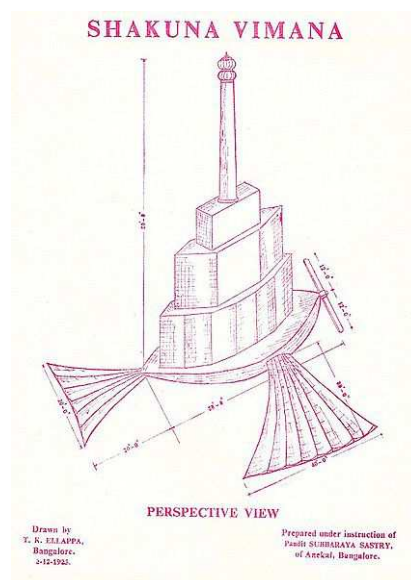
Коли почалася космічна ера? – “Надзвукові літаки” з Боготи й Мохенджодаро. – Індійські манускрипти про підкорення надземного простору. – Мудрий народ “йона”. – Хуанді та його “диво-триножник”. – Видіння Єзекіїля. – Що таке “перо Жар-Птиці”? – За з аконами повітряної йоги. – Диво у Константинополі. – Секрети натхнення Віщого Бояна.

Початок космічної ери у свідомості більшості людей, як правило, пов’язується із запуском першого штучного супутника Землі (4 жовтня 1957 року) та офіційно першим орбітальним навколоземним польотом космічного корабля “Восток” із Юрієм Гагаріним на борту (12 квітня 1961 року). Дехто розпочинає епоху освоєння космосу з появи друком славнозвісних праць Костянтина Ціолковського, зокрема його статті “Дослідження світових просторів реактивними приладами” (1903). Ще ранішим проривом за межі гравітації (щоправда, теж теоретичним) можна назвати проект реактивного літального апарата, розробленого революціонером-народовольцем Миколою Кибальчичем за кілька днів до страти (1881). Прагнення ж людини до польоту існувало стільки, скільки існує людство – згадаймо хоча б давньогрецький міф про Ікара, котрий злетів на зроблених батьком Дедалом крилах надто високо й загинув, бо сонце розтопило віск, яким скріплювалися крила...

Та чи був це насправді міф? Чи не стояла за ним якась реальна подія? Звісно, на саморобних крилах до Сонця не піднімешся, хоч виключати наявність повітряних куль чи своєрідних планерів навіть у ту далеку епоху навряд чи доцільно – згадані вже експерименти Білла Спорера та Халіла Мессіхи наштовхують саме на такі міркування. І вони не єдині. В музеї історичних

коштовностей столиці Колумбії – Боготи – зберігається золота статуетка, напрочуд схожа на сучасний надзвуковий літак. Дослідження американських фахівців, зокрема випробування фігурки в аеродинамічній трубі підтвердили ймовірність цього, по суті, фантастичного припущення – більше того, схоже, що йдеться про гіперзвуковий апарат (ракетоплан) на зразок “Бурана” чи “Шаттла”. Вік знахідки солідний – понад тисячу літ, але й він блякне перед віком аналогічної статуетки, знайденої, за деякими повідомленнями, під час археологічних робіт на місці протоіндійського міста Мохенджо-Даро (це десь чотири з лишком тисячі років). Але найважливіше, що саме в Індії існували перекази про “літаючі колісниці” – вімани та агніхотри. Згадується про них у Ведах, “Рамаяні”, “Махабхараті”, описуються численні світлові та звукові явища, що супроводжували їх польоти (є версія, що царство Рами існувало в один час із Атлантидою).

Подекуди у стародавніх джерелах стверджується, що літати ці апарати могли “вище царства вітрів”, себто за межами земної атмосфери, в районі “Сур’я мандали” – Сонця (йдеться, очевидно, про планети Сонячної системи) і навіть “Накшатра мандали” (зірок). Окрім згадок і, так би мовити, поетичних описів старовинних космічних кораблів є й спеціальні манускрипти (“Вайманіка Шастра”, “Самарангана Сутрадхара”, “Тхатотрачабадма”), в яких можна натрапити на детальний аналіз питань побудови, обслуговування та керування віманами, навіть харчування пілотів (чи астронавтів). Докладно характеризуються й види віман (деякі з них, у разі браку пального, могли функціонувати за рахунок енергії перетворених сонячних променів). Цікаво, що двигуни таких літальних апаратів працювали на ртуті.



Зображення Шакуна-Вімани з “Вайманіка Шастри”, вид. 1923 р.

Автор: Abecedare ■

Ілюстрація з сайту http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vaimanika_Shastra_Shakuna_illustration.jpg

Серед будівників віман згадується мудрий народ “йона”. Так стародавні індійці називали греків. І тут одразу спадає на думку вже згаданий міф про Ікара. Тоді крила, скріплені воском можуть виявитися алегорією або ж зумисним спрощенням (враховуючи свідомість широкого загалу), трагедія, що сталася у з радянським космічним кораблем “Союз-1” – далеко не першою в історії світової космонавтики, а Володимир Комаров – не першою жертвою таких катастроф.

Як не дивно, індійські тексти не є винятком. Китайська традиція зберігає пам’ять про Хуан-ді або Сюаньюаня [115, I, 134] – одного із п’яти легендарних імператорів Піднебесної, котрий разом зі своїми помічниками у XXI ст. до Р. Х. спустився с неба в долину ріки Хуанхе. Почавши правити країною, Хуан-ді, навчив людей відливати дзвони й триножники, копанти криниці, лікувати хворих, виготовляти вози, човни та музичних інструменти [77, 597]. Відомий російський китаєзнавець Ігор Лісевич у блискучому дослідженні “Стародавні міфи очима людини космічної ери” звернув увагу на “диво-триножник”, начебто виготовлений Хуан-ді з міді чи схожого металу, добутого на горі Шоушань. Під ним ніхто не розводив вогню, і не наливав у казан води, проте звідтам часто долинав клекіт [95, 71]. Триножник зображав дракона, що ширяє у хмарах (згодом цей дракон таки прилетів і забрав Хуанді та його супутників), а розташований він був так, щоб було видно зірку в сузір’ї Сюаньюань (астрономи ототожнюють його з сузір’ям Лева, де у системі Регула – чільної зорі, – у минулому столітті було відкрито радіоджерело, яке випромінює хвилі у метровому діапазоні). Отже, маємо всі ознаки приладу, який поєднував у собі якості приймача й передавача дальнього зв’язку, радіотелескопа, всюдихода (“міг бути у спокійному стані і йти”) і навіть літального апарата – пілотованого чи безпілотного (“міг ставати легким і важким”, отже, долав гравітацію й підіймався в навколоземний простір). Згадується також здатність “триножника” накопичувати інформацію (“знав минуле й сучасне”) [95, 72] – чим не надпотужний комп’ютер?

Ледь не хрестоматійним в уфологічному середовищі (Еріх фон Денікен – не виняток) стало посилення на опис Божественної колісниці – Меркави – у старозаповітній Книзі Єзекиїля. За всієї ризикованості подібних припущень щодо біблійного контексту, все ж вважаю за потрібне навести видіння пророка повністю:

“І побачив я, аж ось бурхливий вітер насував із півночі, велика хмара та палючий огонь; а навколо неї саяво, а з середини його ніби блискуча мідь, з-посеред огню. А з середини його подоба чотирьох живих істот, а оце їхній вид: вони мали подобу людини. І кожна мала чотири обличчі, і кожна з них мала чотири крилі. А їхня нога – нога проста, а стопа їхньої ноги – як стопа телячої ноги, і вони сяяли, як ніби блискуча мідь. А під їхніми крилами були людські руки на чотирьох сторонах їхніх, і вони четверо мали свої обличчя та свої крила. Їхні крила прилягали одне до одного, не оберталися в ході своїй, кожне ходило просто наперед себе.

А подoba їхнього обличчя – обличчя людини та обличчя лева мали вони четверо з правиці, а обличчя вола мали вони четверо з лівиці, і обличчя орла мали вони четверо. А їхні обличчя та їхні крила були розділені вгорі; у кожного двоє крил злучувалися одне з одним, і двоє закривали їхнє тіло. І кожна ходила просто перед себе. Туди, куди бажав дух ходити, вони йшли, не оберталися в ході своїй. А подoba тих істот була на вид вугілля з огню, вони палали на вигляд смолоскипів; той огонь проходжувався поміж істотами. І огонь мав сяйво, і з огню виходила блискавка. І ті живі істоти бігали й верталися, немов блискавка.

І придивився я до тих істот, аж ось по одному колесі на землі при тих живих істотах, при чотирьох їхніх обличчях. Вид тих колес та їхній виріб – як вигляд хризоліту, й одна подoba їм чотирьом, а їхній вид та їхній виріб – ніби колесо в колесі. Вони ходили в ході своїй на чотири боки, не оберталися в ході своїй. А їхні обіддя були високі та страшні; і їхнє обіддя довкола в чотирьох їх було повне очей. І коли ходили ті живі істоти, ходили й ті колеса при них; а коли ті істоти підіймалися з-над землі, підіймалися й ті колеса. Куди бажав дух ходити, ішли, куди мав той дух іти; і ті колеса підіймалися з ними, бо в колесах був дух істот. Коли ті йшли, ходили й вони; а коли ті стояли стояли й вони; а коли ті підіймалися з-над землі, підіймалися з ними й ті колеса, бо був дух істот у тих колесах.

А на головах тих живих істот була подoba небозводу, ніби грізний криштал, розтягнений над їхніми головами згори. А під цим небозводом були їхні прості крила, звернені одне до одного. У кожної було по двоє крил, що закривали їм їхні тіла. А коли вони йшли, чув я шум їхніх крил, як шум великої води, як голос Всемогутнього, звук гамору, як табору. А коли вони ставали, опадали їхні крила. І розлягався голос з-над небозводу, що над їхньою головою. І коли вони ставали, опадали їхні крила. А згори небозводу, що над їхньою головою, була подoba трону на вигляд каменя сапфіру; а на подоби трону була подoba на вигляд людини, на ньому згори. І бачив я ніби блискучу мідь, на вид огню в середині його навколо, від виду стегон його й вище, а від виду стегон його й до долу бачив я ніби огонь та сяйво навколо нього. Як вигляд веселки, що буває в хмарі в дощовий день, такий був вигляд сяйва навколо.

Це був вигляд подоби Господньої слави! І коли я це побачив, я впав на обличчя своє, і почув голос, що говорив” (*Єзекіль, 1: 4–28*).

Розмаїття засобів для польоту містить і фольклор слов’янських народів – килим-самоліт та Жар-Птиця у росіян, летючий корабель в українців тощо. Якщо перший із них, імовірно, є не літальним апаратом, а як уже мовилося, килимком для духовних польотів-медитацій, то два наступні “апарати” можуть виявитися цілком техногенними. В такому разі “перо Жар-Птиці” можна трактувати як пристрій для зв’язку з екіпажем космічного корабля (подібно до “триножників” Хуан-ді).

То що ж це, все-таки, означає? Геніальні пророчі візії стародавніх авторів чи описи добре їм відомого? З огляду на це, автори цікавого дослідження “Загадки давнини. Білі плями в історії цивілізації” (1988) Гарій Бурганський та Ростислав Фурдуй цілком справедливо запитують: “Чи немає в цих описах “літаючих колісниць” якогось раціонального зерна, чи не відображають вони дійсних подій, що відбулися в сиву давнину і дійшли до нас у спотвореному вигляді крізь безодню століть?..” [19, 180]

За цим питанням напрошується інше: коли могли існувати такі літальні апарати – в далеку допотопну епоху, в часи гіпотетичних високорозвинених протоцивілізацій чи все ж в історичний час? Останнє, за всієї фантастичності, теж може мати під собою реальний ґрунт. Так, в одному з едиктів (наказів) царя Ашоки (268 – 232 роки до Р.Х.) сказано:

“Впродовж багатьох минулих століть зростало (ось що): умертвіння живих тварин і заподіяння зла істотам, неповага до рідних, неповага до брахманів та шраманів. Але нині, завдяки дотриманню дхарми царем Піядасі, наперсником богів, голос барабана став голосом дхарми, що являє народу небесні колісниці, слонів, геєнну вогненну та інші дива. Тепер зросло то, чого не було раніш багато століть, завдяки настовам у дхармі царя Піядасі, наперсника богів:

Невбивання живих тварин, не заподіяння лиха істотам, повага до родичів, повага до брахманів та шраманів, послух матері й батькові, послух старшим” [51, 218].

Як бачимо; в історичному документі на повному, як-то кажуть, серйозі, згадуються літальні апарати. Тож як би незвично це не звучало, не варто виключати існування в ті далекі епохи своїх “Корольових” і навіть “Гагаріних”...

Окрім описів освоєння повітряного та космічного простору за допомогою спеціальних апаратів, у стародавніх пам’ятках є й чимало згадок про випадки подолання сили тяжіння без їхньої участі.

Давньоіндійські тексти, зокрема свідчать, що цієї здатності (вона зветься левітацією) можна досягти шляхом спеціальних медитативних вправ. Є дані, що левітувати вміли окремі буддійські ченці, однак необхідною умовою для цього було входження в стан релігійного екстазу. У філософській повісті Валентина Сидорова “Сім днів у Гімалаях” є розповідь про зустріч письменника в Індії з пандитом (мудрецем), котрий дванадцять років навчався у одного з гімалайських Учителів-Махатм. Після завершення навчання Махатма полетів до свого Обійстя, “як птах” – за законами повітряної йоги [109].

Цілу низку прикладів маємо в християнстві. Так, через 400 літ після Р. Х. у Константинополі був страшний землетрус. Візантійський імператор Феодосій II і народ у спільній молитві звернулися до Бога. Й під час цієї молитви невидима сила підняла до небес хлопчика-підлітка (“отрока”). Спустившись неушкодженим на землю, він розповів, що чув, як янголи співають на небі:

“Святий Боже, Святий Кріпкий, Святий Безсмертний!” Коли зворушений люд повторив цю молитву, додавши до неї: “Помилуй нас!” — землетрус припинився. З того часу янгольська піснь Пресвятій Трійці (або Трисвяте) увійшла до молитовного канону [44, 70].

Відомо, що під час молитов підіймалася в повітря свята Тереза з Авілі, а у XVII ст. свідком левітації францисканського монаха Джузеппе з Копертино був навіть тодішній Папа Римський.



Левітація св. Джузеппе з Копертино

Автор: **Ludovico Mazzanti** ■

Репродукція з сайту [http://pl.wikipedia.org/wiki/](http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:San_Giuseppe_da_Copertino_si_eleva_in_volo_alla_vista_della_Basilica_di_Loreto.jpg)

[Plik:San Giuseppe da Copertino si eleva in volo alla vista della Basilica di Loreto.jpg](http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:San_Giuseppe_da_Copertino_si_eleva_in_volo_alla_vista_della_Basilica_di_Loreto.jpg)

Існують перекази про таку здатність у самого Франциска Ассизького, а також у славнозвісного православного святого Серафима Саровського. Особливі духовні практики існували і в дохристиянській Русі, в т. ч. на теренах сучасної України. Скажімо, в “Слові про Ігорів похід” йдеться про легендарного співця Бояна, котрий, якщо хотів створити пісню, “розтікався мислю (за деякими даними “миссю” – себто білкою) по дереву, сірим вовком по землі, сизим орлом під хмарами”. Чи тільки про художній образ ідеться? Адже нині, завдяки величезному напливу містичної літератури (одразу скажемо, нерівноцінної) стали відомі приклади грокінгу (медитацій-“перевтілень”), а психолог із Росії Ігор Вагін застосовує цілу низку подібних практик, навчаючи вмінню виживати й перемагати як бізнесменів, так і силовиків. Тому навіть якщо говорити лише про тренування уяви (“літаючи думкою під хмарами”), очевидно є наявність у наших предків системи знань, володіння якою ставало в пригоді й правителям, і воякам, і поетам (що подекуди поєднувалося в одній особі).

У наш час існує чимало “шкіл левітації”, однак про якісь вагомі результати поки що не чути. Чи не тому, що мудреці Сходу вважали здатність долати гравітацію побічним наслідком високого духовного розвитку, а дехто з нас перетворив її у самоціль, не маючи при цьому ані чистоти помислів, ані сили віри?

“Є У МЕНЕ ТАКЕ ЗІЛЛЯ БІЛЯ ПЕРЕЛАЗУ...”

Світовий фольклор про “напій забуття”. – Народна магія в баладах Т. Г. Шевченка. – Груддю годують...бабусі. – Чи ворог кішка собаці? – “Ботанічний монстр” зі стародавнього манускрипта.

У романі Михайла Стельмаха “Дума про тебе” є епізод, коли герой твору – Богдан Романишин, – дізнавшись про весілля коханої дівчини, – Ярини Безкоровайної, – навмання бредє лісом, аж поки не здибується з лісничихою Олесею. Бачачи, що з хлопцем щось негаразд, вона заводить Богдана до своєї хати, де між ними відбувається такий діалог:

“ – Можє, ви щось поганє з’їли? То я вам горілочкы на травах дам.
– Не треба, Олєсю, не треба, дорога.
– Тоді чаю з материнкою?
– І чаю не треба.
– А чого ж вам треба?
– Таких чарів, щоб когось забути.
– Таке зілля тільки у пісні є, – зітхнула дівчина. – Пам’ятаєте: “Є у мене таке зілля біля перєлазу, як дам тобі напиться, забудєш одразу” [114, 164].

Повір’я про існування загадкової рослини або ж кількох рослин – складників напою, скуштувавши якого, можна забути не лише втрачене кохання, а й власне ймення та минуле, – існують у багатьох народів. Відлуння його відчутне у германо-скандинавських сагах, де Сигурд (Зігфрід) забуває про клятву вірності Брунгільді після того, як йому підносить вищезгаданий напій мати Гудруни (згодом – дружини Сигурда) [77, 498]. Фігурує “напій забуття” і в епосі “Гесер”, поширеному серед тибетців, монгольських та деяких тюркських народів, що сповідують ламаїзм: там чар-зіллям героя напуває дружина переможеного ним демона Лубсана (за деякими версіями, зокрема монгольською, це була дружина самого Гесера, свого часу викрадена демоном) [77, 152]. У пізній китайській міфології “напій забуття” дають душам перед їх перевтіленням [77, 193]. Український фольклор, як видно вже з твору, процитованого на початку, теж не є винятком, що знаходило відображення у художній літературі – насамперед у поезії, тісно пов’язаній із народними традиціями. Так, у баладі Тараса Шевченка “Причинна” є згадка про магічні дії,

здійснені над героїнею з метою притуплення туги за коханим, наслідком яких було перетворення дівчини у сновиду:

*Так ворожка поробила,
Щоб менше скучала,
Щоб, бач, ходя опівночі,
Спала й виглядала
Козаченька молодого,
Що торік покинув.
Обіцався вернутися,
Та, мабуть, і згинув!*

[140, 5]

Але якщо у “Причинній” характер дій ворожки залишається для читача таємницею, то в іншій баладі Великого Кобзаря – “Тополі”, – прямо йдеться про напій із якогось зілля:

*Пішла стара, мов каламар
Достала з полиці.
“Ось на тобі сего дива.
Піди до криниці,
Поки півні не співали,
Умийся водою,
Випий трошки сього зілля —
Все лихо загоїть.
Вип’єш – біжи якомога;
Що б там не кричало,
Не оглянься, поки станеш
Аж там, де прощалась.
Одпочинеш; а як стане
Місяць серед неба,
Випий ще раз; не приїде –
Втретє випить треба.
За перший раз, як за той рік,
Будеш ти такою;
А за другий — серед степу
Тупне кінь ногою, —
Коли живий козаченько,
То зараз прибуде...
А за третій... моя доню!
Не питай, що буде.*

[140, 46, 47]

До речі, обумовлюються й випадки, коли чари можуть не подіяти. Наприклад, в “Утоплений” мати вирішує звести дочку зі світу, отруївши її за допомогою відьминого зілля, але отрута не діє, й мати йде на новий злочин – цього разу

суто кримінальний без будь-яких окультних мотивів, – жертвою якого стає й сама [140, 127–132]...

Варто сказати, що народ досить обережно ставився до таких дій (цьому великою мірою сприяло християнство). І тому видається, що трагічні розв'язки багатьох (якщо не більшості) таких історій – як у Т. Шевченка, так і в усній народній творчості, – не лише спосіб “витиснути сльозу” в читача чи слухача, а й остоорога проти згаданих вище – нехай навіть вимушених – загравань з окультними силами.

“Напій забуття” був відомий стародавнім алхімікам, і, либонь, лише в середні віки рецепт його був забутий чи загублений, хоч не варто виключати й існування певної групи людей, які знали про нього й пізніше, однак зі зрозумілих причин не поширювала...

Цей таємничий напій – не єдина загадка медицини й фармакології далекого минулого. Згідно з повідомленнями деяких етнографів, у певних народів Півночі (наприклад, в ескімосів), америндських племен (ірокези) та океанійців (маорі в Новій Зеландії) матері після народження дитини не годують її самі, а передають у руки бабусь. Тамтешні шамани, котрі є одночасно й лікарями племені, знають рослину (чи рослини), що є основою ліків із просто-таки неймовірною дією: прийнявши їх, жінки навіть вельми поважного віку отримують змогу годувати немовлят – у них з'являється молоко, придатне для споживання.

Схоже, що ці рослини поширені не лише в екзотичних широтах, і їх добре “знають”, зокрема, “брати наші менші”. Як приклад, можна навести випадок, згаданий свого часу у книзі Олександра Горбовського “Крізь темінь віків” [30, 104]. Посилаючись зі свого боку на замітку “Великий інстинкт”, опубліковану в газеті “Вечерняя Москва” від 17 липня 1963 року, вчений і письменник розповідає зворушливу історію про те, як в одному з будинків росли собака й кішка. Всупереч стереотипним уявленням про одвічну ворожнечу цих двох домашніх тварин, між ними існувала ніжна дружба. В кішки народилося кошеня, однак вигодувати його вона не встигла, оскільки прожила після того лише кілька днів. Усю турботу про сліпе кошеня взяла на себе собака. Вона старанно доглядала його і годувала... молоком, що дивним чином з'явилося в неї.

“Механізм цього явища, – писав О.Горбовський, – поки що невідомий сучасній науці” [30, 104]. Фізіологам доводиться хіба що розвести руками. А між тим такі випадки могли бути відомі людям здавна¹⁵... Мабуть, не варто виключати здатності тварин знаходити на рівні інстинкту якісь трави, про дію яких ми навіть не здогадуємось – адже знаходять, скажімо, собаки протиотруту від зміїних укусів?

Ймовірно, в давнину люди знали й секрет речовини, яка розм'якшує камінь, роблячи його на певний час подібним до пластиліну, й саме таку технологію могли використовувати при побудові мегалітів...

Окрім того, у книгах минулого іноді зустрічаються описи лікарських або ж шкодочинних рослин, що колись застосовувалися у медичній або магичній практиці, але потім зникли з лиця землі чи підпали під заборону навіть на рівні згадок (табу щодо священних чи навпаки – страшних, богопротивних понять, є явищем не лише язичницьким, а існує в багатьох світових релігіях: не становить винятку і християнство). Так, до “темних місць” поеми-трактату “Про властивості трав” [85], виданої в Базелі 1581 року і приписуваної давньоримському лікареві, другу Вергілія Емілію Макру (70 – 16 рр. до Р. Х.), але насправді написаної у XI ст. н. е. іншим латиномовним травознаєм – французом Одо з Мену-на-Луарі¹⁶, належить опис невідомої магичної рослини:

*Жінкою зілля оце справедливо, читачу мій, зветься
Як у випери¹⁷ язик, губи – зміїним під стать.
Чорний же корінь її має запах огидний, козячий,
Від асафету¹⁸ сильніш пахоці ті навісні.
Має білясті листки, мов пов'язкою їх прикриває,
Чорним лиш квітом цвіте і по тричі, і більше на рік .
Видом похмурі плоди, а насіння суціль шкодочинне,
Людям порядним воно тільки приносить біду.
Гнівом душа пророста, й рідний брат повстає проти брата,
Дружбу руйнує навек своїм гострим, лихим язиком:
Робить і так, що батьків безпідставно ненавидять діти,
Й точать на згубу вони зуби свої без кінця.
Сіє рослина ця розбрат, наводить його, наче пристрій,
Підступ і лжу навкруги сіє вона, як змія.
Ступінь її теплоти – шостий, а сухості – сьомий,
Тож найсильніша вона з-поміж усяких отрут.
Вирить її з-під землі – нелегка, – ти повір мені, – справа:
Мужність у справі такій мусить людина явить¹⁹.*

(Переспів автора цих рядків)

Ідентифікація цього ботанічного монстра з будь-яким сучасним видом на сьогодні є, по суті, неможливою. Підкреслюється її непривабливість (білі листя, чорні квіти, смердючий корінь) і шкідливість (плоди, насіння яких сіє гнів, розбрат, брехню і підступ): автор вважає рослину сильнішою за всі отрути. Несправедливе й образливе порівняння згаданої рослини з жінкою насправді може бути натяком на жіночий рід назви квітки. Очевидно, цей вид не зберігся до наших днів, а, можливо, був силоміць викоренений.

Не варто забувати також, що час видання книги відзначився “полюванням на відьом”, і до представниць прекрасної статі клерикали (маю на увазі не духівництво взагалі, а саме крайні, фундаменталістські прояви) ставилися з упередженням. Тому вищезгаданий опис цілком підходив під тодішню “жононенависницьку” кон’юнктуру. Окрім усього, ні медициною, ні ботанікою, ні навіть магією тут може і не пахнути, оскільки не варто виключати й символічного тлумачення – скажімо це могла бути епіграма на якусь високо-сановну особу або алегоричний опис певного явища тогочасної політики (що ще здатне посіяти стільки гніву і розбрату в суспільстві, як не політика?). Так чи інакше, й фольклор, і старовинні наукові трактати “підносять” нам усе нові й нові загадки, що змушують задуматися про знання древніх.

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ

“І це – все?” – передбачаю твоє, читачу, запитання й наперед хочу подякувати тобі за нього, бо ж це свідчить про те, що проблеми, яких я торкнувся в есеї, видалися тобі цікавими. Й спішу тебе, друже, заспокоїти – наша розмова не є й не може бути закінченою, оскільки загадки, про які ми з тобою говорили, так і залишилися задачами, які, можливо, саме тобі випаде розв’язати. Згадай рядки незабутнього Василя Симоненка:

*Хто сказав, що все уже відкрито?
Нащо ж ми народжені тоді?
Як нам помістити у корито
Наші сподівання молоді?*

.....

*Геть із мулу якорі іржаві —
Нидіє на якорі душа!
Б’ються груди об вітри тужаві,
Каравела в мандри вируша.*

[110, 126]

Попереду, отже, нелегкий, але надзвичайно цікавий шлях, і я хочу побажати тобі на ньому не розгублюватися, а дошукуватися істини – і згодом, може, нові читачі уже з твоїх праць довідаються про відкриття, які, ймовірно, навіть внесуть певні поправки в людські уявлення про старожитність. Тільки обережним будь із етноромантизмом – адже люблячи свій народ і відкриваючи в його “океані”, як писав той же В. Симоненко, “духовні острови”, не можна применшувати чи приписувати собі здобутків інших народів – скажімо тих же єгиптян, греків, догонів тощо. Такий підхід не має нічого спільного ні з патріотизмом узагалі, ні з націоналізмом як доктриною тієї чи іншої нації. Навіть, якщо прийняти на віру існування

високорозвиненої допотопної протоцивілізації, то це поняття аж ніяк не обмежувалося Атлантидою (яка, не виключено, теж не була єдиною державою з єдиним народом) – бо ж говорили ми з тобою й про Арктиду-Гіперборею, й про Пацифіду-Гаваїкі, й навіть на Лемурії (чи не її виведено як Ланку в “Рамаяні”?) та Південному материку (Антарктиді?), про які було згадано лише мимохідь, могли існувати самостійні високорозвинені цивілізації, від яких, імовірно, й дійшли до нас зображення ще не відкритої тоді офіційно Антарктиди на мапах турецького адмірала Пірі Реїса (1465 – 1554? 1555?) та французького математика й картографа Оронція Фінеуса (1494 – 1555), де материк зображено без крижаного покриву – з горами, ріками і т. д. Тому говорити про лише про один якийсь – хоча б і надгеніальний і надоснащений технологічно народ, – який був би “донором” знань для всіх наступних цивілізацій, – принаймні наївно.

Чи будуть іще подібні книги? Все залежить від твого бажання та прихильності видавців і спонсорів. Адже до прочитаного тобою видання (сподіваюсь, таки прочитаного, раз дійшов уже до післямови) увійшло тільки те, що стосувалося саме проблеми прадавніх знань. Але поняття “таємниця” далеко ширше й глибше – тут маємо й загадки післяпотопної історії (від постання перших державних утворень у долинах Нілу, Тігру та Євфрату, Інду, Хуанхе, Янцзи – через події давньоруських літописів, – до нашої сучасності), географії (Пунт, Офір, Тапробана, Ельдорадо, Земля Санникова та ін.), астрономії (Тунгуський феномен, комета Галлея), і зрештою, людських долі. Про Піфагора й Персі Гаррісона Фосетта ти читав уже в цій книзі. А ще ж є напівлегендарна Біла Пані з чеських народних переказів, незбагненний Нікола Тесла з його експериментами з електроенергією й гіпотетичною причетністю вченого до Тунгуської катастрофи, непересічний український прозаїк, літературознавець, археолог, філософ і розвідник Віктор Петров-Домонтович-Бер, юний провидець Льова Федотов і інші, не менш цікаві й загадкові постаті. Деякі статті на ці теми друкувалися у скороченому варіанті в часописі СНУ “Наш університет” (якщо ти студент Лесиного вишу, то, напевно, щось із них читав), і, якщо захочеш дізнатися про це більше, а видавці й меценати знову ж таки виявляться прихильними до цього проекту, ми з тобою здибаємося ще не раз.

Тому не прощаємось, а до побачення!

ПРИМІТКИ

¹ Есей (есе) – жанр, що стоїть на межі художньої та публіцистичної або науково-популярної літератури.

² Тут і далі Святе Письмо цитується в перекладі Митрополита Іларіона (Івана Огієнка) [12].

³ Варто сказати, що ця інформація була не зовсім точною – “страшними днями”,

себто днями покаяння, в юдаїзмі звалися не вищезгадані свята, а десять днів, які відділяли одне свято від іншого.

⁴ Фут – міра довжини в англomовних країнах. “Міжнародний” фут дорівнює 0,3048 метра.

⁵ Нині більшість учених, однак, схиляється до визнання “Ура Лінда Бук” етноромантичною містифікацією XIX ст. [125]

⁶ Згаданий уже Віктор Березяк, ототожнюючи на основі своїх досліджень антів із шумерами і вважаючи їх... тюркським народом і предками сучасних українців, етнонім “атлант” трактує як “вершник” (“атл” – “кінь”, – і “ант”) [10, 38].

⁷ За підрахунками перекладача пам’ятки Андрія Білецького, це число приблизно дорівнює 11 366 рокам.

⁸ Трилобіти – вимерлий клас морських членистоногих.

⁹ Останнім часом спостерігається тенденція до заміни назви “індіанці” на політкоректнішу – “америнди”.

¹⁰ “Навкратіс – значне торговельне місто Долішнього Єгипту, при Навкратійському або Больбітійському гирлі Нілу, засноване мілетянами близько 550 р. до н. є., в якому грекам дозволено було жити і торгувати” (Прим. А. Білецького [43]).

¹¹ Назва подається за “Українським правописом” радянської доби.

¹² 24 серпня 2006 року Міжнародний астрономічний союз позбавив Плутон статусу планети, зарахувавши його до т. зв. карликових планет [92].

¹³ Згідно з інформацією Вікіпедії, два кришталевих черепи з тринадцяти знайдених виявилися підробками XIX – XX ст. [135]

¹⁴ Канонічний текст Гіти дещо відмінний від цитованих уривків:

“Якби сотні тисяч сонць водночас зійшли на небі, то їхнє саяво могло б нагадати саяво Верховної Особи у всесвітній формі” (11: 12) [52, 506]

“Верховний Бог-Особа сказав: Я – час, великий руйнівник світів і Я прийшов сюди, щоб знищити всіх людей. Крім вас (Пандав), усі воїни, з обох сторін, загинуть” (11: 32) [52, 519].

¹⁵ Одним з натяків на такі спостереження, гадаю, може слугувати поширений серед росіян ненормативний вислів “сукин кот”.

¹⁶ Очевидно, дослідників тривалий час вводив в оману псевдонім автора Мацер Флорідус.

¹⁷ Випера (*лат.*) – гадюка.

¹⁸ Асафет – затверділий молочний сік кореня асафетиди. Має різкий запах і використовується в Азії як спеція.

¹⁹ У основному тексті пам'ятки цей опис відсутній. Наведено його у коментарях проф. Юрія Шульца (він же переклав книгу на російську мову), а також у відомій антиокультистській праці Єремея Парнова “Трон Люцифера” [90]

ЛІТЕРАТУРА

1. Аврелий Августин. О порядке. В 2 кн. / Аврелий Августин / Пер. с лат. – Кн. 2. – Сост. 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://azbyka.ru/otechnik/?Avrelij_Avgustin/o_porjadke=2_2
2. Агрест М. Космонавты древности / Матест Агрест [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.miger.ru/agrest61.htm>
3. Андреева Е. Эзотерические знания... Были ли они? / Елена Андреева. – Техника – молодёжи. – 1980. – № 10. – С. 50-52.
4. Архипов А. Телескоп в древности? Вполне вероятно... / Алексей Архипов // Техника – молодёжи. – 1984. – № 8. – С. 61, 62.
5. Бабенко В. Солнечные колёса индейцев / Виталий Бабенко // Вокруг света. – 1979. – № 3. – С. 41-44.
6. Безант А. Эзотерическое христианство, или Малые мистерии / Анни Безант / Пер. с англ. Е. Писаревой. – М. : АРТ, 1991. – 195 с.
7. Бейджент М. Запретная археология / Майкл Бейджент / Пер. с англ.. А. Озерова [Электронный ресурс]. – М. : ЭКСМО, 2006. – 320 с.
8. Белоконь А. Тайна пустыни Наска: Взгляд из России / Алла Белоконь [Электронный ресурс]. – Режимы доступа: <http://www.alla-belokon.narod.ru>; <http://www.nazca-ru.narod.ru>
9. Бердник О. Покрывало Ізіді: Повість-легенда / Олесь Бердник. – К. : Веселка, 1988. – 160 с.

10. Березяк В. Атлантида: сторінки прадавньої української історії / Віктор Березяк. – К. : Науковий світ, 2012. – 208 с.
11. Беросс. Вавилонская история / Беросс / Пер. Ю. Митина [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://ancientrome.ru/antlitr/berossos/fragments-f.htm>
12. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту / Пер. з давньоєвр. та грецьк. Митр. Іларіона – Об'єднання біблійних товариств, 1990. – 1266 с.
13. Блаженный А врелий А вгустин. Исповедь. В 13 кн. /Аврелий А вгустин / Пер. с лат. М. Сергеевко. – Кн. 4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://azbyka.ru/otechnik/?Avrelij_Avgustin/ispoved=4_3
14. Большая советская энциклопедия: В 30 т. – Т. 8. – 592 с. – Т. 17. – 616 с. – М.: Сов. энциклопедия, 1969-1978.
15. Большой Сфинкс // Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Большой_Сфинкс
16. Бородин А. Число и мистика. – Донецк : Донбасс, 1975. – 152 с.
17. Бронзова доба // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Бронзова_доба
18. Брюсов В. Учители учителей / Валерий Брюсов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dugward.ru/library/brusov/brusov_uchiteli_uchiteley.html#a008
19. Бурганський Г., Фурдуй Р. Загадки давнини: Білі плями в історії цивілізації / Гарій Бурганський. – К. : Веселка, 1988. – 191 с.
20. Бьювелл Р., Джильберт Э.. Секреты пирамид (Тайна Ориона) / Роберт Бьювелл / Пер. с англ. А. Помагайбо [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.4ygeca.com/Piramids11.htm>
21. Велтистов Е. Электроник – мальчик из чемодана [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lib.ru/RUFANT/WELTISTOW/elektronik1.txt>
22. В Украине нашли жреца, змею и ребенка, которым около трех тысяч лет // Сегодня. – 2011. – 14 сент. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/regions/dnepr/v-ukraine-nashli-zhretsa-zmeju-i-rebenka-kotorym-okolo-trekh-tycjach-let.html>
23. Гай Плиний Секунд, Старший. Естественная история. / Гай Плиний Секунд / Пер. с лат. Н. Подземской. – Кн. 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kazantip.zzx.su/biblio/plinius.htm>

24. Генон Р. Атлантида и Гиперборея / Рене Генон / Пер. с франц. А. Дугина // Наука и религия. – 1995. – № 9. – С. 21-23.
25. Геродот. Історії. У 9 кн. / Геродот Галікарнаський / Пер. з давньогрецьк. А. Білецького. – Кн. 2. Евтерпа (Єгипетський логос) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://ae-lib.org.ua/texts/herodotus_historiae_2_ua.htm
26. Гиндилис Л. Поразительная астрономия догонов / Лев Гиндилис // Техника – молодёжи. – 1978. – № 1. – С. 57, 58.
27. Гозекский круг // Стоунхендж [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stonehengesecret.ru/drugie-obekty/26-gozekskiy-krug.html>
28. Голоси Стародавньої Індії: Антологія давньоіндійської літератури / Пер. з санскр. і упоряд. П. Ріттера. – К. : Дніпро, 1982. – 351 с.
29. Гораций Квинт. Сатиры // Мир поэзии: Литературный портал / Квинт Гораций / Пер с. лат. М. Дмитриева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mirpoezylit.ru/books/5325/52>
30. Горбовський О. Крізь темінь віків: Книжка гіпотез / Олександр Горбовський / Пер з рос. М. Пироженка. – К. : Веселка, 1969. – 142 с.
31. Дебарроль А. Тайны руки / Анри Дебарроль / Пер с франц. – Л.: ЭКС, 1990. – 608 с.
32. Депман И. Каменная загадка / Иван Депман // Глобус-1961: Географический ежегодник для детей. – М. : Детгиз, 1961. – 364 с.
33. Депман И. Мир чисел: Рассказы о математике /Иван Непман. – Л.: Дет. лит., 1966. – 72 с.
34. Джуліус Роберт Оппенгеймер // Вікіпедія [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://uk.wikipedia.org/wiki/Роберт_Оппенгеймер
35. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский / Пер. с древнегреч. М. Гаспарова. – М. : Мысль, 1979. – 620 с.
36. Diogenes Laertius. Lives of Eminent Philosophers. R.D. Hicks. (Greek) [D. L.] / Diogenes Laertius [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text;jsessionid=C100BF03AC35080F3BC5FD42478D34DC?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0257>
37. Диодор Сицилийский. Историческая библиотека / Диодор Сицилийский / Пер. с древнегреч. О. Цыбенко – Кн. 5 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ancientrome.ru/antlitr/diodoros/diod05-f.htm>
38. Догоны и Сириус // Энциклопедия заблуждений: Собрание невероятных фактов, удивительных открытий и опасных поверий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://skepdic.ru/dogony-i-sirius>

39. Её имя Хека // Пионер. – 1966. – № 7. – С. 65.
40. Ерохина Н. Загадочные свечения океана / Н. Ерохина // Техника – молодёжи. – 1990. – № 12. – С. 12–15.
41. Житанская В. Баальбек. Торсионные поля. Цивилизации I – III типа / Валентина Житанская [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zhitanska.com/content/baalbek-torsionnye-polya-tsivilizatsii-i-iii-tipa>
42. Житанская В. Каков возраст Сфинкса? / Валентина Житанская [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zhitanska.com/content/kakov-voznrast-sfinksa>
43. Зайдлер Л. Атлантида / Людвик Зайдлер / Пер. с польск. В. Кулеши и В. Шибоева. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.libtxt.ru/chitat/zaydler_lyudvig/4332-Atlantida/18.html
44. Законъ Божій / Сост. Прот. Серафимъ Слободской. – М.: Моск. Патриархия, 1991. – 723 с.
45. Захарова Т. Баальбек – Гелиополис – Город Солнца / Татьяна Захарова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://geliopolis.ru/intellect/istoriya/baalbek>
46. Зеров М. Твори. В 2 т. / Микола Зеров. – Т. 1. – К. : Дніпро, 1990. – 843 с.
47. Знойко О. Міфи Київської землі та події стародавні: Наук.-попул. ст., розвідки / Олександр Знойко. – К. : Молодь, 1989. – 304 с.
48. Зубрицкий Ю., Гавриков Ю., Гуляев В., Алексеев В., Курзанов С., Поташник С., Башилов В. Загадка камней Ики: научная сенсация или мистификация / Юрий Зубрицкий // Наука и жизнь. – 1976. – № 5. – С. 84-90.
49. Иванов А. Теотиуакан / Анатолий Иванов // Новый Акрополь. Человек без границ. – 2001. – № 2 (21) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.newacropolis.ru/magazines/2_2001/Teotiukan
50. Исида // Древние боги Египта. Религия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ircns.ru/CIVIL/Egipt/bogi.html>
51. История и культура Древней Индии: Тексты / Сост. А. Вигасин. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 352 с.
52. Його Божественна Милість А. Ч. Бгактіведанта Свамї Прабгупāда. Бгавад-Гītā як вона є / Його Божественна Милість А.Ч. Бгактіведанта Свамї Прабгупāда / Пер. з англ. та санскр. – Бгактіведанта Бук Траст, 1990. – 913 с.

53. Кампо-дель-Сьело (метеорит) // Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Кампо-дель-Сьело_\(метеорит\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Кампо-дель-Сьело_(метеорит))
54. Кахили Кинг С. Городской шаман / Серж Кахили Кинг / Пер. О. Маркеева и С. Чурюмова. – К.: София, М.: Изд-во Трансперсонального ин-та, 2001. – 288 с.
55. Квинт Гораций Флакк. Оды, эподы, сатиры, послания / Квинт Гораций Флакк / Пер. с лат. – М.: Худ. лит., 1970. – 479 с.
56. Квінт Горацій Флакк. Сатири / Квінт Горацій Флакк / Пер. з лат. А. Содомери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ae-lib.org.ua/texts-c/horatius_satires_ua.htm# 2-05
57. Климент Александрийский. Строматы. В 7 кн. / Климент Александрийский / Пер. с древнегреч. и коммент. Е. Афонасина. – Кн. 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.biblicalstudies.ru/Lib/Father2/Kliment5.html>
58. Книга Еноха (полная редакция) // Литература XII века // Древнерусская литература. Антология. Историко-литературный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://old-ru.ru/03-50-1.html>
59. Кондратов А. Тайны трёх океанов / Александр Кондратов. – Л.: Гидрометеиздат, 1971. – 247 с.
60. Кондратов О. Від таємниці до знання / Олександр Кондратов / Пер. з рос. В. Неділька. – К.: Веселка, 1972. – 207 с.
61. Кондратов А. Атлантис – Лемурия? / Александр Кондратов / – Л.: Гидрометеиздат, 1978 – 136 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://profismart.ru/web/bookreader-120327-12.php>
62. Кондратов А. Атлантиды пяти океанов / Александр Кондратов. – Л.: Гидрометеиздат, 1988. – 160 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.litmir.net/br/?b=102388&p=25>
63. Кривошеев С., Плёткин Д. Карта Создателя / Степан Кривошеев // Итоги. – 2002. – № 13 (303). – 2 квіт. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.alexfl.ru/vechnoe/vechnoe_kart.html
64. Коростовцев М., Виск К., Шахнович М., Мириманов В., Рич В., Токарев С., Зубрицкий Ю., Гуляев В. Башилов В., Хейердал Т., Монгайт А., . История: факты и домыслы / Михаил Коростовцев // Наука и жизнь. – 1973. – № 7. – С. 74–94.

65. Кримський А. Твори. В 5 т. / Агатангел Кримський (гол. ред. І. Білодід). – Т. 1. – 632 с. – К. : Наук. думка, 1972–1973.
66. Кубан Г. Д. Лондонский Молоток: предположительный артефакт “не из своего времени” / Глен Дж. Кубан / Пер. Павла Волкова [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://sivatherium.narod.ru/creawork/g_kuban/hammer/hammer.htm
67. Кузина С. Тутанхамон был жертвой... авиакатастрофы / Светлана Кузина // Комсомольская правда. – 2010. – 26 янв. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kp.ru/daily/24430/598779>
68. Кульский А. На перекрёстках Вселенной / Александр Кульский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fanread.ru/book/3842652/?page=4>
69. Лазарев Е. Желанный берег изгнанных из Рая / Евгений Лазарев // Наука и религия. – 1995. – № 9. – С. 32-34.
70. Любимов Ю. Неугасающие светильники фараонов / Юрий Любимов // НЛО. – 2001 – № 22 (186). – 28 мая [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.kuchaknig.ru/show_book.php?book=46574
71. Магидович И., Магидович В. Очерки по истории географических открытий. В 5 т. / Йосиф Магидович. – Т. 1. – Географические открытия народов Древнего мира и средневековья (до плаваний Колумба). – М. : Просвещение, 1982. – 286 с.
72. Мазьер Ф. Загадочный остров Пасхи / Франсис Мазьер / Сокр. Пер. с франц. Г. Стеркина и Б. Бобкова. – М. : Мысль, 1970 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eisland.narod.ru/Library/mazier.htm>
73. Мартынов Д. Красный Сириус /Дмитрий Мартынов. // Земля и Вселенная. 1976. – № 1. – С. 36-39.
74. Махабхарата: Книга седьмая – “Дронапарва, или Книга о Дроне” / Пер. с санскр. и коммент. В. Кальянова. – СПб. : Наука, 1993. – 647 с.
75. Махабхарата: Книга десятая – “Сауптикапарва, или Книга об избиении спящих воинов”. Книга одиннадцатая – “Стрипарва, или Книга о жёнах”. / Пер. с санскр., коммент. и подгот. С. Невелевой и Я. Василькова. – М. : Янус-К, 1998. – 235 с.
76. Меткий А . Древнейшие высокоразвитые цивилизации существовали! / Александр Меткий // Интересная газета плюс. – 2006. – № 3 (127).
77. Мифологический словарь / Гл. ред. Е. Мелетинский. – М. : Сов. Энциклопедия, 1991. – 736 с.

78. На ріках вавілонських: З найдавнішої літ. Шумеру, Вавілону, Палестини / Пер. з шумер., аккад. та давньоєвр. / Упоряд. М. Москаленко. – К. : Дніпро, 1991. – 398 с.
79. Непомнящий Н. Артефакты “запрещённой” археологии / Николай Непомнящий // Непомнящий Н. 100 великих тайн Древнего мира / Николай Непомнящий. – М.: “Вече 2000”, 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/100velTayn/5.htm>
80. Непомнящий Н. Древнее древних. Цивилизация циклопов / Николай Непомнящий // Непомнящий Н. 100 великих тайн Древнего мира / Николай Непомнящий. – М.: “Вече 2000”, 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/100velTayn/3.htm>
81. Непомнящий Н. Новые находки в пустыне Наска / Николай Непомнящий // Непомнящий Н. 100 великих тайн Древнего мира / Николай Непомнящий. – М.: “Вече 2000”, 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/100velTayn/135.htm>
82. Непомнящий Н. Подводные пирамиды у берегов Японии / Николай Непомнящий // Непомнящий Н. 100 великих тайн Древнего мира / Николай Непомнящий. – М.: “Вече 2000”, 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/100velTayn/31.htm>
83. Непомнящий Н. Что погубило Мохенджо-Даро? / Николай Непомнящий // Непомнящий Н. 100 великих загадок Индии / Николай Непомнящий. – М.: Книга по Требованию, 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://oldevrasia.ru/library/100-velikikh-zagadok-Indii/18>
84. Непомнящий Н., Низовский А. Сто великих тайн / Николай Непомнящий. – М.: Вече, 2000. – 576 с.
85. Одо из Мена. О свойствах трав / Одо из Мена / Исслед., пер. с лат., коммент. и прилож. Ю. Ф. Шульца. – М. : Медицина, 1976. – 272 с.
86. Олегова Ф. Викунья / Федосья Олегова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vicuna.ru/index.php/tiwanaku/tiahuanaco>
87. Оспа: прививка и вакцинация // Доктор Айболит: Интересно об медицине и не только о ней [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://doctoraibolit.com/ru/interesting-medicine-diseases-and-epidemics/2505-smallpox.html>
88. Острів Пасхи // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Острів_Пасхи

89. Папазов Д., Папазова Ю. С “Джу” через Тихий океан / Дончо Папазов / Пер. с болг. В. Пономарёва. – М. : Прогресс, 1983 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://bookz.ru/authors/don4o-papazov/s-dju-_328/page-19-s-dju-_328.html
90. Парнов Е. Трон Люцифера: Критические очерки магии и оккультизма / Еремей Парнов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gramotey.com/?open_file=1269006738#ТОС_id1139454
91. Платон. Собрание сочинений. В 4 т. / Платон / Пер. с древнегреч. – Т. 3. – М. : Мысль, 1994. – 656 с.
92. Плутон // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Плутон_\(карликова_планета\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Плутон_(карликова_планета))
93. Пономаренко В. Проблема 2033 или Джонушка, Иоганушка да Иванушка дурачки (сказка о горькой правде) / Валентин Пономаренко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.miroslavie.ru/library/pr2033.html>
94. Порфирий. Жизнь Пифагора / Порфирий / Пер. с древнегреч. М. Гаспарова // Пифагор. Золотой Канон. Фигуры эзотерики. – М. : ЭКСМО, 2003. – 448 с.
95. Проблема поиска внеземных цивилизаций / Ред. В. Троицкий. – М. : Наука, 1981. – 259 с.
96. Псевдо-Аристотель. Рассказы о диковинах / Псевдо-Аристотель / Пер. с древнегреч. Н. Поздняковой [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://simposium.ru/ru/book/export/html/9297>
97. Птица из Саккары // Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Саккарская_птица
98. Птолемей Клавдий. Альмагест, или Математическое сочинение в тринадцати книгах / Клавдий Птолемей / Пер. с древнегреч. И. Веселовского – М. : Наука, Физматлит, 1998. – 672 с.
99. Пуэрто-Рико // Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Пуэрто-Рико>
100. Річ В., Черненко М. Мушкетери: Фантастична повість / Валентин Річ / Пер. з рос. Р. Каруцьяк. – К. : Веселка, 1967. – 246 с.
101. Рубцов В. Астравидья: миф или реальность? / Владимир Рубцов. – Техника – молодёжи. – 1974. – № 6. – С. 58-61.
102. Рубцов В., Морозов Ю. Сириус, которого мы не знаем / Владимир Рубцов. // Техника – молодёжи. – 1978. – № 1. – С. 54-57.

103. Рубцов В., Морозов Ю. Открытие доктора Гурльта, или О том, что можно найти, разбив кусок угля / Владимир Рубцов // Техника – молодёжи. – 1976. – № 7. – С. 52-56.
104. Рыжов Э. Огненный меч с юга / Э. Рыжов // Наука и религия. – 1995. – № 9. – С. 35-37.
105. Сандерсон А. Аборигены морских глубин / Айвен Сандерсон / Пер. с англ. // Техника – молодёжи. – 1972. – № 9. – С. 54–57.
106. Сверхцивилизация из созвездия Льва оставила нам загадки-послания / admin [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://anomaly.su/node/911>
107. Сенека Луций Анней. Философские трактаты / Луций Анней Сенека / Пер. с лат. Т. Бородай. – СПб. : Алетейя, 2001. – 400 с.
108. Сидоренко А. Робот... Ивана Грозного / Андрей Сидоренко // Аномальные новости: тайны третьего тысячелетия. – 2010. – № 34 (508) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://anomaly.ru/article/23205/508>
109. Сидоров В. Семь дней в Гималаях / Валентин Сидоров [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rgo-sib.ru/book/kniga/66.htm>
110. Симоненко В. Ти знаєш, що ти – людина: Вірші, сонети, поеми, казки, байки / Василь Симоненко. – К. : Наук. думка, 2001. – 296 с.
112. Скляр А. Перу и Боливия задолго до инков / Андрей Скляр [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.smoliy.ru/lib/000/003/00000370/sklarov_peru_i_bolivia_zadolgo_do_inkov7.htm
113. Создана работающая копия первого компьютера в истории, придуманного еще древними греками / iron [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.students.ru/index.php?newsid=11387>
114. Стельмах М. Дума про тебе: Роман. – К. : Дніпро, 1969. – 381 с.
115. Сыма Цянь. Исторические записки (“Ши цзи”). В 9 т. / Сыма Цянь. – Т. 1 / Пер. Р. Вяткина и В. Таскина. – 440 с. – Т. 4 / Пер. Р. Вяткина. – 456 с. – М. : Наука (Главная редакция восточной литературы)-Восточная литература, 1972—2010.
116. Таранов М. Роботы древнего мира / Михаил Таранов // Интересная газета. Загадки цивилизации. – 2008. – № 16.

117. Тацит. Анналы. В 16 кн. / Корнелий Тацит / Пер. с лат. А.С. Бобович,. – Кн. 6 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.modernlib.ru/books/tacit_korneliy/annali/read_16
118. Темпл Р. Мистерия Сириуса / Роберт Темпл / Пер. с англ. В. Рубцова и Е. Колесникова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.litmir.net/br/?b=137990&p=1>
119. Темпл Р. Мистерия Сириуса / Роберт Темпл / Пер. с англ. В. Рубцова и Е. Колесникова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.litmir.net/br/?b=137990&p=6>
120. Темпл Р. Мистерия Сириуса / Роберт Темпл / / Пер. с англ. В. Рубцова и Е. Колесникова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.litmir.net/br/?b=137990&p=8>
121. Тичина П. Зібрання творів. У 12 т. / Павло Тичина. – Т. 1. – К. : Наук. думка, 1983 – 1990. – 727 с.
122. Томас Е. Ми – не перші / Ендрю Томас / Пер. з англ. Р. Фурдуй та Т. Яковенка // Всесвіт. – 1988. – № 11. – С. 152-169.
123. Томас Е. Ми – не перші (закінчення) / Ендрю Томас / Пер. з англ. Р. Фурдуй та Т. Яковенка // Всесвіт. – 1988. – № 12. – С. 146–163.
124. Триодъ Постная. В 2 ч. – Ч. 1. – М. : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2002. – 800 с.
125. Ура-Линда // Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Ура-Линда>
126. Фёдорова И. Дешифровка табличек с острова Пасхи – достижение российской науки / Ирина Фёдорова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.garshin.ru/linguistics/scripts/rongo/_htm/fedorova_1.htm
127. Фосетт П. Неоконченное путешествие / Перси Фосетт / Пер. с англ. С. Серпинского [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.outdoors.ru/book/fawcett/fawc3.php>
128. Фосетт П. Неоконченное путешествие / Перси Фосетт / Пер. с англ. С. Серпинского [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.outdoors.ru/book/fawcett/fawc22.php>
129. Фурдуй Р., Бурганский Г. Истребители динозавров: древние люди? / Ростислав Фурдуй // Техника – молодёжи. – 1982. – № 9. – С. 56-58.

130. Хейердал Т. Путешествие на “Кон-Тики” / Тур Хейердал / Пер. с норв. Л. Головина и А. Комарова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.ru/ALPINISM/HEJRDAL/heierdal_kontiki.txt
131. Хенниг Р. Неведомые земли. В 4 т. / Рихард Хенниг / Пер. с нем. Л. Вольфсон та Р. Персиц. – Т. 1. – М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 512 с.
132. Хитрук В. Яким роком живеш, українство? / Василь Хитрук // Літ. Україна. – 1991. – 9 трав.
133. Хокинс Д., Уайт Д. Разгадка тайны Стоунхенджа / Джеральд Хокинс / Пер. с англ. П. Гурова под ред. А. Гурштейна. – М. : Мир, 1984. – 256 с.
134. Хокинс Д. Кроме Стоунхенджа / Джеральд Хокинс/ Пер. с англ. П. Гурова под ред. А. Гурштейна. – М. : Мир, 1977. – 268 с.
135. Хрустальный череп // Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Хрустальный_череп
136. Хэнкок Г. Следы богов. В поисках истоков древних цивилизаций / Грэм Хэнкок / Пер. с англ. И. Зотова. — М. : Вече, 1998. – 496 с.
137. Чернобров В. Пикники на обочине / Вадим Чернобров [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.mn/blog/vadim_chernobrov/18134.html
138. Черчвард Д. Древний континент Му /Джеймс Черчвард / Пер. с англ. К. Семёнова. – К. : София, 1997. – 288 с.
139. Чудеса света: Стоунхендж // Чудеса света // Путешествия // Великая Эпоха. – 06.03.2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.epochtimes.com.ua/ru/travels/world-wonders/chudesasveta-stounhendzh-78868.html>
140. Шевченко Т. Кобзар. – К. : Рад. школа, 1986. – 607 с.
141. Шрїмад-Бхāгаватам. Первая песнь – “Творение” (главы 1-9). С кратким жизнеописанием Господа Шрї Чайтани Махāпрабху, идеального проповедника Бхāгавата-дхармы, и с оригинальными санскр. текстами, транслит. в кириллице, пословным переводом, лит. переводом и коммент. Его Божественной Милости А. Ч. Бхактиведанты Свами Прабхупāды / Его Божественная Милость А. Ч. Бхактиведанта Свами Прабхупāда / Пер с англ. и санскр. – Бхактиведанта Бук Траст, 1990. – 546 с.
142. Щербаков В. Атлантида – загадка Атлантики / Владимир Щербаков // Техника – молодёжи. – 1981. – № 7. – С. 46–51.

143. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона / В совр. орфографии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gatchina3000.ru/brockhaus-and-efron-encyclopedic-dictionary/084/84563.htm>

144. Юнг Р. Ярче тысячи Солнц / Роберт Юнг / Сокр. Пер. с англ. В. Дурнева. – М. : Госатомиздат, 1961. – 300 с.

145. Ямвлих. Жизнь Пифагора / Ямвлих Халкидский / Пер. с древнегреч. / Изд. подгот. В. Черниговский. – М. : Алетея – Новый Акрополь, 1998. – 248 с.